

ULDUZ

№02 (633)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
FEVRAL 2022

**"HAMIMIZ BİR ULDUZUN
ZƏRRƏSİYİK!.."**
dünya azərbaycanlılarının
bədi yaratıcılığından ibarət
xüsusi nömrə

**"Ulduz" dərgisi ilə
"525-ci qəzet" in birgə layihəsi**

BU SAYIMIZDA

3

Günay Səma Şirvan
"Hamımız bir
ulduzun zərrəsiyik!.."

19

İbrahimxəlil
Zoğallara fevral
ərməğanı

7

Məmməd İsmayıl
Dumanda əriyir
bir qara atlı...

22

Afaq Şıxlı
İtirilmiş ömür

10

Orxan Aras
Avropa
ədəbiyyatında
Nizami

27

Nazim Muradov
Bir axır çərşənbə
xatirəsi

13

Xaqani Qayıblı
Ömrüm qürbət
ellərdə...

29

Səfər Fuad
Amerika...

16

Vahid Qazi
Salam, Gülsarı!

30

İlqar Kamil
Avtobusa gecikən yazı

32

Baloğlan Cəlil
Şair taleyi

35

Samir
Sədaqətəvli
İlan ağızından
qaçan

54

Səfa
Rəşid
Qəhər-qəhər
küsdüm
səndən

38

TƏRCÜMƏ
SAATI

45

Nilufər
Şıxlı
Qum saati

56

Əliş
Əvəz
Mən
məndən çıxıb
getmişəm

47

Güntay
Gəncəlp
Ala inək

58

Məlihə
Əzizpur
Söyüd ağacı

49

Şəhriyar
İbrahimov
Sınıq arzular
üstə

60

Məhəmməd
Azəroğlu
Yorulub
gəlmişəm,
Allah

51

Şahnaz
Kamal
Hər şey yaxşı
olacaq

62

Şələlə
Əbil
Həsir şlyapa

65

Təvəkgül
Boysunar
Dərgidə kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
"Ulduz" jurnalının kollektivi

Baş redaktor

Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Təranə Vahid

(Baş redaktor müavini)

Hicran Hüseynova

(şöbə redaktoru)

Dayandur Sevgin

(şöbə redaktoru)

Taleh Mansur

(şöbə redaktoru)

Həyat Şəmi

Elçin Mirzəbəyli

Xəyal Rza

Səhər Əhməd

Xanəmir

Rəsmiyyə Sabir

Elxan Yurdoğlu

Nuranə Nur

Anar Amin

Elmar Vüqarlı

Ələmdar Cəbbarlı

Qılman İman

Hafiz Həccəlxanlı

Cavid Zeynəllı

Məshəti Musa

Elşən Əzim

Nərgis

Şəfa Vəli

Şahənə Müşfiq

Allahşükür Ağa

Türkan Turan

Ulucay Akif

Seyfəddin Altaylı

(Türkiyə)

Xaqani Qayıblı

(Estoniya)

Baloğlan Cəlil

(Başqırdıstan)

Saodat Muxəmmədova

(Özbəkistan)

Nilufər Şıxlı

(Moskva)

Günay Səma Şirvan

(Voronej)

Bədii redaktor

Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı,

Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru

www.ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 17.02.2022

"Ulduz" jurnalı redaksiyasında

yığılıb, səhifələnilib.

"ASPOLİQRAF LTD" MMC-də

çap olunub.

Sifariş №2, Tiraj: 300

Qiyməti: 1 man.

1967-ci ildən çıxır.

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin redaktoru:

Günay Səma Şirvan

**"AZƏRMƏTBUATYAYIMI"
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatyayımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**"QAYA"
MƏTBUAT YAYIMI**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"KİTABEVİM.AZ"

"Ulduz" jurnalını burdan əldə edə bilərsiniz.

Jurnalın

**1 aylıq abunə qiyməti – 1.00 man.
illik abunə qiyməti – 12.00 man.**

Bakı şəhərində abunə yazılmaq istəyənlər:

**441-19-91
440-16-26**

566-77-80

498 – 79 – 89

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 1 AZN

“HAMIMIZ BİR ULDUZUN ZƏRRƏSİYİK!..”

Bu yaxınlarda K.Xabenskidən maraqlı bir fikir duydum: “Həyat, ömür – yoldur. Kimi üçün bu çörək (kökə) dükənina qədər və geri, kimi üçün sə dünyə səyahətidir”. Yazacaqlarıma bu fikirlərlə başlayıram, çünki həyatın bizi saldığı uzun yollara düşərkən kimsə qərdərdən qəribliyin, qürbətənin ağırlığını daşımağa gücü çatıb-çatmayacağına, “dünya səyahəti”nin hesab-kitabını sormayıb.

Dünya adlı Tanrı mülkü evdə bir tavan altında yaşayırıq. Yəqin, başınızı qaldırıb göylərə baxdığınız da az olmayıb. Ulduzları da seyr etmişiniz. Deyirlər, göyə baxanda, əslində, keçmişə baxırıq. Nədən ki, Yerə yaxın ən parlaq Sirius ulduzu ondan 8,6 işıq ili uzaqlığındadır. Beləliklə, kəhkəşanı seyrə dalarkən biz ən azı 8,6 il keçmişə baxırıq.

Hazırda mühacirətdə yaşayan, dünyanın 5 qitəsinə səpələnmiş 10 milyona yaxın azərbaycanlı var ki, onlar üçün günəş Azərbaycandan doğur, yağış, qar Azərbaycandan yağır. Biz hamımızı başımızı qaldıraraq ulduzları görürdük. Amma bir gün...

“Ulduz” da bizi gördü. Kimimizdən 12 saat, kimimizdən 5 saat, kimimizdən 3 saat, bəzilərimizdən 1 saatlıq uzaqlıqda yerləşən “Ulduz”un sayğı-dəyər baş redaktoru Qulu Ağsəsdən kosmik təklif aldım: xaricdə yaşayıb-yaradan azərbaycanlılardan ibarət bir nömrə hazırlamaq. Məqsədimiz yaşadıkları ölkələrdəki mənəvi dəyərlərin müxtəlifliyinə baxmayaraq, istedad və bacarıqları ilə uğur qazanan soydaşlarımıza dəstək olmaq, onları Azərbaycan oxucusu ilə görüşdürməkdir.

Əvvəlcə xüsusi buraxılışa köməyini əsirgəməyən, “Ulduz”un işığı olan, iştirakı ilə bu layihəni reallaşdıran bütün müəlliflərə təşəkkürümü bildirirəm.

İş prosesi zamanı müəlliflərə Qulu müəllimlə birlikdə hazırladığımız iki sual yönləndirdik. Bu onları daha yaxından tanımaq üçün oxucuya da bir açardır, sanırıq:

1) Hazırda yaşadığınız ölkəyə nə vaxtdan və necə gəlib çıxmısınız?

2) Qələm adamları ana bətnində də qəribdilər. O mənada, gərək qürbət sizi çox sıxmasın. Ya əksinə?

Birinci suala ilk müsahibim Məmməd İsmayıl 26 ildi yaşadığı, bayrağı uca Türkiyəyə alqış edib şeirlə cavab verir:

Açdım bütün ümidləri,
İçindən boş vədə çıxdı.
Vətənin bütün yolları
Axırda qürbətə çıxdı.

Almaniyada yaşayan Orxan Aras isə buraya 1982-ci ildə təhsil ardınca gəlmiş, iyirmi ilə yaxın Frankfurtta işləyib yaşamışdır. Doktoranturanı bitirdikdən sonra Kölnə köçmüş və hazırda Kölnə Alman Yazıçılar Birliyinin tərkibində alman dilində kitabların oxusu və tərcüməsi ilə məşğuldur.

Bu sadə sualımız Xaqani Qayıbliyə 1989-cu ildən başlayan 32 illik bir ömür vərəqlədir... Estoniyaya, Tartu universitetinə tələbə kimi gəlib, müəllim kimi hələ də ayrılmamasını vurğulayır.

Vahid Qazi: "Getməyimizin ilk onilliyi tamam olmaqdadır. Necə getməyə qalandsa bəzən özünü tale yelinə buraxmağa məcbur olursan. Getməyə çox yer var idi. Tale küləyi İsveçi seçdi".

Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətində yaşayan Nazim Muradov Türkiyəyə aspirantura təhsili ardınca gəlir. 1997-2003- cü illərdə doktorluq müdafiə edir və Ege Universitetində çalışır. 2006-cı ildə Kiprdəki Lefke Avropa Universitetinə dəvət alır və işə başlayır. "İzmirdəki ailəmi də bu gözəl adaya gətirdikdən sonra buranı qürbət dünyada özümüzə ikinci vətən seçdik..." – əlavə edir Nazim hoca.

... İnsanın dünyaya gəldiyi və ilk nəfəsdə havasını udduğu torpaq isə bəlkə, ona görə doğmadır ki, məhz o yerin havası ilə ruhlar aləminin havası bir-birinə yaxındır... Mən ilk nəfəsimi 54 il öncə – 15 fevral 1968-də – soyuq bir qış günündə Ordubadda ciyərlərimə çəkmişəm. İnşallah, "... əvəzini vermədən aldığım son nəfəsim"i də vətəndə verərəm...

Şəxsən mənə görə, sirlərlə, dərin anlamlarla dolu və hələ ki bir qıfılənd olaraq açmasını gözləyən qədim bir atalar sözü deyir ki, yük əyməsə, daş qürbətə düşməz! Yaxşı, bu hansı yükü ki, içində daş da daşınırdı? Bəs o daş nə daş(ı) idi?! Dam daşımı, Ocaq daşımı, Elçi daşımı, yoxsa Başdaşımı?! – Filoloq alimi dinləməklə doymursan, amma digər müəlliflərimi də təqdim etməliyəm.

Afaq Şıxlı tale yolunu belə anladır: "Zəlzələ şəhərin və ya ərazinin müqəddəratını necə dəyişərsə, bizim də həyatımızda qəribə dönüşlər oldu. O dəyişikliklərdən biri məni öz isti, sevimli və doğma vətənimdən bu qədər uzağa – soyuq və qarlı Moskva şəhərinə gətirib çıxardı".

Nilufər Şıxlı da 90-cı illərdə valideynləri ilə Moskvaya köçməli olur. Özünü Bakısız, qohumlarsız təsəvvür edə bilməyən, bir ayağı vətəndə olan şairin kiçik qızı Alsu belə səmada təyyarə görə kimini: "Ana, bu təyyarə Bakıya uçur?" – deyər soruşur...

1987- ci ildən ömrünü qürbətə bağlayan, Moskvada yaşayıb-yaradan daha bir yerimiz də Əliş Əvəzdır.

İlqar Kamili Azərbaycanda yaxşı tanıyırlar. 2009-cu ildən yolu qürbət, məkanı öncə

Yaroslavl, sonra Pyatıqorsk olan psixoloq yazarın "Polad necə bərkidi" kitabı onun vətənin dərdlərinə heç vaxt biganə qalmadığının bariz nümunəsidir.

Baloğlan Cəlili Ufaya bir az iş, bir az eşq gətirmiş. Nə xoşbəxt ki, hələ bu eşqə sığınub yaşayır.

Samir Sədaqətoğlu 2017-ci ildən İsveçrədə yaşayır. Yazıları ilə Azərbaycanı nüfuzlu Avropa saytlarına daşıyan azsaylı soydaşlarımızdandır.

Əgər Şəhriyar İbrahimov Fransaya arzularının dalınca 2019-cu ildə yollanmışsa, "həyatı sıfırlamağı" Səfər Fuad green-card qalibi olaraq 2018- ci ildən getdiyi Vaşinqtonda, Səfa Rəşid isə hələ 2006-cı ildə İspaniyada qərara alıb.

İstər xaricilərə, istər soydaşlarımıza Azərbaycan dilini öyrətmək üçün fədakarlıqlar edən Şahnaz Kamal Sankt-Peterburqa ailə vəziyyəti ilə əlaqədar gəlib. Əksəriyyətimiz kimi tezliklə vətənə dönəcəyini sanıb. "Bu sarıdan biz Dino Butsatinin "Tatar çölü" nün qəhrəmanı gənc zabit Covanni Droqoya bənzəyirik. O da xidmətə gəldiyi qalada bir müddət qaldıqdan sonra geri qayıdacağını düşünürdü..." – deyir gənc türkoloq alimimiz.

2017-ci ildə Belarusa oxumaq üçün gedən və Minskdə ali təhsil alan gənc şair Məhəmməd Azəroğlu geri qayıtmaq üçün günləri sayır.

Daha iki müəllifim, Məliha Əzizpur İzmirdə, Güntay Gəncalp isə Finlandiyada yaşayıb-yaradırlar.

İbrahimxəlil qədim Borçalı torpağında göz açdığından onu "qürbət şairi" saymaq da olar, saymamaq da...

Mən, Günay Səma da milli ailə institutunun qanunlarına tabe olaraq 2003-cü ildən Rusiyanın Voronej şəhərində yaşayıram. Görünür, qürbət tale imiş. Çətin tale:

*Ovuda bilmirəm ki
Qəribəyə səbrimi,
Min ilin qəribiyəm,
Yaşım yadıma gəlmir.*

Nə qədər qısa verməyə çalışsam da, bir az uzun alınan tanışlıqdan sonra keçək ikinci suala. Düzünü deyim ki, bu suala belə rezonanslı, çoxu üst-üstə düşən cavablar göz-

ləmirdim. Onlardan ən maraqlılarını sizinlə bölüşürəm:

Məmməd İsmayıl: Sualınızda bir baxıma cavab da gizlidir:

*...Gəlib imza atır hərə bir ilkə,
Min bir toy olsa da, birdir yasımız.
Anadan vətənə uzanmır, bəlkə,
Qürbətə uzanır alın yazımız...*

Orxan Aras: Türk şairi Cahit Sıtkı Tarancının bir şeiri var:

*...Ne bir arzum, ne emelim,
Yaralanmış bir elim.
Ben gurbette değimim,
Gurbet benim içimde.*

İllər keçsə də, qurbət hissini beynimdən çıxara bilmədim. Bütün əsərlərimdə bu qurbət hissini izləri var. Türklərin dillərindəki xalq mahnıları ölümdən daha çox ayrılıq və qurbət üzərindədir.

Xaqani Qayıblı: İkinci sualınız çox qəribə sualdı. Bilmirəm, bunu kim deyib?! Amma bu cümlə, 1995-ci ildə Estoniyada gündəlik 85-90 min tirajla çıxan bir qəzetə verdiyim müsahibəmi yadıma saldı. Orda mən demişdim ki, əslində, bütün insanlar Yer üzündə qərirdirlər. Qərib olmadıqları məkan yalnızca analarının bətnidir. Ana bətnindən dünyaya gəldikləri andan bütün insanlar qərirdirlər. Hətta 15-16 il əvvəl Qulu Ağsəs mənə bir məktub yazmışdı: “Qürbətdəsən, vətəndən ötrü darıxırsan? Mən də darıxıram, Xaqani, Azərbaycandan ötrü...” Bir şeirimdə yazmışdım ki:

*Dost yox, dik baxam gözüna,
Baxam, inanam sözüna.
Tfu qürbətə üzünə,
Yaşanası yer deyilmiş.*

Vahid Qazi: Adam tək qürbətdə qərib olmur ki... “Qələm adamının qəribliyi”. Məncə, bunu qələmiylə ünsiyyəti tutmayanlar deyər. Söhbət eləməyə biri olmayanda içindəki adamla danışırısan. Mən də “onunla” danışırım və bu söhbətdən yazı alınır. Yazılarım özümülə söhbətlərimdi. Məni sıxılmaqdan, qərib olmaqdan onlar qoruyur.

Nazim Muradov: Bilirsinizmi, vətəndən baxanda qürbətdəkilər daha özgür, azad və orijinal görünürlər. Bu özünəməxsusluq “Mən kimsəsizliyimdən bənzərsiz oldum...” (Q. Ağsəs) gerçəyində gizlidir. Xəyalən hər gün, hər saat bulunduğun vətəndə səni özləyənlər varsa – “hələ yaşamağa dəyər bir az da...” Xəyal demişkən, təsəvvüfə görə, xəyal – varlıqla yoxluq arasında yerləşən bir bərzaxdır, ara bölgədir; nə vardır, nə yoxdur; nə məlumdur, nə də məchul; nə müsbətdir, nə də mənfə və ya həm vardır, həm də yoxdur... Orxan Vəli demiş, “hayal kurmaq bedava” olmasaydı, qürbət cəhənnəm olardı...

Afaq Şıxlı: Əksər qələm adamları özlərini vətəndə belə qərib, çoxluqda belə tənha hiss edirlər. Lakin hiss etmək başqa, yaşamaq bambaşqadır. Vətəni uzaqlardan sevmək çox ağırlıqdır. Əlimiz çatacaq, ünümüz yetəcək qədər yaxında deyil vətən... Amma hər zaman vardır: ürəyimizdə, ruhumuzda, yazılarımızda.

İlqar Kamil: Nəinki qələm adamları, insan bu dünyada qəribdi, yolçudu, müsafirdi. İnsanın bitib-tükənməyən darıxmağı bu üzündə. Amma bizimki qəriblik içində qəriblikdi. Elə bil ki, həbsdə olan insanı “kars”a salarlar ha, hansı ki, həbs içində həbsdirdi. Qəriblik içində olan insanın bir də qürbətə düşməsi, “karsa salınmaq” kimidir. Mən də bir çox azərbaycanlılar kimi, həmişə “əli çamadanlı” yaşamışam. Bu gün-sabah qayıdacam fikri heç vaxt məni tərk etməyib.

Baloğlan Cəlil: Qələm adamlarının ana bətnində də qərib olduqlarından xəbərim yoxdu. Amma ona oxşar əlamətlərin varlığına şübhə etmirəm. Elə vaxt olub ki, qürbət məni bezdirib, canımı incidib:

*Mən qürbətdə nələr çəkdim,
Çəkdiyim hər bir AH bilir.
Nələr çəkmədim qürbətdə,
Bircə onu Allah bilir...*

Samir Sədaqətoğlu: Qürbət nisbi bir anlayışdır. İnsan öz evində belə qürbətdə ola bilər. İsveşrə də mənim vətənimdir. Mən bütün dünyanın vətəndaşıyam. Bu baxımdan, özümü qərib hiss etmirəm. Amma əlbəttə ki, Azərbaycandakı xatirələrim, dostlarım üçün

darıxıram. Azərbaycanda xüsusi ədviyyatlar var ki, onlar burada yoxdur. Aradabir o qoxular üçün qəribsəyirəm.

Nilufər Şıxlı: Qərib olan nisgilsiz olmaz ki! İstər böyük olsun, istər kiçik, qələm əhli olsun, ya başqası. Yadımdadır, bir dəfə Bakıya gələndə, Binə Hava Limanında qardaşım “Havadan vətən ətri gəldi” demişdi. Qəriblikdə yaşayan qələm əhli isə ikiqat nisgillidir.

Şəhriyar İbrahimov: Qəriblik... Əslində, hamı bir az qəribdi Yer üzündə. Mənə görə, insan xoşbəxt olmadığı hər yerdə qəribdi. İçimdə daim bir vətən yaşayır, vətən göynəyir. Ürəyi vətən üçün döyünən insanların ağrıları mənə fantom ağrılarını xatırladır. Bədənin bir üzvü amputasiya olunduqdan (kəsildikdən) sonra baş verən, şiddətli fantom (yaddaş) ağrıları. Eynən vətən yanğısı kimi...

Şahnaz Kamal: Yox, çətindir qürbətdə. Hər halda, mənə çətindir. Düzdür, sosial şəbəkələrin sayəsində özümü çox da yalnız hiss etmirəm, amma uzaqda yaşamaq çətindir. İçimdə həmişə nisgil, narahatlıq, boz bir hiss olur. O bozluq bəzən Peterburqun günəşsiz havasının ayağına yazsam da, əslində, nisgil olduğunu bilirəm. Şair demişkən:

*Qürbət o qədər acı ki,
Nə varsa içimdə,
Hamısı mənə yabancı,
Hamısı ayrı biçimdə.*

Məhəmməd Azəroğlu: Qürbət torpağı adama uzağı 2-3 il xoş gəlir. Sonra darıxırsan öz evin, bağçan, küçən, şəhərin, insanların üçün. Və adam başa düşür ki, doğrudan da, gəzməyə qərib ölkə, ölməyə vətən yaxşı... Qürbət sıxır adamı, vətənin yerini heç nə verə bilməz.

Səfa Rəşid: Qəriblik həyatı həssas insanlar üçün ağrısız olmur. Qurbətin ağrısını hər mənada yaşayan insanlardanam. “Ayrılığı sal yadıma” kitabımdakı şeirlərin əksəriyyəti də qəribliyin yanğısı ilə yarananlardandır.

Mənim cavabımı eşitmək istəsəniz, yağışla öpüşən torpaq qoxusudur mənimçün vətən. Qürbəti vətənli günlərimə qurduğum yelləncəyə bənzədə bilərəm yalnız. Çünki hər gün onunla bağlı xatirləyellənir. “Darıxmıram” deyənlərə həsəd aparıram. İmkansa, mənə də

öyrədin, alça çiçəyinin ətrini, çay qumsalının istisini, böyürtkən kolunda ətəyinin tiftiyi qalan qızcıgazın şən qəhqəhəsinin səsinə unutmağı.

“Həpimiz bir günəşin zərrəsiyiz!..” (A.Şaiq) loqosu ilə hazırladığımız dünya azərbaycanlılarının yaradıcılıq nümunələri toplusu olan xüsusi buraxılışımızla həm də “Ulduz”un 55-ə varan yubiley ilinə kiçik töhfəmizi vermək istədik. Bizə bu şəraiti yaradan, oxucularla könül yolçuluğuna çıxmamıza şans verən hörmətli Qulu Ağsəsə və yazıların ərsəyə gəlməsində göz nurunu əsirgəməyən bütün redaksiya heyətinə dərin təşəkkürümüzü bildiririk. Gözlərimizin rəngi fərqli olsa da, göz yaşlarımız eyni olduğu kimi, qürbət yaşantılarımız fərqli olsa da, vətən sevgimizin eyni olduğuna əmin olun. Varlığı ilə qürur duyduğumuz Azərbaycanımıza ədalət, qalibiyyət və zəfər dolu gözəl günlər arzusu ilə ...

Günay **SƏMA ŞİRVAN**
“Ulduz” jurnalının Rusiya təmsilçisi

Mənim gəncliyim “Ulduz” jurnalının yaradıldığı dövrə təsadüf edir. “Ulduz” jurnalının ulduz kimi doğacağı xəbəri keçən əsrin altmışıncı illər ədəbi gəncliyini gözləndiyindən də ziyadə həyəcanlandırmışdı. Günümüzün çap imkanları ilə o illərini müqayisə etsək, doğru olmazdı. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin dilimizdə cəmi iki mətbu orqanı vardı: “Azərbaycan” jurnalı və “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti. O zamanlar yaşlı şair və yazıçıların sıxlığından bu ədəbi orqanlarda çap olunmaq ədəbi gənclik üçün qeyri-adi hadisə idi. Bu da var ki, gənclərdən kiminsə bəxti gətirib bu ədəbi orqanlarda çap olunurdusa, anında ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb edirdi.

Və... beləcə “Ulduz” jurnalının yayınlanacağı xəbəri o illər ədəbi gəncliyinin hər bir nümayəndəsi üçün, həqiqətən də, bayram təsiri bağışlayırdı. Ad da uğurlu seçilmişdi: “Ulduz”. Sanki yaranan jurnal deyildi, doğan ulduz idi və gəlişi ilə də ədəbiyyatda inqilabi hadisələr baş verəcəkdi. Sonralar belə olacaqdımı, bilinmirdi, amma gözlənti bu yöndə idi. Jurnalın yaradıcı heyətinə istedadlı adamlar seçilmişdi: Məmməd Araz, Cabir Novruz, Tofiq Bayram, İsi Məlikzadə, Abbas Abdulla və s. Bu seçim jurnalın bədi saviyyəsinə də müsbət təsir göstərəcəkdi.

Jurnalın ilk nömrəsinin gün işığına çıxmasını hardasa dörd gözlə gözləyirdik desəm, mübaliğəli olmazdı. Baxmayaraq ki, o ilk nömrədə mənim yazılarım yer almayacaqdı, amma fərqi yoxdu, doğan (doğulan) “Ulduz” biz gənclər üçün doğulurdu. Uzun müddət o jurnalın oxucusu olmaqla bərabər, həm də ən fəal müəlliflərimdən biri oldum. Bir müddət redaksiya heyətinin üzvü olduğum jurnalda dalbadal şeirlərimə, poemalarım, haqqımda yazılan ədəbi yazılara yer verildi. “Ulduz” beləcə böyük ədəbiyyata uzanan yoluma işığı əsirgəmədi.

Məmməd İSMAYIL

Türkiyə, Çanaqqala

BURA HARADI?

I
...Hayanda ayaqla torpaq görüşür,
Qışımı, baharmı?
Yol olub ayaqlar altına düşür,
Kim gəlir, kim gedir, fərqi varmır...

Biz kimik? Kim bizə nə deyəyiymiş,
Sevgilər pərişan, sevinc dərbəder.
Yoxsa bizdən əvvəl ev yiyəyiymiş
Bizi içimizdən böyüdən kəder?..

Nə niyyət? Bir niyyət etməyəm, haşa,
Aşımızı yeyən bu nə niyyətmiş?
Gəlib çıxardıqmi bu uzaq yaşa?
Başımızı qatan əbədiyyətmiş.

Ayları, illəri içinə yığıb
Bir az da çoxalar xatirəm hər gün.
Sıyrılib, axşamdan sabaha çıxıb
Ölümlə görüşə gedərəm hər gün...

II

Hayana uzanır düşdüyüm çıxır
Bu gecə yarı?..
Uzanıb ölümdən yoluma çıxır..
Məzar daşları.
Yoxuşa dirənər yol uzaqbaşı,
Alın yazısından çıxıb gəlir yas?
Yağışdan əyilmiş bir məzar daşı.
Üstündə yazısı: "Belə də qalmaz!"

Dünya da doyurmaz gözü acıları,
Olum gətirəni ölüm itirir.
Zülmə sulanan dar ağacları
ölüm gətirir...

Dumanlar içində düşüncəli dağ
Vurub ürəyindən üzünə dərdi.
Bir qara yarpaqlı yağış yağacaq,
qara xəbərlə...

Qoşub durnaların qərib səfinə
Dumanda əriyir bir qərib atlı.
Dünyanın ümitsiz bir tərəfinə
məni kim atdı?

Bürüyür qürbətın sularını qəm,
Keçir ayrılığın səssiz paradı.
Mən hansı dənizin sahilindəyəm,
bura haradı?

BİLMİRƏM...

Ey sahibi dünya adlı bu xanın,
Yer qalibmi ətəyində çuxanın?
Özü olmaz öz yadından çıxanın,
Bəlkə, sənın yadındayam, bilmirəm.

Bəxt saati irəlimi, gerimi?
Ad mənimdi, yazan yazdı şeirimi,
Ha axtardım, tapammadım yerimi –
Aşkardayam, batındəyəm, bilmirəm.

Qürbət ömrü 80-90 yaşında,
Uzaq vətən "kim kimi" savaşında...
Harasında? Ürəyinin başında,
Qaşlarının çatındayam, bilmirəm...

Özün boyda ümid vardı adında,
İşarə ver, qalmışammı yadında?
Hayandayam, yerin yeddi qatında,
Göyün yeddi qatındayam, bilmirəm...

DÜNYA QƏBİR YERİ KİMİ DAR...

Bir səndin kimsəsiz, bir Allah kərim...
Və elə bilirdin yol gedir yaza,
Sonra yoldəyişən oldu səhvlərin,
Dəyişdi yolunu bir çıxılmaza...
Vətən suçəkən,
Qürbət bir gözəgörünməz ipdi.
Eheyyy, bəylə bostan əkən,
Sənmi qəribsən, dünyanı qəribdi?
Getdiyın bütün yollar çıxaqdı,
Yaddan çıxmağa gedir –
Udmağa ağzı açıq...
Dünya qəbir yeri kimi dar;
Çıxa bilirsən, çıx,
Qurtara bilirsən, qurtar...

SƏKSƏNİ KEÇMİŞSƏ YAŞIN

Səksəni keçmişsə yaşın,
Ayaqlarından öncə səkkiz yazırsa yaddaşın,
Qabından daşıb tökülürsə su,
Sonuncu üsküyünə qədər dolursa pətək,
Möhlət bitmişdir, demək...

Bu 70-80 il
Hardan keçdi, deyirsən...
Alnının qırışından,
"Kim kimi" yarışından,
Ölümün bir qarışından keçdi...

Bundan sonra nə təmənnalı
Ünvan gərəkdi, nə şöhrət;
Sulara axmağın,
Şimşəyə çaxmağın,
Qönçəyə açmağın
Sırrını öyrədən tanrı,
Bizə də səbri, səbr etməyi öyrət.

MƏNİM HALIM

Durmaz, nə gecəsi, nə gündüzü var,
Dərədə tənqiyən çay mənim halım.
Halımı soruşma, halımı sorsan,
Göydə dilimlənən ay mənim halım.
Yaz ötüb, yay itib, payızı yox say,
Taleyin ardınca axsa, ha axsa,
Olumdan ölümə ömür bir oxsa,
Tarıma çəkilən yay mənim halım.

Dünyamı dağlar bir babda dursan,
Bu zay zəmanədə nə zay olursan?
Hərdən may, hərdən də boz ay olursan,
Mən sənə nə deyim, ay mənim halım?

Yoxsa yarımadın oğuldan, qızdan,
Doxsan yollarında dərdin bu üzdən?
Nə yazdan payı var, nə də payızdan,
Aralıqda qalan yay mənim halım.

Nə dedin, vermədim? Bu mən, bu da sən?!
Ruhunun kökü də həsrət üstədi.
Qəriblik qürbətdə qəribsəyəndə
Sənimi özünə yoldaş istədi?
Ömrün üçdə biri –
Qürbət əsiri;
Vay mənim başıma, vay, mənim halım.

NƏDİR BELƏ GƏMİLƏRİN ÇIXARDIĞI SOS

Qismətinə çıxan nəymiş, qismətə bax ki,
Gəlişinə qucaq açıb qürbət qolları.
Torpaq yolu, hava yolu, su yolu yox ki,
Səni alıb aparmada tale yolları...

Aşağıda mürgü döyən Troya, Asos,
Yuxarıda Qaz dağları-İda dağları.
Nədir belə gəmilərin çıxardığı SOS,
Yoxsa dərdə hamilədir yol uzaqları?..

Göylərə bax, buludları dağılan huşsa,
Neçə sirrini cavabı var “niyə”də, “nə”də...
Bu dağların bulaqları çaya qovuşsa,
Təsadüflər yönləndirsə fərdi millətə...

Çanaqqala-bir ulusun qan yaddaşdı,
Tarixindən bir kimsənin üzünü qızarmaz.
Gəldiyini bilmədisə sahil daşları,
Dönüb getsən, getdiyinin fərqi nə varmaz.

Nələr çəkdi qürbət eldə, bilirmi yurdun?
Qərib, qürbət dənizində sınıq gəmiymiş.
Şahidisən, uzun-uzun yaşayıb gördün
Bir qərinə qərib eldə bir an kimiymiş.

İki qitə arasında qalıb Dardanel,
Nələr çəkmiş bu yerlərə haqqın fırçası.
Zaman nədir – saçlarını alıb gedən yel,
Tarix nədir – əlindəki bir daş parçası...

Orxan ARAS

Almaniya, Köln

AVROPA ƏDƏBİYYATINDA *Nizami*

Johann Volfanq Höte “Şərq və Qərb Divanı”nın ən parlaq bölümü olan “Eşqin kitabı”nda (Buch der Liebe): “Ey Nizami, doğru yolu sən tapdın!” deyərək ən dərin eşqlərin şərq şairlərinin şeirlərində olduğunu etiraf etmişdir:

*“Ey Nizami, ən sonunda
Doğru yolu göstərdin sən!
Aşıqların vüsalı
Çözülmez düşünləri çözər”.*

Bəlkə, buna görə alman filosofu və şairi Fridrix Hegel: “Biz ən yüksək romantizmi şərqdə axtarmalıyıq” demişdir. Şərq 1095-ci ildə başlayan ilk xaçlı səfərlərindən bu yana Qərbin hədəfində olmuşdur. İlk dövəmlər bu maraq dini məqsəd və şərqin gözqamaşdıran

zənginliyi ilə bağlı olsa da, sonrakı dövəmlərdə mədəni axına doğru yol almışdır.

Yaradıcılığı ilə türk və islam dünyasına dərin təsir edən Nizaminin əsərləri xarici dillərə tərcümə edilmiş, Dante, Şekspir, Höte, Şiller kimi Avropanın böyük şairlərini də təsiri altına almışdır.

Azərbaycanda elmi olaraq Nizaminin dünya ədəbiyyatına təsirini hələ 1940-cı illərdə ilk dilə gətirənlərdən biri professor Əkbər Ağayevdir. O, “Nizami və dünya ədəbiyyatı” adlı əsərində Nizaminin əsərləri ilə Dantenin, Şekspirin, Höte və Şillerin əsərlərini qarşılaşdırır. Nizaminin əsərlərindəki motivlərin, təsvirlərin, söyləniş tərzinin adı keçən şairlərin şeirlərində çox açıq olaraq görüldüyünü qeyd edən professor Ağayev Nizaminin bu aspektləriylə bəşəri bir şair olduğunu vurğulamaqdadır.

Nizami haqqında ilk bilgiləri verən fransız şərqşünası Bartelemi Erbelo de Molenvil olmuşdur. Onun "Bəşəri lüğət: Şərq kitablığında şərq xalqları haqqında hər şey" adlı əsərində qələmə aldığı Nizaminin tərcümeyi-halı ölümündən sonra 1967-ci ildə Antuan Qallan tərəfindən Parisdə çap etdirilmişdir. İngilis hakimi Uilyam Cons isə Nizaminin "Sirlər xəzinəsi"ni 1876-cı ildə nəşr etdirmişdir.

Nizaminin əsərlərinin almanca tərcümələri isə Jozef von Hammer tərəfindən 1809-cu ildə Leypsidə çap edilmişdir. İkinci nəşri isə 1871-ci ildə Münhendə Herman Ete tərəfindən həyata keçirilib.

Almanca nəşrlərdən sonra Nizaminin hekayələri və şeirləri alman ədəbiyyatçılarının dilinə keçmiş, qələmə aldıkları əsərlərdə Nizaminin təsiri özünü göstərmişdir.

Alman şairi Hötenin yazdığı "Şərq və Qərb divanı"da Nizaminin və Hafizin təsirini açıq görə bilərik. Özü də müxtəlif vəsilələrlə bunu dilə gətirmişdir. O, "Hatəm" başlıqlı şeirlərdə Züleyxaya səslənərkən şərqin böyük şairlərini də dilə gətirir və burada Nizaminin adını da xatırladır. İohann Volfanq Höte Nizaminin "Leyli və Məcnun" əsərindən təsirlənərək özünü də Məcnun olaraq gördüyünü yazmış və bunun üçün tənqid edilsə də, bu fikrindən vaz keçməmişdi.

*"Məcnun dersəm özümə,
Bu çox gözəl olardı.
Amma özümü Məcnun olaraq
adlandıranda da
Məni qəti qınamayın!"*

1819-cu ildə nəşr olunan "Şərq və Qərb divanı" şairin ölümündən beş il öncə 1827-ci ildə daha da genişləndirilərək təkrar çap edilmişdir. O, gerçək şairləri də, rəngarəng şeir bağçasını da şərqdə görürdü. Ona görə də kitabında: "Şeiri və şairi anlamaq istəyən şeir diyarına getməlidir" deyirdi.

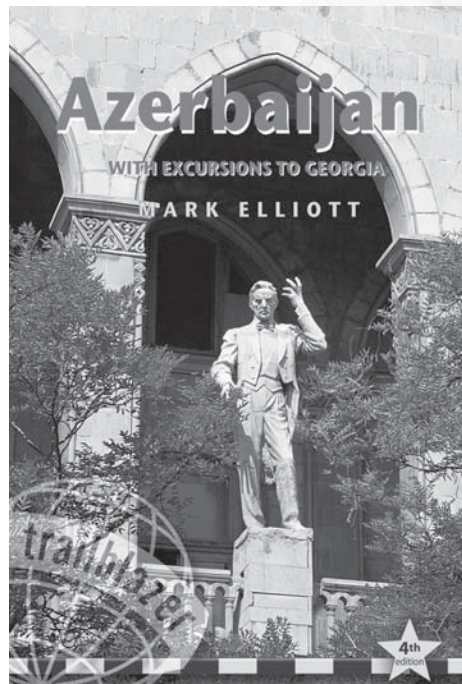
*"Kim şeiri anlamaq istəyirsə,
Şeir ölkəsinə getməlidir.
Və kim şairi anlamaq istəyirsə,
Şairlərin ölkəsinə getməlidir".
Höte üçün gerçək şairlər Nizami, Hafiz*

kimi şairlər idi. Hafizin həyəcanlı və sehrli eşq qəzəlləri, Nizaminin insanı diyardan diyara gəzdirən və eşqin mənbələrini göstərən hekayələri Hötenin aqlını başından alırdı. Nizaminin əsərlərində tez-tez dilə gətirilən şərq fəlsəfəsi "öz içinə dönmək, özünü tanımaq" Hötenin şeirində insanı və iki dünyanı da tanımaq olaraq dilə gətirilirdi. "Kim özünü və başqasını tanısa, o, dünyanı tanıyacaq və şərq ilə qərbin ayrılmaz bir bütün olduğunu görəcəkdir".

*"Kim özünü və başqasını tanımaq istəsə,
O, burada da tanınacaqdır.
Şərq və qərb əsla bir-birindən ayrılmazlar".*

Şərqin fəlsəfəsindən, düşüncə tərzindən və sosial həyatından bəhs edən Höte, Şiller, Rökkert, Hammer, Fridrix Bodenstedt kimi yazıçı və şairlər bu çabalarıyla alman dilində şərq mənşəli kəlmələrin, deyimlərin, atalar sözlərinin də yer almasına rəhbərlik etməklə alman dilinin də dünya dilinə çevrilməsində töhfələri olacaqdı.

Nizaminin əsərləri 1809-cu ildəki ilk tərcümədən sonra dəfələrcə alman dilinə yenidən tərcümə edilib çap olunmuşdu. Şərqşünas Stefan Veidnara görə, Nizaminin əsərlərindən təxminən 2 min səhifə alman dilinə tərcümə edilmişdir.

1991 və 1997-ci illərdə professor Kristof Bürgel tərəfindən olunan tərcümələri dəyərləndirən Stefan Neidnar Nizaminin əsərlərinin kompozisiyasına baxarkən bu əsərlərin orta çağda yazılan digər əsərlərdən daha üstün olduğunu, müasir zamanda belə dəyərini itirmədiyini qeyd edərək, onun “Yeddi gözəl” əsəri ilə Şillərin “Turandot-Çin şahzadəsi” əsərini müqayisə edir. Ona görə, Şillərin əsərindəki şahzadənin evlilik tələbləri sırasında ən qanlı arzulara baş vurulduğu halda, Nizamidə israrla şiddət əks olunmayan elementlər önə çıxarılmışdır.

Stefan Veidnar Nizaminin əsərlərində mühit və zamanın çox gözəl təsvir edildiyi hərəm, ov səhnələri, savaş – adətən, bir roman havasında olduğu kimi – hekayələrində baş rollarda qadınların çoxluğuna diqqətini çəkərək patriarxal bir cəmiyyətdə bunu müasir yanaşma kimi müəyyən edir.

Alman ədəbiyyatında Nizami adlı almanca və türkçə çap olunan kitabımda Jozef Hammer Purqşallın “Xosrov və Şirin” tərcüməsini, Dr. Vilhelm Başerin “İsgəndərnamə”, Frans von Erdmannın “Yeddi gözəl” haqqındakı tədqiqat işlərini, Jacop Georgun “İsgəndərin Vikinq səfəri” adlı tezisi, professor İohann Kristof Bürgelin “Turandot-Çin şahzadəsi” haqda yazdıqlarını, Vilhelm Baumun “Şirin əfsanəsi” üzərindəki iddialarını, ayrıca Karl Hermann Ete, Paul Horn, Helmut Ritterin Nizami haqqındakı tədqiqat işlərini incələdim və o əsərlərdən nümunə kimi bəzi parçalara kitabda yer verdim.

“2021-ci il Nizami ili”ndə, əslində, almanca üç kitab hazırlamışdım. Birinci kitab “Nizami və alman dilindəki aforizmlər”, ikinci kitab “Alman ədəbiyyatında Nizami”, üçüncüsü isə məqalələrdən ibarət və Nizaminin bir fars şairi olmadığını sübut edən bir kitab idi. Kitabdakı məqalələr azərbaycanlı alimlərə aiddi və almanca tərcümə edilib. Amma təəssüf ki, bəzi imkansızlıqlar üzündən üçüncü kitabı 2021-ci ildə nəşr etdirmək imkanı olmadı. Yenə də, iki kitabla da olsa, Nizamiyə olan mənəvi borcumu yerinə yetirdiyimə əminəm. Onun millətindən bir fərd olaraq yüzillər sonra Nizaminin səsinə yenidən başqa diyarlarda da eşitdirməyə cəhd göstərdim. Ümid edirəm ki, ruhu şaddır!

TORPAQ KƏNDİMİZ QOXUYA

İndi – bu saat
bu meşənin qırağında,
bu çölün düzündə
məni yalnız qoymaya
bu qürbətın Göyüzündə
şimşək atam, bulud anam...

Qəfil bir yağmur başlaya –
torpaq kəndimiz qoxuya,
mən havalanam!

İÇİMDƏ PAYIZ SEVİNİR

Qəfil haqladı dağları,
pilə kimiymiş dağ qarı...
Boylandım yollara sarı –
köçümdə payız sevinir!

Nəfəs dərmədik bir hovur,
həyat – ömür,
vurhavar...
qarıda ölüm durur,
seçimdə payız sevinir!

Yoxdum, varda cəm oldum!
Dərdə ortağ – tən oldum,
qürbət oldu, mən oldum –
içimdə payız sevinir!

TUTUB HÖNKÜRTÜ MƏNİ...

“Dost toyundan qayıdır ləngərlənən Göy üzü...”
Qulu Ağsəs

*Adımı eşidəndə gecəyarısı qapısı
döyülürmüşi kimi diksinən dostlarıma*

“Dost toyundan qayıdır” indi dostlar hardasa,
Tutub hönkürtü məni, tutub hiçqırıq məni!
Ömrüm qürbət ellərdə təklidən batıb yasa,
Daha dostlar neyləsin bu qəlbiqırıq məni?!

Xaqani QAYIBLI

Estoniya, Tartu Şəhəri

Minib bəxt köhlənimi elimdən cüda düşdüm...
Çatdım “Quzey qütbü”nün son “Güney
nöqtəsi”nə.
Dərddən, qəmdən, soyuqdan hey qıvrıldım,
büzüsdüm;
Cavab verən olmadı qırov tutmuş səsimə.

Şaxtalı qış gecəsi duyulmadı fəryadım,
Verdim əsən yellərə mən ömrümün xasını...
Dostlar, hafizənizdə əziz tutun bu adı –
Sizə əmanət etdim mən Turan dünyasını!

TƏKLƏNMƏK

Adam təklənməsin gərək –
gözlər hədəqədən çıxar!
Quruyar yaddaş,
ortaya
cansız, quru bədən çıxar...

Çıxar özündən təklənən –
damarda qanı təntiyər.
Lafını edər baş-ayaq,
təşvişdən canı təntiyər.

Karıxar kəlmə kəsməyə,
nə deməyə sözü olar.
Dünya böyüyər gözündə,
gözləri ov gözü olar!

Macal tapmaz bu dünyanın
qaçıb küncünə sığına.
Üzüb əlini hər yerdən
Sözün içinə sığınar...

Təklənmək tənhalıq deyil –
at oynada Söz adamı...
Yüz təkləyənlə olsun, təki
təkləməsin Söz adamı!

DÜNYA

Həmid Ormanlıya

Bu da dünya dediyin –
İçin boş, yalan dünya!
Günaha sürükləyib
Suçu xoş qılan dünya!

Gələrsən, xəbər tutmaz!
Dilərsən, hədə – tutmaz!
Gedərsən, səfər tutmaz –
Köçü nəş olan dünya!

Ölsən daldada, bilməz!
Fani – bal dada bilməz!
Məni aldada bilməz
Piçin beş filan dünya!

ŞAİR DUYĞULARIN PEYĞƏMBƏRİDİR

Tutub əllərindən xatirələrin,
Şairin getməyə yeri olmalı...
Hər yada düşəndə cana qor salan,
Tək özü bildiyi sirri olmalı...

Gizlicə alışar, gizlicə yanar,
Sevər, sevdiyini hamıdan danar...
“Öl” – desə, qəsd edib şirincə cana
Uğrunda öldüyü biri olmalı.

Yalandır, kim desə “şair dəlidir”...
Şair – duyğuların peyğəmbəridir.
Kim deyir şairlər tez ölməlidir?
Şairlər hər zaman diri olmalı!

Bilir, özü bilir, közlə oynayır –
Gah əl sığallayır, dizlə oynayır...
Deməyin: “şairdi – sözlə oynayır” –,
Şair də sözünün əri olmalı!

SƏNİ GÖRMƏYƏ GƏLİRƏM

Mən səni görməyə gəlirəm, gülüm,
Səbrim qarsalanıb yanır ahımda.
Mən səni görməyə gəlirəm, gülüm,
Bundan xəbəri yox heç Allahın da...

Gəlirəm – qırılısın həsrətin beli,
İnan, toy bəhanə, yas bəhanədir.
Karıxma qəfildən üz-üzə gəlsək,
Halını soruşsam, sus – bəhanədir.

Bir eşqin yolunda, bilirəm, gülüm,
Əridə bilmədim ömrü şam kimi.
Mən səni görməyə gəlirəm, gülüm,
Çıx məni qarşıla yad adam kimi.

Bilirəm, nə desəm, gəlməz eyninə,
Özüm öz suçumu bilirəm, gülüm.
Bütün günahları alıb çiynimə,
Mən səni görməyə gəlirəm, gülüm!

ADIN DİLİMİ QANADIR...

Yayıdan çıxan ox kimi
Adın dilimə dartınır...
Sanki dan üzün yaz günü
Arı gülünə dartınır!

Çəkilməz, pərim, bunca ah,
Desəm... deməsəm, bir günah.
Adın içimdə dustaq,
İçim çölümə dartınır!

Adın dilimi qanadır...
Könlüm sevdadan yanadır.
Ruhum Tanrıma can atır –
Canım ölümə dartınır!

HARDASAN, GÖNDƏR SƏSİNİ

Adın dilimə gəlsə də,
Özün qoluma gəlmirsən.
Sərgərdanam bu şəhərdə,
Niyə yoluma gəlmirsən?!

Səni axtarmıram, gözəl,
Yaşayıram tinbətində.
Yaxşı anamı ağıladır
bu baxt deyilən tünbətində.

Özün yoxsan, bəs səsini
niyə görmürəm, niyə?!
Ovcumdakı ürəyimi
sənə vermirəm niyə?!

Hardasan, göndər səsini –
Gözündə itmək istərəm.
Üşüyürəm, nəfəsini
Üstümə örtmək istərəm!

ÖMRÜN HESAB(AT)I

Mənim baxtım kəsir qaldı
bir sevdanın cəbrindən!
Cavabdan çox sualdı
ömrün hesab dəftərində...

Çox çalışdım, heyif, səni
özümə vura bilmədim!
Bizi bölünməz eləyən
düsturu qura bilmədim.

Nə sən mənə ortağ oldun,
nə mən sənə bərabərəm...
Toplansaydıq, bir kök altda,
neçə alınardı(q) görün?!

Sevdamızın sonsuzluğu
məsələnin tərifidir.
Sənin yerin bu tənlikdə
adımın baş hərfidir!

Vahid QAZI

İsveç, Helsingborg

“Adamlar və kitablar” silsiləsindən
SALAM, GÜLSARI!

İsveçin meşə cığırlarında gəzməkdən, göllərin kənarında oturub əksi suya düşən ağacların ləpələrdə titrəyişinə tamaşa eləməkdən xoşum gəlir.

Meşəylə gölün ünsiyyəti sevgililərin, sirdaşların söhbəti kimi tutur. Meşənin dövrələdiyi balaca göl, elə bilirsən, layla deyən ananın qoynundakı körpədi. Qəlbiylə dinləməyi bacaran hər kəs diqqət kəsilsə, o layla-söhbətləri eşidər.

Bir balaca meh bəsdidi! Deyərsən bəs bu meh milyon-milyon yarpaq orkestrin dirijorudu, yüngül əl havasıyla onları hərəkətə gətirir. Qəribədi, milyonluq orkestrdə bir yarpaq da çasmır – hamı əsərini düz çalır.

Meşənin pıçılıtlı hənirtisini qulağınla eşitdiyən kimi, xəfif küləyin göl sularını titrətməsini də gözünlə görürsən. Gölün üzü təzəcə sevgi dadan gənc qızın sinəsi kimi çırpınır. Bu ləpə-çırpıntı, yarpaqların pıçılıt-simfoniyasının suda rəqs edən notlarıdır. Səhnədə balet tamaşasına baxırsan elə bil...

İsveçdə xoşum gələn başqa bir məşğuliyyətim də var – “Second hand” mağazaların köhnə kitab, video-audio kaset, val, rəsm əsərləri satılan hücrəsində eşələnirəm. Burada kitablar, adətən, isveçcə olur. Tək-tük başqa dillərdə, xüsusən ingilis dilində kitablara rastlaşarsan. İsveçcəm, ingiliscəm bədii əsərləri zövq alacaq səviyyədə oxumağa yetərli deyil, amma bu, kitablar arasında saatlarla dolaşmağıma qətiyyənlə mane olmur.

Kitab musiqi kimidi, sözlərini anlamasan da, ruhunu tutacaqsan. Yaxşı mahnını ürəkdən oxusan, dilini bilməyən də səni anlayar. Bir dəfə Kubada kefimin çağ vaxtında “Ay Laçın” mahnısını nə təhər oxumuşdumsa, otaqdakı kubalılar üzde xoş təbəssümlə başlarını yelləyirdilər – duyub anlamışdılar.

Ötən il dil kursunda bir yenzelandiyalı xanım dərşarası fasilədə bir mahnı oxudu, hamımız valeh olduq, çünki başa düşmüşdük. Bitirəndə bir ağızdan dedik ki, bu, sevgi

nəğməsidir. “Elədi” – demişdi dostumuz, Maori xalq mahnısıdır, “Pokarekare Ana”dı adı”.

Sekondhənd-bukinistlərdə “yaddilli” kitablarla söhbət edirəm tez-tez. Adı nədi? Müəllifi kimdi? Nə vaxt nəşr olunub? Nədən bəhs edir? Neçə nəfər oxuyub, görəni? Görən, kimin evində qalıb bu illər uzununu, yiyəsi nəçiymiş? Bura niyə veriblər bəs? Keçmiş sahibi ölübmü, ya köçüb gedirmiş deyə, aparmayıb, verib bura?

Bax, bu, 50 ilin kitabıdır, amma qatı açılmayıb! Kaş dili yaxşı biləydim, oxuyaydım! Bilirsən, ruhu necə şad olardı müəllifinin?! 50 il qatı açılmayan kitabını oxumaq ölmüş müəllifin ruhuna dua eləmək kimidi! Əsərdə donmuş həyatı, dayanmış zamanı hərəkətə gətirib can vermək kimi!

Nə vaxtsa oxuduğun kitabı başqa dildə görmək elə qəribə duyğu yaradır ki... necə təsvir edirəm? Edə bilmirəm axı! Kafkanın “Slottet”, yəni “Qəsr”i, Floberin “Madam Bavari”si təkli.

“Qəsr” 1971-ci ildə nəşr olunub. Bir, ya iki dəfə oxunub, zənnim məni aldatmazsa. Özü də lap çoxdan, bəlkə də, təzə alınanda oxunandı. Səliqəli qalıb.

“Madam Bavari” ondan xeyli “cavan” olsa da, yüz ilin kitabına oxşayır. Nə qədər oxunub, təxmin edə bilmirsən. Çox adam səhifələrin kənarına öz qeydini yazıb. Karandaşla yazan da var, qələmlə yazan da. Xətləri oxuya bilmirəm, anlaşılmazdı, pozuqdu. Amma üz qabığının iç səhifəsinə yazılan “Till min kərlek Ann-Kristin” sözləri aydın oxunur. Björn adlı bir kişi Ann-Kristin adlı sevgilisinə bağışlayıb. Tarix də qoyub: “1993.08.29”.

Sevgilisinin bağışladığı kitabı rəfiqələrinəmi veribmiş oxumağa Ann-Kristin? Yoxsa sevgilinin bağışladığı hədiyyə kitabın bu qədər oxucusu hardan olsun? Bununla nə deyirmiş, görəni? Nə biləsən! İsveç qadınlarından baş açmaq olurmu ki?!

Ötənlərin Bakı bukunistlərini xatırladan “sekondhənd” hücrələrindəki kitablara köhnə dostlar, uzun illər görmədiyini tanışlar kimi baxırsan – görüşürsən: biriylə qucaqlaşır, o birinə əl verirsən, bir başqasıyla isə eləcə uzaqdan salamlışırsan.

Kitablar həm də insan kimidi, hərəsi bir tale yaşayır. Çox oxunmuşu üzü üzlər görmüşə,

qədimi müdrik qocaya, qatı açılmayanı “bəxtsiz cavan”a, içində karandaşla çoxlu qeydlər yazılanı havalı oğlanlardan gündə bir məktub alan nazsatan gözələ bənzəyir...

O gün Kungsmarken kilsəsinin yanındakı “sekondhənd”də yüzünün içində bir kitabı gözüm alıcı quş kimi aldı. Bura nə yazım ki, keçirdiyim hissi duyğunuz?! Kaş Allahın altında duyğuların yüzdə birini yazıya almaq qabiliyyətim olaydı.

“Əsgər atası” filminin qəhrəmanı Georgi Maxaraşvilinin uzaq Berlində doğma üzüm tingləriylə rastlaşma səhnəsini yada salım! Bax elə o qoca təkli sevinirdim. Min-min “yad” kitabı içində doğma əsərimi görmüşdüm.

Çingiz Aytmatovun “Прощай, Гульсары!” kitabını – dostluğumuzun uzun tarixi olan kitabı deyirəm.

...1988-ci ilin yayında əsgərlikdən qayıdanda ilk işim Çingiz Aytmatovun “Əlvida, Gülsarı” povestini oxumaq oldu. Bu haqda köhnə yazıların birində də yazmışam. Demək, əsgərliyin “uçebka” deyilən dövründə saysız-hesabsız orta asiyalı əsgərin arasında iki qırğız hamıdan seçilirdi və mənimki onlarla tutduğundan çox vaxt bir yerdə olurduq. Onlar da xidmətə instituta ara verib gəlmişdilər: “Manas”dan, Çingiz Aytmatovdan xəbərdar olmağım, İssık-Kulu tanımağım, “Ağ gəmi” filmindən danışmağım onların yanında hörmətimi xeyli artırmışdı. Aytmatovun “Əlvida, Gülsarı” əsərini dünya ədəbiyyatının şedevrlərindən biri kimi tərəflədiyim günün axşamı yerimə girəndə oxumadığım əsər

haqqında ağzı dolusu danışmağın yaxşı iş olmadığını fərqində idim. Özümə (ayıb işimə) onunla təskinlik vermişdim ki, evə qayıdanda ilk oxuyacağım elə bu əsər olacaq.

Elə də oldu. Əsgərlikdən qayıtdığım yay “Əlvida, Gülsarı”nı oxudum. Oxudum və pərt oldum. Qabağıma qoyub uşaq kimi danladığım, Aytmatov kimi dahinin yerlisi olub, onun dünyalara dəyən “Əlvida, Gülsarı” kimi sevgi dastanını oxumayan qırğızların yanında xəcalət çəkdim, neçə min kilometr aralı olsam da. Sən demə, Aytmatovun bu povestinin qəhrəmanı Gülsarı qız yox, at imiş. Onlar da mənim kimi qayıdıb bu əsəri oxuyacaqdılar və görəcəkdilər ki, Gülsarı qız yox, at adıdır. Və mən onlara nə boyda yalan danışmışam...

Kitab 1976-cı ildə Moskvada, özü də ingilis dilində şərhələrlə çap edilib. Arxasında qiyməti yazılıb: “1p. 03k.” Qalın, parlaq üz qabığı, qırmızımtıl rəngli şriftlərlə bahalı kağızda nəşr olunması ilə kitab suvenirə oxşayır. Elə qırx ildə suvenir kimi də qalıb, əl vurulmayıb, qatı açılmayıb. Onu qırx il sonra ilk dəfə mən oxudum.

Bura necə gəlib düşüb? Hansısa sovet diplomatımı gətiribmiş İsveçə? Yoxsa sovet təbliğat yelləri atıbmiş bura? Bir də, nəyi təbliğ edəcəkmis bu kitab? Kolxoz həyatını? Qurduğu yeni həyatın qəhrəmana yaşatdığı acılarını? Bəlkə Nobel mükafatı qalibini müəyyənləşdirən İsveç Kral Akademiyası üzvlərinin diqqətini cəlb etmək üçün göndərilibmiş? Nə biləsən!

Qatı açılmayıbsa, demək, onlar da oxumayıblar.

Namizədlər siyahısına dəfələrlə adı düşsə də, mükafatı Aytmatova vermədilər. Alfred Nobelin vəsiyyətinə görə, mükafat “siyasi-ideoloji motiv nəzərə alınaraq uğur qazanmış ədəbiyyata” verilir. Yəni əsərin dahiyənə olması azdır, akademiya üzvlərinin siyasi-ideoloji zövq və tələblərinə də cavab verməli idi. Aytmatovun bu tələbə cavab verməsi üçün bir yolu vardı – “Əlvida, Gülsarı”dakı Tanabay kimi ədalətsizliyə, haqsızlığa, yalana dözməyib, partiya biletini tozlayıb sovet hökumətinin üzünə çırpmalıydı. Yoxsa Nobel mükafatı alan heç bir sovet yazıcısından əskik deyil Aytmatov, hələ desən, bir baş yuxarıdır!

...Bu dəfə kitabı bir başqa ovqatda oxudum. Daha əsgərlikdən dənən dönən iyirmi yaşlı gənc deyiləm, az qala əsərin qəhrəmanı Tanabayı haqlamış yaşdayam.

Kitabı oxuyub bitirdiyim gün sevimli Bastasjönün kənarında daldalanacaq komada oturub gölə baxırdım. Bu dəfə sularda tamaşanı külək “oynamırdı”, bu səfər “səhnə” yağışın ixtiyarındaydı. Göyün damla oxları gölün sinəsinə sancılırdı – səhnəylə aramızda tül-pərdə çəkirdi.

“Tül”ün o üzündə uzun bir yol görürdüm. Yolun kənarında Tanabay dostuyla nəfəs-nəfəsəydi. Gülsarı bu dəfə nəfəs dərməyə yox, can verməyə əyləmişdi. Tanabay atın başını tumarlayır, onunla danışır, ömür dəftərini vərəqləyirdi. Göy də, göl də, meşə də Tanabaya hayan olmağa gəlmişdilər. Yarpaqlardan süzülən damcılar Tanabayın üzündən axan göz yaşına qarışıb gölə tökülürdü.

Sonra hər şey kitabın sonundakı kimi oldu.

“Tanabay yüyəni çiyinə atıb gedirdi. Gözlərindən yaş axırdı, saqqalını isladırı. Tanabay Gülsarı üçün ağlayırdı. O gedirdi, açılan səhərə tamaşa eləyirdi. Tanabay yaşlı gözləri ilə çöllərə baxırdı, dağlara baxırdı. Təpənin üstündən bir vəhşi qaz uçdu. Qaz tələsirdi, özünükülərə çatmaq istəyirdi. Tanabay ayaq saxladı: – Uç, uç! – dedi. – Hələ ki qanadın yorulmayıb, uç, get özünükülərə yetiş”.

...Mənsə “nobellik” yazıcının İsveç “sekondhənd”ində tapdığım kitabını yağış vurmasın deyə, sinəmə sıxıb gölə tamaşa edirdim. Komadan çıxıb gölün ləpə döyənində durmuşdum.

Tanabay Gülsarını minib getmişdi.

Mən sınımayan şairiydim Sınıq körpünün...
...içərilər elə doldu, eşikdə qaldım.
Gələcəyi günə sərən qocalar bilər:
mən də Sınıq körpü kimi keçmişdə qaldım.

Şər vaxtını şeir bilib ala-toranda
cəllad: – Bunun işığını söndürün, – dedi, –
medal-medal, orden-orden sınıan deyil bu,
bunu Sınıq körpü kimi sındırın! – dedi.

Eh, şairin özü sınımaz, qələmi sınar...
...beli sınıan məzarçı da ayaz sanmasın.
Qəbrim üstü – buz üstüdü... bəlkə də, sındım...
...təki orda o qıyqacı Araz sınmasın!

Burda naşı olduğumu
duman bilməsin, ay dağlar.
Bu qərib halıma təkcə
yaman gülməsin, ay dağlar.

Yağışda Yar həvəsi nə? –
çox yüyürür qəfəsinə.
Aldanıb tütək səsinə
deynən: gəlməsin, ay dağlar.

Üzəgülən ümidlərin
nədən tez töküldü sənini?
Mənim anam öldü... sənini
anan ölməsin, ay dağlar!

Deyirəm: Sınıq körpüyəm,
sən yenə məndən keçirsən.
Yeriyirsən sayrı-saman;
çayır-çəməndən keçirsən?

Burda Tiflis, orda Təbriz:
körpümü qəhətədi, canım?
Get, səni yoldan eləyər
Sınıq körpü həyəcanım...

İBRAHİMXƏLİL
Gürcüstan, Borçalı

Karvanqıran ulduzumu
Ala-torandakı işıq?
Yandırarlar körpüləri,
yandırarlar – mənqarışq.

Körpümü qəhətədi, canım,
durub sınıq sarıyırlar?
Mənim muzeylik sinəmi
turistlərçün qoruyurlar.

Körpüdən çox körpü var... get...
biz tərəfi yasaqla sən.
Yandırdığın körpülərin
barı külünü saxla sən...

İnsan – sevdiiyə sarılar, canım,
məsələn, şah gedib taca sarılır.
...Allahdan aşağı uca – ucaya,
qocaya həmişə qoca sarılır.

Məsələn, çiçəyi kim azdırdı ki,
məsələn, kim dedi: ariya sarıl?
...Mən sarı deyiləm, sarı sarmaşiq,
mən sarı deyiləm, sarıya sarıl!

Getdim dərdi qalın, əyni də yuxa;
məsələn, şaxtaya, dona görə mən.
Gizlində sarıldım Sınıq körpüyə,
çox dilə düşmədim ona görə mən...

Sən mənə sarılma, sarı sarmaşığı,
mən sarı deyiləm, sarıya sarıl...

TİFLİS GÖZƏLLƏMƏSİ

Tiflis! Sənə çox aşıqəm...
...gözdə işıq da qalmadı.
Eh, bəlkə, Yetim Gürcü də
heç belə aşıq olmadı!

Taleyə səhər yelitək
bəlkə, ulduzdan əsənsən.
Sənə çox aşıqəm, çünki
bir "eşq kafəri" də sənsən!

Sən misilli Yar yolunda
yüyürüb-yortdum, ay Tiflis.
Ölüm-zülüm "zülf dağıtdım",
"yaxa da yırtmışam", ay Tiflis!

Ayparadan doğdu ruhum...
...şair qatından düşmədim?
Nə səhərnən, nə şəhərnən
mən maskada öpüşmədim.

Çıxart görüm maskanı bir –
yellədiyən yaylıq qədər.
Sənə çox aşıqəm, Tiflis;
aşıqəm – ayrılıq qədər.

Nə mən qərib, nə sən qürbət...
dövran yenə dönər, gözlə.
Söznən deyə bilmədiyim
indi saznan dinər, gözlə.

Heç xəyalları demirəm,
yollar da hörmə-hörmədi.
...Sənə çox aşıqəm, Tiflis, –
hayıf... kintolar* görmədi.

Məni qürbət doğdu, qardaş,
atam da özünə çıxır,
anam da özünə çıxır,
...hələ vətən də bir ayır!

Çən-çiskin də ifçin-ifçin,
için-için ibrət olur.
Qürbətçidən soruş: vətən
dönüb necə qürbət olur?!

Mən qürbət südü əmmişəm;
adım – çiy süd əmən qaldı.
Gör vəsməli vəsfi-halda
vətən həməhən-həməhən qaldı?

Hər gün bənd-bənd, misra-misra
qürbətə dəyib gəlirəm.
Qərib ölür "vətən!" deyər,
mən "qürbət!" deyib ölürəm.

Deyirdilər... inanmırdım;
hərdən acı şərbət imiş...
...Ən böyük qürbət – şairin
içindəki qürbət imiş!..

Amma sən dadiyla bağlı
qubara qarışma, qardaş.
Dabaq olub damaqlarım...
...dadını soruşma, qardaş!

ZOĞALLARA FEVRAL ƏRMƏĞANI

Zaman "saçma-sapan..." zalım zoğallar!..
...gəldim zurna-qaval sözə baxıb mən.
Çəkdi çiçəklərin sarı işığı,
erkən çiçəklədim sizə baxıb mən!

Sizi qar təntitdi, məni də qubar...
...eh, oduncaq olan öyüd almayıb?
Fevral həsrətidir – boğaza gələn,
yox, yox, boğazımda çiyid qalmayıb.

Beləmi başlayır yaz həyəcanı –
az-az da qeylü-qal qılıqlamaq var?
Çiçəklər – lirika dəftəri kimi:
vaxtsız lirik-lirik lalqlamaq var!

* – Gürcüstanda xırda ticarətçilər

Çəkdi zoğalların sarı ışıqı,
neçə dərin dərdin əlacı oldum,
erkən çiçəklədim sizə baxıb mən;
sanki dönüb zoğal ağacı oldum!

Zaman da zoğ verir, zalım zoğallar!..
...ziyamı zoğala yozarlar mənim?
Sonra soyadımı günün birində
Zoğalçiçəklilər yazarlar mənim!

ARAZIN ALTI NOYLAR...

"Məndə siyasət adlı bir məraz yox".
M.Şəhriyar

Getdi xanlar, xanlıqlar,
çox gözdə muraz qaldı.
O qədər xan içindən
bircə xan Araz qaldı!

Çaylar canımdan axır,
demirəm: çayam burda.
Yarı dəmir, yarı daş;
bir noy, noyçayam burda.

Hər həyat da bir çaymış...
...hər can – bir qubardandı?
Bəs "Araz" deyildikcə
səksənənlər hardandı!?

Bir noy, noyçayam burda...
...qələm-qələm meşələr.
"Arazın altı noylar" –
oxuyur bənövşələr.

Ovçu düşərgələri
Qannı döşdə tikilər.
Təşnə marallar gecə
gəlib təştə tökülər.

Eh, haçandan-haçana
qayaları haçayam.
Saxsı, ağacqarışiq
burda bir noy, noyçayam.

Qarda dağları xiffət
az-az alçaltmış olar.
Orda navalçalara
salamım çatmış olar...

QALAKTİKA

Yusif Səmədoğlunun xatirəsinə

Rüzgar var qalaktikada –
lap Araz qıraqlarıtək.
Ürək necə qırılmasın –
meteor qırıqlarıtək!..

Süd yolunu südmü, yoxsa
qalın-qalın qarmı tutar?
Ulduzlar qalaktikada
bir yerdə qərarını tutar?

Qar gələr hey bürəm-bürəm
qələm-qələm yananlara;
eh, gildən, palçıqdan deyil,
ulduzdan yarananlara...

Yandıq – yazdığımız əlyazmalarda...
...yandıq: kitab-kitab yaralar yandı.
Qoşa qanad oldu qandallı qollar;
gördüm lap axırda barmaqlar yandı.

Hərə bir əlyazma nüsxəsi imiş...
...hər yaz çiçəklərə yozurdun sən də.
Yandıq – yazdığımız əlyazmalarda,
"əlyazmalar yanmır" – yazırdın sən də!

"Əlyazmalar yanmır" – yazırdın sən də,
həm də qızmar qarlı qışlar kimi ydin!
Elə uçunurdun – yanıb külündən
yenidən yaranan quşlar kimi ydin!

Hərə bir əlyazma nüsxəsi imiş...
...qat-qat, dilim-dilim ayazımı bölüb?
Sarılır əllərin alov dilləri;
öpür saçlarını – əlyazma bilib...

İTİRİLMİŞ ÖMÜR

(ixtisarla)

Uşaqlıq illərimin ən əziz xatirələri kəndimizlə bağlı idi. Vətənimizin axarlı-baxarlı yerlərindən biri olan bu kənddə camaat nə işiq, nə də su sarıdan əziyyət çəkirdi. Kəndimizin öz iri və yaraşığı məktəbi, klubu, mədəniyyət sarayı vardı. Tez-tez Bakıdan müğənnilər və artistlər gəlir, maraqlı konsertlər verirdilər. Klubda, demək olar ki, hər axşam kino göstərilirdi. Hind filmləri nümayiş etdiriləndə isə insan əlindən tər pənməyə yer olmurdu. Kino qurtardıqdan sonra camaat dəstə-dəstə dağılır, maraqlı süjetləri yol boyu müzakirə edirdilər. Biz uşaqlar əllərindəki yayıqla gözlərini silə-silə pıçıldeşan qadınlara, gənc qızlara baxıb gülür, onların bu hala düşmələrini lağa qoyurduq.

Qış tətlini kənddə keçirmək mənə ələ-xüsüs ləzzət edirdi. Gündüzlər həyətdə, təmiz havada əmimin qızı Zülfıyyə ilə oynayı, gecələr isə nənəmin öz əllərilə sırıdığı qu tükü kimi yumşaq yorğanın altında bir-birimizi dümsükləyə-dümsükləyə yuxuya gedirdik.

Zülfıyyə girdə sifətli, qarabəniz bir qız idi. Şirni yeməyi və toyuq-cücə ilə oynamağı çox sevirdi. Ətrafda nə baş verdiyindən asılı olmayaraq, kefi həmişə kök olurdu. Yaşıl olmağımıza baxmayaraq, mənə bir sözümlü iki etmir, buyurub-çağıranda sevincindən uçurdu.

Zülfıyyədən fərqli olaraq, mən xəyalpərəst idim. Ən çox kitab oxumağı sevirdim. Bəzən özümü oxuduğum əsərin qəhrəmanına bənzədir, öz ələmimdə orada baş verən hadisələrin cərəyanına qatılırdım. Xasiyyətə fərqli olsa da, əmim qızı ilə bir-birimizdən ayrı dura bilmirdik. Zarafatla o mənə Şerlok Holms, mən isə ona Doktor Vatson deyirdik. Birlikdə cürbəcür maraqlı oyunlar fikirləşir, bütün günü həyətdən evə yığılmırdıq. Eşiyin soyuğundan sonra isti otağa girəndə yanaqarımız alışb-yanırdı. Tez özümüzü sobanın qırağına verir, əllərimizi qızdıraraq-qızdıraraq kəkotulu çay içirdik. Oynamaqdan yorulanda mən ona oxuduğum hekayələri, nağılları danışı, o də mənə öz cüclərini tərifləyir, onların necə ağıllı

Afaq ŞIXLI

Rusiya, Moskva

olduqlarını sübut etməyə çalışırdı. Yun xalının üstündə oturaraq gülə-gülə söhbət etməyimiz, nənəmin bükdüyü içi motal pendirli dürməkləri, qırıb bir-bir ağızımıza qoyduğu qoz ləpələrini necə iştahla yeməyimiz heç unudularmı?

Kəndimizin adamları da bambaşqa idilər. Biz şəhərdə görməmişdik ki, kimsə xəbər-darlıq etmədən başqasının evinə getsin, onun gördüyü işə kömək edə-edə olub keçəndən danışsın. Görməmişdik ki, evdə nə isə olmayanda gedib qonşudan istəyəsən. Yaxud da qonşu əlində təzə bişmiş isti xamıralı və ya bir dəstə fətir, sorğu-sualsız içəri girsin ki, nə var-nə var, uşağın burnuna iy dəymiş olar. Bütün bunlar kənd adamlarında mənə valeh edən xüsusiyyətlərdir.

Qapıların həmişə açıq olması da qəribə idi. Yadıma gəlmirdi ki, nənəm bir yerə gedəndə darvazamızın qıfılını bağlayaydı. Qıfıl taxılan yerə taxta və ya dəmir çubuq keçirərdi ki, içəri it-pişik girməsin. Biz yalvarmasaq, gecələr də qapıları kilidləməzdə, amma bilirdi ki, əks halda səhərəcən gözümüzə yuxu getməz.

O vaxt uşaqlardan kəndin ən gəzməli və görməli yerini soruşan olsaydı, Muxtarın dükkanı deyilən yeri – çox da böyük olmayan qarışıq mallar mağazasını nişan verərdilər. Çünki bizim üçün ondan daha maraqlı yer yox idi. Dükən nənəmgildən iki ev aralı idi. Həm yaxınlığına, həm də Zülfıyyənın Karlsondan iki dəfə çox şırni yediyinə görə bizin yolumuz bura tez-tez düşürdü. İçəridə peçenyedən tutmuş, çaya, qazandan tutmuş “prostoy” coraba qədər – hər şey vardı. Dükənın müdiri və satıcısı Zavmaq Muxtar (hamı onu bu ləqəblə çağırırdı) o tərəfin ən varlı adamlarından biri idi. Onun dükəndan bir qədər aralıda, ağ daşdan tikilmiş ikimərtəbəli, qabağı şüşəbəndli evi kəndin hər yerindən görünürdü. Elə toy, elə məclis olmazdı ki, Zavmaq Muxtar başda əyləşməsin. Kənddəki qadınların çoxu onun arvadına həsəd aparırdı; deyilənə görə, “bəxtəvər nə toyuq-cücə saxlayırdı, nə də mal-qara”. Kənd qızlarından hər kəs onun qızı ilə dost olmağa çalışırdı ki, təzə mal gələndə hamıdan tez xəbər tutsun. Dükən, demək olar ki, həmişə müştəri ilə dolu olurdu. Yay aylarında isə şəhərdən gələn adamlara görə müştərilərin sayı birə-beş artırdı.

...On bir-on iki yaşımız olardı. Nənəmlə dükəna gəlmişdik. Elə mallara təzəcə göz gəzdirirdik ki, içəri hündürboylu, beli azacıq əyilmiş, yaşlı bir kişi girdi. Seyrəlməyə başlamış çal saçları səliqə ilə daranmışdı. O, piştaxtaya yaxınlaşıb, kənd kişilərinə məxsus olmayan tərzdə, asta səslə dedi:

– Zəhmət olmasa, bir kilo nanəli konfet, iki qutu da Seylon çayı verin.

Zavmaq Muxtar çayı könülsüzcə masanın üstünə qoydu, konfetləri isə xışmalayıb tərəzinin üstünə tökdü:

– Kilodan çox oldu, qalsın?

Kişi:

– Qalsın, – dedi.

– Üç manat.

O, pulu sayıb verdi və yenə də sakit səslə soruşdu:

– Paketə qoyarsınızmı?

– Paket Rusetin dükənlarında olur! Bizdə hərə özünən gətirir.

Çalsaçlı kişi qıpqırmızı oldu, amma heç nə demədi. Nənəm özü ilə gətirdiyi kiçik paketlərdən birini ona verib dedi:

– Al, qardaş, mən həmişə iki dənə götürürəm.

Kişi utandı və zorla eşidiləcək bir səslə: “Çox sağ olun”, – deyib tez dükəndan çıxdı.

Nənəm tutulmuşdu.

– Niyə köntöylədin yazığı, ay Muxtar?

– Yaxşı elədim. Haqq olur ona! Sən də mənə bağışla, ay Rözə bacı, köpəkoğlunun biri də budur.

Nənəm başını buladı. Söhbəti dəyişmək üçün yarım kilo salomka, bir kilo da nanəli konfet istədi. Biz də gördük ki, heç kimin hövsələsi yoxdur, daha peçenye-zad istəmədik, sakitcə nənəmin yanına düşüb evə gəldik.

Ürəyimdə o kişiye həm hirsələnirdim, həm də yazığım gəlirdi. Zavmaq Muxtarın hamının içində onu acılaması mənə çox qəribə gəlmişdi. Özü də mən o kişini kəndimizdə birinci dəfə görürdüm. Bəlkə, kiməsə qonaq gəlmişdi? Amma belə ola bilməzdi, çünki kənd camaatı, kimin qonağı olur-olsun, ona böyük hörmət göstərirdi. Bəs onda kim idi bu adam?

Aydın bir yay gecəsi idi. Hava sərin, nənəmin dediyinə görə, quyruq doğmuşdu. Çarpayım pəncərənin önündə olduğundan həyat aydın görünürdü. Eşikdəki mənəzərəyə baxdıqca doymaq olmurdu. Yumru qoğala bənzəyən ay qaralı-bozlu göy üzünə xüsusi bir yaraşlıq verirdi. Arxın sularında oynaşan zəif şualar pəncərədə əks olunaraq komodon güzgüsünə düşürdü. Möhtəşəm qoz ağacının kölgəsi ay işığına qarışıb otağın divarında qəribə bir lövhə yaratmışdı. Təbiət öz canlıları ilə birgə uyuyurdu, cırcıramalardan və arxdakı qurbağalardan başqa. İtimiz Boysar da arabir zəncirlərini cingildədirdi, yəqin ki, ağcaqanadlarını qovurdu.

Gözümə yuxu getmirdi. Yata bilmədiyimi bəhanə edərək qalxıb nənəmin qucağına girdim. O da yatmamışdı.

– Nənə?

– Ay can?

– Niyə yatmamısan?

– Qocalmışam, qurban olum. Qocaların yuxusu olmur. Bəs sən niyə yatmamısan? Bacına bax, gör nə mışıl-mışıl uyuyur...

– Yuxum gəlmir.

Nənəm böyründəki mütəkkəni başımın altına çəkib yorğanının ucu ilə kürəyimi örtüdü (kənddə gecələr sərin olduğu üçün biz yayda belə yorğanda yatırdıq).

– Nənə?

– Can!

– O kişi kim idi?

– Hansı kişi, qadan alım?

– O gün dükanda gördüyümüz.

– Paşol Səfəriydi, başıbatan.

– Kim?

– Paşol Səfər.

– O kimdir ki, ay nənə?

Mən kişinin adını ürəyimdə bir neçə dəfə təkrarlayıb bu sualı verənə qədər nənəm artıq yatmışdı.

O gecə ilan vuran yatdı, mən yatmadım. Paşol Səfər sözünü öz-özümə o qədər dedim ki, səhərə artıq bu sözün mənası da itdi, özü də yadımdan çıxdı.

Bu hadisənin üstündən bir həftə keçmişdi. Günəşli bir gün idi. Bağcadakı güllərin ətri adamı bihuş edirdi. Hələ yetişməmiş narlar budaqların üstündə qızarırdılar. Zoğal ağacının budaqları meyvələrin ağırlığından sallanmışdı. Üzüm tənəkləri, cənnət alması, gavalı və qoz ağacları öz kölgələri ilə həyətdə gözəl bir sərinlik verirdi. Ana ördək körpə balalarıyla birgə cərgə ilə əkilmiş xiyar, pomidor, badımcan və bibər ləklərinin arasında gəzişirdi. Boysar xartutun altına uzanıb quyruğunu bulayırdı.

Mən kölgədə oturub Jül Vernin “On beş yaşlı kapitan” əsərini oxuyurdum, Zülfiyyə isə səhərdən bəri toyuq-cücəyə, bəlkə, onuncu dəfə idi ki, dən verirdi. Tox cücələr dənin yanından şəstlə ötür, heç üzünə də baxmırdılar.

Nənəmlə qonşumuz Nərgiz xala yun çırpırdı. Həyətdə çubuğun vıyılısından başqa heç bir səs eşidilmirdi. Birdən Boysar astadan hürdü. Başımı qaldıranda darvazamızın açıq qapısından gördüm ki, həmin kişi (adını yadıma sala bilmədim) tələsik addımlarla hara isə gedir. Yazıq başını elə aşağı salmışdı ki, qarşısında dirək olsaydı da, görməzdi, dəyib yığılardı. Bu, Nərgiz xalanın gözündən

yayınmadı. Əlindəki çubuğu yerə qoyub kişinin getdiyi səmtə sarı ikiəlli qaramat atdı:

– Başın batsın, elə yeriyir – guya utanır. Ölüfsən səni!

Nənəm başıyla bizi göstərib göz-qaş oynatdı, yəni ki, yanımızda uşaqlar var, ayıbdır.

Tərifləməkolmasın, ammanənəminkənddə böyük hörməti vardı. Bir sözü iki olmazdı. Qadınlar cehizlik yorğan-döşək salmaqdan tutmuş, qatıq çalib pendir tutmağa qədər – bütün şeylərdə onunla məsləhətləşməyə gəlirdilər. Nənəmin bəyənmədiyi paltar elə dükanda qalardı, onun aldığı parçadan isə heç bir metr də boşa getməzdi.

Nərgiz xala nənəmi dinləyib susdu, dodağının altında nəsə deyə-deyə yun çırpmağa davam etdi. Mən kitabı yarımçıq qoyub darvazadan eşiyə çıxdım. Kişi artıq gözdən itmişdi. Pəncərəmizin altındakı skamyada yenicə oturmuşdum ki, bir də gördüm qonşularımız – Xədicə xala ilə Güllü arvad dükan tərəfdən danışa-danışa gəlirlər:

– Az, deyirəm, niyə ölmür bu?

– Ağzında Paşol Səfər deyirsən.

– Arsız başına qar yağsın.

– Hımmmm...

Artıq səbir kasam dolmuşdu. Özümə söz verdim ki, bu axşam hər şeyi öyrənəcəm, görüm bu yazıq Paşol Səfər camaata nə edib axı!

Qayıdıb həyətdə girəndə gördüm ki, əmim qızı qucağında sarı bir ördək balası, qayğısız-casına yelləncəkdə yellənir. Zalım qızının dünyadan xəbəri yox idi. Özümü saxlaya bilməyib:

– Yerinə olaydım, – dedim.

Zülfiyyə bu sözləri nəyə görə dediyimi anlamayıb, gülümsəyərək ördək balasının başından öpdü.

Qaş qaralmışdı. Nənəm çimmək üçün su qızdırırdı. Hazır olanda Zülfiyyəyə bir ovuc konfet verib dedim ki, bu gün su tökmək növbəsi mənimdir. Təbii ki, o etiraz etmədi.

İki vedrə isti, bir vedrə soyuq suyu dövrəmə yığıb, əlimdə iri bir bardaq əmrə müntəzir dayanmışdım.

– Nənən qurban, suyu bir az soyuqla.

– İndi necədi, nənə? Çox isti deyil ki?
– Yox, qadan alım, lap yaxşıdır.
– İstəyirsən, bir az da soyuqlayım?
– Yox, anam, yox. (Mənə nənəmin anasının adı qoyulmuşdu deyə, çox vaxt mənə “anam” deyə çağırırdı).

Lap ürəkləndim:

– Nənə, Paşol Səfər pis adamdı?

Nənəm, vaxtı ilə topuğuna dəyən, indi isə seyrəlmiş xınalı saçlarını suyun altında hövsələ ilə daraya-daraya:

– Neyləyirsən soruşub, qadan alım? – dedi.

– Elə hamı söyür yazığı...

– Yazıq-zad deyil o!

– Niyə ki?

Nənəm əlindəki darağı bir qırağa qoyub ləyəndə yerini rahatladı. Bildim ki, danışmağa meyli var. Odur ki, nənəmin kisə əvəzinə işlətdiyi tül parçasına var gücümlə sabun çəkdim.

– Niyə ki? – deyə bir də soruşdum.

– Kəndimizin yuxarı başında, kəhrizin yanındakı evdə Həsən kişiylə Nisə arvad yaşayırdı, Allah hər ikisinə rəhmət eləsin! Bax, bu Səfər üzüqara – onların oğludur, – deyə sözünə davam etdi. – Ata-anası onu Mələk adlı gözəl bir qızla evləndirmişdilər. Elə ki bir qızları anadan oldu, Səfər elə deyib durdu ki, mən sizi dolandıra bilmirəm, qazanc dalınca Rusetə gedəcəm. Nə qədər yalvar-yaxar etdilərse də, heç kimin sözünə qulaq asmadı, getdi. Əvvəl-əvvəl gələndən-gedəndən pul göndərirdi, məktub yazırdı. Sonra məktublarının da ardı kəsildi, pul da göndərmədi. Özün fikirləş, ay bala, iki qoca adam, körpə uşaq, bir də cavan gəlin... kənd yerində pulsuz-parasız neyləyə bilərdilər? Bir az Mələyin anasıgil, bir az da qohum-əqrəba köməklik göstərirdi. Amma nə qədər? Hər kəsin öz dərdi-azarı var. Odur ki, yazıq Mələk sovxozda iş girdi, uşağa isə nənə-baba baxırdı. Bir neçə vaxtdan sonra Həsən kişi nasazlayıb dünyasını dəyişdi. Onun ölümündən sonra Nisə arvad da çox yaşamadı. Səfər nankora xəbər göndərdilər ki, bəs anan-atan rəhmətə gedib. Dedilər, yəqin, gələr. Mələyin də gözləri yolda qalmışdı. Amma gəlmədi. Daha bilmədik, xəbər gedib çatmadı, yoxsa özü gəlmədi. Nə isə, Mələk qızı Bənövşə ilə tək qaldı. Nə qədər

ordan-burdan istəyən oldusa da, heç kimə əvə getmədi. Saçlarının birini ağ, birini qara hördü, balasını böyütdü. İşdən çıxma bilməzdi, odur ki, uşağa gah o qonşu, gah bu qonşu göz-qulaq olurdu. Allahın köməkliliyi ilə birtəhər böyüdü Bənövşə, ağıllı qız oldu. Müəllimlik oxudu, işə düzəldi. Özü kimi bir müəllim oğlana da əvə getdi. İndi Gəncədə yaşayırlar, iki uşaqları var. Mələyə də nə qədər yalvarırlar ki, ay ana, gələk səni yanımıza gətirək, – razı olmur. Abırlı gəlindir, deyir ki, mən kürəkən yanında yaşaya bilmərəm. Hərdənbir gedir, qızıyla, nəvələriylə görüşür, yenə qayıdır evinə. Bənövşə də, adamın Allahı var, anasını heç unutmur. Vaxt tapan kimi gəlir, pul, paltar, bazarlıq – hər şey gətirir. Bəs necə! Mələk ona həm ana, həm də ata olub axı!

Nənəm sözünü maraqlı yerdə kəsərək ayağa durdu, yaxalanıb qüsl verdi. Bir-iki gün bundan əvvəl aldığı yasəmən rəngli məxmər xalatını geydi. Saçlarını əvvəlcə qırmızı çit yaylıqla çəkib bağladı, üstündən güllü yun şalını örtüb taxtda əyləşdi. Zülfüyyə, bayaqdan bəri sobanın üstündə zümzümə edən qəhvədən çay süzüb nənəmin qarşısına qoydu. O, bir qurtum alaraq: “Oxxay!” – dedi.

Biz də dırmaşıb taxta çıxdıq.

– Nənə, bəs sonra nə oldu?

– Nənəm nə danışırdı ki? – deyə əmim qızı da söhbətimizə qarışdı.

Gözlərimi ağartdım:

– Sakit otur, qulaq as!

Allah bəndəsi o dəqiqə kiridi.

– Sonra nə oldu, ay nənə? – deyə bir də soruşdum.

Nənəm gülümsəyərək stəkanı nəlbəkiyə qoydu, saçlarımızı sığalladı.

– Sonra da, ay mənim gözəllərim, bir neçə ay bundan əvvəl kəndə səs düşdü ki, bəs deməzsinizmi, Səfər qayıdıb. Nə Səfər, hansı Səfər? – Mələyin əri. Niyə qayıdıb? Sən demə, Səfər kənddən gedəndən sonra Rusetdə bir zavoda şofer düzəlibmiş. Bir müddət sonra həmin zavodun tibb bacısı ilə tanış olub, başlayıb onun evində yaşamağa. Arvadın iki uşağı da var imiş – bir qız, bir oğlan. Başibatmış Səfər bu neçə ildə işləyib, çalışıb öz qızını böyütməkdənsə, onları böyüdü. Son vaxtlarda da görüblər ki, Səfər

daha qocalıb, əvvəlki kimi qazana bilmir, tez-tez canı ağrıyır, analı-balalı deyiblər: “bolşe tı nam ne nujin, uxadi”. Nə qədər and-aman edib ki, belə etməyin, sizi mən böyütmüşəm... urus arvad camadanını verib qoltuğuna, qarını da bağlayıb üzünə ki, daha dövəmiz düzə çıxıb, di paşol atsuda. O da fikirləşib ki, nə edim, hara gedim? Durub qayıdıb kəndə. Gələndə görüb ki, yazıq Mələyi nə təhər qoyub gedibsə, eləcə də namusla oturub. Üzr istəyib başıbatan, girib oturub evdə. Bax, ay bala, elə o gündən bəri kənddə bu bədbəxtin adı qalıb Paşol Səfər. Hamı da Mələyi danlayır ki, bu alçağı niyə qoydun evə? Deyir: “Neyləyim, birincisi, öz ata yurdudur, ikincisi də onun elə başısağğı gedib-gəlməyi mənə bəsdir. Töhmətli olmaq – ölməkdən betərdir”. Bir yana baxanda zavallı düz deyir.

– Bəs nə iş görür kənddə o – Paşol Səfər?

– Yaxşı əl qabiliyyəti var, onun-bunun maşınını təmir edir. Amma Mələk onun bir qəpiyinə də əl vurmur, öz pensiyası ilə dolanır. Qızı da xəbər göndərüb ki, mənim o adda atam yoxdur, heç üzünü də görmək

istəmirəm. Bizi atıb başqasının uşaqlarını saxlayan, necə yaşamağımızla bir dəfə də olsun maraqlanmayan ata mənə lazım deyil. Deyir ki, uruslar onu qovmasaydılar, yenə də gəlməyəcəkdi. Bəlkə də, haqlıdır, nə bilim...

Biz elə maraqla dinləyirdik, bir də baxdım ki, Zülfıyyənin ağzı açıq qalıb. Əvvəlini dinləmədiyi bu hekayənin sonu onu da təsirləndirmişdi.

Mən o qədər həyəcanlı idim ki! Kişiyə yazığım gəlirdi, yaşlı idi, fağır idi. Ürəyimdə gah Bənövşəyə haqq qazandırır, gah da onu qınayırdım. Fikirləşirdim ki, necə olsa da, atasıdır axı. Sonra da düşünürdüm ki, mənim atam heç zaman belə etməzdi və Paşol Səfərə bərk hirsələnirdim.

Mən uzun müddət bu əhvalatın təsirindən çıxa bilməmişdim, lakin qayğısız yay günləri başa çatmış və biz Bakıya qayıtmışdıq. Dərslər başımı qatdığı üçün bu yay əhvalatı da zamanla unudulmuşdu...

Nazim MURADOV

Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti

Mən Azərbaycanın sərhəd rayonlarından birində doğulub böyümüşəm. Bizim kənd köhnə SSRİ – İran sərhədinin, yəni Araz çayının 15 km quzeyində idi. Sərhədin quzey tərəfi, yəni bizim tərəf, içində elektrik olduğunu da eşitdiyim tikanlı məftillərlə möhkəmləndirilmişdi. Hər 2-3 km məsafədə də içərisində silahlı əsgərlər olan keşikçi qüllələri var idi. Güneydən quzeyə, quzeydən güneyə də, necə deyərlər, quş uçurdulmurdu. O vaxtlar, həqiqətən də, “dəmir pərdə” illəri idi, ən azından bizim güneydəkilərlə xəbərləşməmiz mümkün deyildi. Amma bizim babalarımız, atalarımız və biz 1813-dən başlayan bu ayrılıq illərində hər ilin sadəcə bir günündə xəbərləşirdik. O gün – bu gün idi, yəni 21 martdan öncəki çərşənbə axşamı – ilin axır çərşənbəsi günü idi...

Hələ yeni təqvim ili gəlmədən (31 dekabrdan) də əvvəl biz – kənd uşaqları, köhnə maşın (əsas da traktor, yük maşını) təkərlərini toplamağa başlayardıq və onları çox çətinliklə dağın təpəsinə çıxarırdıq. 21 mart öncəsi son çərşənbə axşamı günü

BİR AXIR ÇƏRŞƏNBƏ XATİRƏSİ...

*Anam Rübabə, qardaşım Polad,
bir də vətənin hər iki tərəfini
görmədən ölənlər üçün...*

*Dəyərli dostlar, həmvətənlər, ilin axır
çərşənbəsi ilə bağlı, sadəcə, şəxsi dəyil, siyasi-
ictimai mənasının da olduğunu düşündüyüm
bir xatirəmi sizinlə paylaşmaq istəyirəm.*

təkərləri (ən azı on-on beş təkər olardı) üst-üstə yığıb içlərini quru kol-kosla, çıl-çırpı ilə, qurumuş gəvənlə doldurardıq. Təkərləri də ayrıca dəmir məftillərlə bir-birinə bağlayardıq, sonra onların hamısını bir neçə yerdən kənardakı qayalara – qayaların başındakı sağlam kollara (çalılara) bağlayaraq üzəşəşəğı dığırılanmalarının qarşısını alardıq. Sıldırım, yalçın qayaların üzərindəki bu “özfəalliyət” özəlliklə kiçik yaşlı uşaqlar üçün çox təhlükəli bir iş idi. Amma bunun həyəcanı bambaşqaydı. Əslində, bu həyəcan o axşamın qaranlığı başlarkən Güney Azərbaycandan gələn o od mesajını görməkdən ibarət idi...

Dağın başında ən az 25-30 uşaq olardıq. Yanımızda məhləmizin artıq başqa şəhərlərdə, respublikalarda yaşayan bizdən yaşca böyük “uşaqları”, yəni bizim abilərimiz də olardı bəzən. Onlar, bəlkə də, məhz bu həyəcanı yaşamaq üçün yaşadıkları yerlərdən doğma vətənə qayıdırdılar... Axşamın qaranlığı düşsənə yaxın həyəcan zirvəyə çıxardı. Hamımız gözümüzü güneyə – Arazın o tayındakı Kəmki dağının biz tərəfinə, yəni quzey ətəklərinə zilləyərdik. Araz da gün batımının işıqlarında gümüş bir xəncər kimi parlar və qəmli-qəmli axıb gedərdi... Qaranlıq düşsərdüşməz Güney Azərbaycandakı Kəmki dağının quzey ətəklərinə yayılmış kəndlərin yüksək təpələrindəki tonqalın yanmasıyla bərabər

çərşənbə atəşləri yanardı... “Qarşı yatan qara dağ”ın ətəyindəki ilk atəş bizim üçün də siqnal olardı və biz güneydəki atəşi görən kimi təkərlərimizi yandırardıq. O an ürəyimiz elə həyəcanla döyünərdi ki... Bizdən aşağıda əl içi kimi görünən kəndlər də gözlərini bizə dikərdi, biz zirvədəki çərşənbə tonqalını yandıran kimi bütün kəndlərin həyətlərində, evlərin damlarında çərşənbə tonqalları yanmağa başladılar. Vətənin iki tərəfində – güneydəki dağlarda da, quzeydəki dağlarda da tonqallar yanardı o anda... Möhtəşəm bir mənzərəydi bu, Azərbaycanın “Odlar Yurdu” olduğu o anda tam mənası ilə anlaşılırdı.

Hər iki tərəfdə dağların başında tonqallar görünəndə biz çox sevinər, elə o dağ başındaca bir-birimizi qucaqlayıb təbrik edərdik. Aramızda sevinc göz yaşları axıdanlar da olardı... Sən demə, biz böyük vətənin o tayındakı qardaşlarımızla uzun illər beləcə od dilində məktublaşmışıq, bir-birimizə od mesajları göndərmişik; bu od mesajlarında: “Şükür Yaradana, bu ilə də çıxdıq, bu ili də gördük, bu il də çərşənbə tonqalı yandırdıq, bir-birimizdən xəbər tutduq... yeni iliniz, bayramınız mübarək, qardaşlar!” – demişik bir-birmizə... Və vətənin o tay-bu tayındakı dağ başlarında yandırdığımız o müqəddəs çərşənbə tonqalları bizi tam bir il isidərdi, tam bir il ümidlərimizi sönməyə qoymazdı...

...Səhv etmirəmsə, o illərdən birində (təxminən 1980-81-ci il idi) axır çərşənbə günü güneydə od yandırmadılar... Bizim oilki həyəcanımızın, oilki Novruz bayramımızın dadı-duzu qaçdı... Güneydəki qardaşlara bir şeymi oldu, niyə yandırmadılar tonqallarını?!..

Hamımızın içində bir nigarançılıq vardı. Qardaşlarımızın bayramı niyə qara gəlmişdi?! Bizim bu nigarançılığımız üzümüzədən açıq-aşkar oxunurdu... Sonra bu nigarançılıq kənd camaatına da sirayət etdi və oilki bayramımız yaxşı keçmədi...

O illərdə “Körfəz müharibəsi” də deyilən İran-İraq müharibəsi vardı. Təbii ki, biz həmin il güneyli qardaşların od yandırmamasının

səbəbini anlaya bilmədik, bunu ancaq illər sonra öyrənə bildik. Bu hadisədən 12-13 il sonra (1990-cı illərin əvvəllərində) yollar açıldı, gediş-gəliş başladı güneylə. Ailəmdən güneyə gedənlərdən xahiş etdim ki, illərdir içimdə qalan o nigarançılığın səbəbini öyrənsinlər: Güneyli qardaşlar o il niyə od yandırmadılar, niyə bizi tam bir il gözü yolda, nigaran qoydular?..

Sən demə, hər il bizə od məktubu göndərən, o taydakı təxminən 200 evlik kənddə o il böyük bir yas varmış... O il böyük vətənin o balaca parçası olan kənddən 65 qardaşımız – bəlkə də, dağ başından hər il bizə od məktubu göndərən qardaşlarımız – İran-İraq müharibəsində şəhid olubmuş... Hətta hər ailənin şəhid verdiyi o kənd bu hadisədən illər sonra belə toylarını çal-çağırsız, səssiz-küysüz edirlərmiş... O kənddəki bir toya şahid olan tanışlarım bunu söylədilər...

Yaralarımız sağalır yavaş-yavaş. Özəlliklə ilin axır çərşənbəsində küsülülər barışır, hamı giley-güzarını, dərini içinə atır, dərini olanlar belə yeni ilə gülərək, sevinərək qədəm qoymağa çalışır ki, il qəmsiz keçsin...

AMERİKA...

Bilirsən, dost...
burda gecələrə açılır sabahlar..
buna görəymiş, sən demə, aradakı saat fərqi,
burda hamı gecə başlayır səhəri.
damarlarında buğda sarısı qan,
üzlərinə ələnmiş bir ovuc unla.
bu yolla,
hər gün Adəm babalarına necə
sadiq olduqlarını
sübut edir Həvva nəvələri.
cənnətin kiçik modelində canlanır
cəhənnəm səhnələri.

oturdum yolun ağzında
o ki var məni çeynədi.
inan, heç "uf" da demədim,
çox da ağrıdan göynədim.

oturdum yolun ağzında
yol yedi, qurtardı məni.
hər ağrıya dözdüm, amma
gəlməməyin yordu məni.

Səfər FUAD

ABŞ, Vaşinqton DC

İlqar KAMİL

Rusiya, Stavropol, Pyatigorsk

AVTOBUSA GECİKƏN YAZI

Balacayıq, bapbalaca; evimizin böy-
ründə əlini başının altına atıb
arın-arxayın uzanan Viləş çayının günəşin
təmasından xoşhallanmış isti-ilıq sularında si-
tildəyə-sitildəyə, gözümüz qızaranacan çimən
qayışbaldır vaxtlarımızdı. Təndirxanadayıq.
Məndən də balaca iki qardaşıma qoşulub
qışqıra-gülə anamızı incidirik: "Ana, çörək
yoxdu?" Arvad əsəbiləşib çıxır özündən: "Ay
bala, deməmişəm ki, "yoxdu" demiyin? Nə-
di, dilizə yara düşər ki "Ay ana, çörək varmı"
deyəsiz?

Onun əsəbiləşməsi bizi kefləndirir, bu lap
evlərin zəngini basıb qaçmaq kimi ləzzətli
bir əyləncədi; ustufca yaxınlaşıb yenə xorla
çağırırıq: ana, çörək yoxdu? "Bura gəlin, zalım
uşağı, görürsən, məni incidirlər haa!" Qatır
bizi qabağına, deyəsən, arxamızca nəsə atır da,
dəqiq bilmirəm, amma yüz faiz heç birimizə
heç nə dəymir, gülüşürük, gülüşürük...

Şam süfrəsində ruzi mələyi kimi bizə çörək
böləndə, yəqin, bayaqkı söhbət düşür yadına,
şirin-şirin bizdən atamıza şikayətlənir, fəqət
atamız da bizim kimi onu başa düşmür, "Ay qız,
bekar qalmısan? Nə fərqi var axı?", – deyir, –
"Qoy olsun "çörək yoxdu". Anam, – "Fərqi var,
fərqi çoxdu", – desə də, sözünü əsaslandırma
bilmir, bilmir... o əsəbiləşir, bizsə yenə və yenə
gülüşürük...

Sonralar buna bənzər bir şeyi Spinozadan
da oxuyuram, insanlara köləlikdən deyil,
azadlıqdan danışın, deyir Spinoza. Çarə
budur: sürəkli köləliyi qınamaqdansa azad-
lığın üstünlüklərindən danışmaq, elə hey
bədbəxtliyi pisləməkdənsə xoşbəxtliyi, xoş-
bəxtliyi təsvir etmək! İndilərdə başa düşürəm
ki, anam da, Spinoza da haqlıymışlar, sözlərin
də xüsusi energetikası, çəkciliyi, cazibəsi
varmış. Və anlayıram ki, bəlkə də, tez-tez
xoşbəxtlikdən danışanlar xoşbəxtlər deyil,
xoşbəxt olmaq istəyənlərdir.

Niyə də olmasın?! Məsələn, mənə, azad-
lığı, alicənablığı, vəfadarlığı, səxavəti, hətta
cəsurluğu belə imitasiya edərək (kimisə
yamsılayaraq) öyrənmək olar. Biz imitasiyaya
pis baxırıq, halbuki elm deyir, bütün
tərəqqilərin ilk mərhələsi məhz imitasiya
ilə başlayır; turalım, körpə – yeməyi, içməyi,
gəzməyi, danışmağı... və daha nələr-nələri
öz valideylərini yamsılayaraq öyrənmirmiz?
Sonra məktəbdə, sonra universitetdə, sonra
həyatda...

Yaşasın imitasiya!

Gördüklərimə inansam, deyərdim ki,
özlərini davamlı olaraq zəngin, xoşbəxt,
alicənab, azad insan kimi aparanlar sonunda
(adətən) istədiklərinə nail olurlar. Əziz imam
Əlinin qənaətisə daha qətidir:

"Elə birini görmədim ki, özünü kiməsə
oxşatmağa çalışsın, sonda onun kimi olmasın".

Balacayıq, bapbalaca. Evdəkilərdən gizlin
yumurta döyüsdürməkcün hinimizdə qırmızı
fərənin başının üstündə səbirlə, yalvarışla
gözləyən vaxtlarımızdı. Pələmədəyik. Nur üzlü
nənəmiz kürəyə bənzər nehrəsini qabağına
uzadıb beşik kimi yellədir:

*Nehrəm ol, ol, ol,
yağı balamın başınca,
ayranı göz yaşınca...*

Yenə oynamağımız tutub. Ustufca yaxınlaşırıq: “Sənə qurban olaq, ay nənə!” Əsəbiləşir, tez əlini çəkir nehrədən, sanki dünya bir anlıq fırlanmağından dayanır: “Yoox, yox, bala, Allah eləməsin, ağzınızdən yel alsın, mən sizə qurban olum.” Ən yaxşısı, ay nənə, biz sənə qurban olaq! Nə qədər təkrar ediriksə, o da heç yorulmadan geri qaytarır: “Olmaz, bala, qoy mən sizə qurban olum!” Lap “səndəməndə” oyunu kimi. Sanki son dəfə kim desə, elə o da qurban olacaqmış kimi...

Sözün gücünə bax belə inanırdı analarımız, nənələrimiz, bəlkə, ona görə gözəl idi həyat...

Səhər tezdəndi, qayğısıyçün darıxdığım əziz bir insanım məndən səhhətimi soruşur, bir çimdik tərəddüddən sonra, ağrılarım var, deyirəm. “Axx”, – deyir, budağından qopub düşən sarı yarpaq kimi üzülür, – “yarısı mənə gəlsin!”

Yarısı?! Əvvəl təəccüblənirəm, bərkdən-bərkdən gülürəm də. Niyə məhz yarısı, niyə hamısı yox?

Cavab, avtobusa gecikən sərnişin kimi, özünü arxadan, qaça-qaça, tövşüyə-tövşüyə yetirir və mən dəhşətə gəlirəm: adam diləyində o qədər səmimidir ki, ağrının gücü çatacaq qədərini, yarısını istəyir...

SÖZLƏRİM HALALDI, AĞDI BULUDDAN

Bir əlçim buluda açdım qəlbimi,
Yüz qınaq dalğası doğdu buluddan.
Göydəmir at kimi kişnəyib göydə,
İldırım kinini sıxdı buluddan.

Dedi ki, bu göylər, yerlər min ildi,
Ruhları oxşadan sözlər mənimdi.
Mənim imanımdı, mənim dinimdi,
Şimşək qılıncıtək çıxdı buluddan.

Mən özüm özümə şübhə elədim,
Qaşım, gözümə şübhə elədim,
Yazdığım sözümə şübhə elədim,
Şübhələr yığışib baxdı buluddan.

Göylər birdən-birə qara bağladı,
Nənəmin şalına dönüb ağladı.
Aranı vurmadı, ara saxladı,
Anamın göz yaşını axdı buluddan.

Bu mənim atəşim, mənim odumdu,
Hər sözün üstündə mənim adımdı.
Ata çörəyimdi, ana südümdü,
Şükür ki, halaldı, ağdı buluddan.

Hələ ki soyumur sinəmin odu,
Məni vətənimdə öz sözü yudu.
Qürbətdə Baloğlan bir ovuc sudu,
Bir gün görərsən ki, yağdı buluddan...

ALIN YAZISI

Açdım əllərimi uçan quşlara,
Hövlənib bir quş qondu əlimə.
Bir vaxt uçurduğum ağ göyərçinim
Elə bil yenidən döndü əlimə.

Düyməcə gözləri xatirə dolu,
Cumurdu ovcumun dərin yerinə.

Baloğlan CƏLİL

Başqırdıstan, Ufa

Yadına sevdiyi ağac düşürdü,
Baxdıqca əlimin cizgilərinə.

Didərgin ömrümün xəritəsində
Keçdiyim cığıra, izə baxırdı.
Ulumun Xəzərdə batan suları
Gözünün önündə üzə çıxırdı.

Hardan uçub gəldi, görəsən, bu quş,
Mələk qanadında Allah rızası?
Quran ayəsitək varaqlanırdı
Ovcumun içində "alın yazısı".

Alna yazılrsa da "alın yazısı"
Oxunur, nədənsə əlin içində.

Yəqin, ona görə ovcuma qondu
Bu qədər çiçəyin, gülün içində.

Yəqin, ağaclarla səhv salıb məni,
Yəqin, vətən adda bir ağacı var.
Bəlkə, əllərimin cizgilərində
Bir yuva qurmağa ehtiyacı var?

Bəlkə, qəriblikdən cana yığılıb,
Başını hardasa salıb itirib,
Bu qoca dünyanın xilas yolunu
Mənim əllərimə sovqat gətirib?

Bəlkə, sevəcəyim qadını elə,
Tanrı lapdan onu quşa döndərüb,
Bu şeiri ovcuma yazdığı kimi,
Onu da alnıma yazıb, göndərüb?

BİZİM EVİMİZİN DAMI DAMARDI

Damı lığdan idi, suvağı gildən...
Palçıq evimizdə buxarı vardı.
Yağış başımıza döysə də onda,
Bizim ömrümüzün axarı vardı.

Torpaq divarına, döşəməsinə
Anam əlləriylə mala verərdi.
Elə bil dünyanın dərdi-sərini
O kiçik daxmada yola verərdi.

Aradan nə qədər illər keçsə də,
Gözümdən çəkilmir o divar, o dam.
Payız yağışları başlayan kimi
Fikir dəryasına dalardı atam.

Tutub gözləriylə dayandırardı
Gah əsən küləyi, gah da yağışı.
Palçıq evimizin damı damardı
Hər dəfə yağanda göyün qarğıışı.

Atam namaz üstə dua edərdi,
Allaha çatmazdı yalvarışları.
Külək aparardı dualarını,
Alıb gətirərdi yağışla qarı.

Elə ki əlini üzərdi göydən
Durub pəncərədən çölə baxardı.
Gözünün önündə evinin damı
Yağış sularında batıb axardı.

Palçıq evimizin damı damardı,
Yığılıb yağışla dava edərdik.
Sonra bir sərçənin qanadlarında
Allahın yanına uçub gedərdik.

Damı lığdan idi, suvağı gildən...
Palçıq evimizdə buxarı vardı.
Yağış başımıza döysə də onda,
Bizim ömrümüzün baharı vardı.

VAXT GƏLİR...

Vaxt gəlir, görürsən, vaxtın qalmayıb
Beşgünlük dünyanı xoş yaşamağa.
Başın bu dünyaya elə qarışır,
Vaxt tapa bilmirsən baş qaşımağa.

Baş gedir, ayaqlar sözüənə baxmır,
Çaylar geri dönür, dənizə axmır.
Daha su sonası üzünə çıxmır,
Qalırsan ömrünü boş yaşamağa,

Vaxt tapa bilmirsən baş qaşımağa.
Nəvədi – dəvədi, qızdı, oğuldu,
Hərə bir tərəfə uçdu, dağıldı,
Bir də baxırsan ki, hər şey nağıldı,

Gedirsən təzədən daş daşımağa,
Vaxt tapa bilmirsən baş qaşımağa.
Yenə ürəyində qəm dövrən sürür,
Hər gecə səninçün bir divan qurur.

Qar yağır, başında bir yuva qurur,
İçində başlayır qış yaşamağa,
Vaxt tapa bilmirsən baş qaşımağa,
Vaxt gəlir, vaxtı da süzüb gedirsən.

Gediş-gəlişinə susub gedirsən.
Hər şeydən əlini üzüb gedirsən,
Qalır əvəzinə daş yaşamağa,
Vaxt tapa bilmirsən baş qaşımağa.

YELLƏNCƏK

Atamdan anamı soruşan kimi
İçindən çat verib sınırdı atam.
Ağarmış qaşları tüstülənərdi,
Dönüb gizli-gizli yanardı atam.
Sonra da çıxardı tut ağacına,

Mənə bir YELLƏNCƏK ordan asardı.
Anamı aparən ilanı sanki
Tutub boğazından dardan asardı.

Mən isə sevincək yelləncəyimdə
Göylərə baş vurub uçub gedərdim.
Qonşumuz Əhmədin gül anasına
Mahnı qoşa-qoşa acıq verərdim.

Yenə o yelləncək, yenə o ilan...
Yenə göy üzünə uçub gedirəm.
Alıb qanadıma dünya dərdimi,
İlanın ağzından qaçıb gedirəm.

Bir qürbət gözümü çəkib aparır,
Qəlbimdə ulayır vətən yelləri...
Şirin vədələrin yelləncəyində
Bu gün də anasız vətən yellənir...

ŞAİR TALEYİ

Elə ki titrəyər könlünün simi,
Gecəni seyr edər kağızla qələm,
Birdən yazammasa qəlbindəkini,
Onun gözlərində dağlar aləm.

Bəzən gecələri yuxusuz qalar,
Durub Tanrı kimi "yoxu" "var" edər.
Görsə bircə kəlmə yerinə düşmüş,
Çəkilib xəlvətə intihar edər.

Dostlardan bəzisi tələsib deyər:
"Sən demə, yox imiş bunun da ağı".
Sonra bir başqası heyiflə yazar:
"Böyük şair imiş zalımın oğlu..."

Qəfildən səslənər onun mahnısı,
Bir kimsə aramaz söz yiyəsini.
Uçar ehtirasla müğənni xanım,
Verər sözdən qabaq öz sinəsini.

Elə düşünər ki, bu, bir yuxudu,
Düşər öz oduna, alışıb-yanar.
"Şərab ver" – qışqırır müğənni qadın,
Süzüb gözlərini o xumar-xumar.

Coşdurar yerində dinləyənləri,
Hamının qəlbindən o gəlib keçər.

Onun badə-badə ayaq izləri
Şairin qanını başına çəkər.

Həç kəsin ağına gəlib eləməz,
Yüz cür əzab çəkən şairin adı.
Taleyi bir tükdən asılı qalar,
"Şərab ver"... qışqırır müğənni qadın.

AZƏRBAYCAN BAYRAĞI

Yolunda can verməyə igid ərənlərin var,
Qanına qan verməyə igid ölənlərin var.
Göy üzündən aypara, ulduz dərənlərin var,
Sən ey ürəyimin şah damarı, Şah dağı –
Azərbaycan bayrağı!

Getdiyən bu ulu yol Haqqın yoludur, yolu.
Üç rəngin üç qardaşək birləşib bir can olub.
O can mənim canımdı, o cana qurban olum.
Azadlığın məşəli, Haqqın sönməz çırağı –
Azərbaycan bayrağı!

Düşmənin həris gözü hələ Qarabağdadı,
Getmir damaqlarından hələ Qarabağ dadı.
Şuşa necə alındı? Bütün dünya şokdadı...
Babəkin, Xətəinin namus-qeyrət sandığı –
Azərbaycan bayrağı!

Qartaltək ucalara daima can atırsan,
Torpaq üçün tökülən müqəddəs qan adısan.
Dünyanın bel sütünü, yurdumun qanadısan,
Sən anda şəhidlərin Allah kimi baxdığı –
Azərbaycan bayrağı! Azərbaycan bayrağı!

Samir SƏDAQƏTOĞLU

İsveçrə Konfederasiyası

İLƏN AĞZINDAN QAÇAN

*Hekayə İsveçrənin nüfuzlu
"Voix d'Exils" internet
qəzetində fransız dilində
dərc olunub.*

Q, əyalət qəzetinin redaktoruydu və dünyada zəhləsi gedən yeganə bir iş varıydısa, bu da öz peşəsiydi.

Getməyə yeri olmadığından, əlindən ayrı bir iş gəlmədiyindən qərara almışdı ki, lənətə gəlmiş həyatını elə bu sahədəcə çürüdüb məhv eləsin. Yəqin ki, özündən qisas almağın bundan yaxşı yolunu axtarıb tapmaq mümkün deyildi.

Artıq bir saata yaxın idi ki, qar nəfəsini dərmədən, ürək dolusu, sevinə-sevinə yağırı. Və o – üst-başı ağappaq ağarmış, canına üşütmə düşdüyündən səki boyunca var-gəl edən əyalət qəzetinin redaktoru nə vaxtdan bəri idi ki, maşın gözləyirdi. Gecələr, xüsusilə də belə qarlı-sazaqlı havalarda bu tərəflərdə maşın tapmaq müşkül məsələdir. Amma

nədənsə onun da tərs damarına düşmüşdü və mütləq evə – öz rayonlarına qayıdacağını qət eləmişdi.

Bura – qonşu rayona regional konfransa gəldiyi zaman narın-narın yağış yağırıdı və adamın yatsaydı, yuxusuna da girməzdi ki, əsəbləri sakitləşdirən o narın yağış belə tezliklə bu cür quşbaşı qara çevriləcək. Özünə, işinə, inadkarlıqla düzü-dünyanı ağartmaqda davam edən qara nifrət edə-edə taleyini lənətləyirdi. Gör nə vaxtdan idi ki, gözləyirdi, ancaq hələ ki bircə maşın olsun belə, rastına çıxmamışdı. Qar isə getdikcə şiddətlənir, yolu-rizi ağuşuna alırdı.

Birdən haradasa it hürdü, sonra yolun əks tərəfindən tədricən iriləşən işıq görünməyə başladı. Əslində, o, görünən işıqdan daha çox közərtiyə oxşayırdı və asta-asta ona sarı gəlir, böyüyür, işığa oxşamağa başlayırdı. Axır ki, o közərti nəki var böyüyüb qoşa işığa çevrildəndən sonra məlum oldu ki, gələn maşındır. Ona yaxınlaşan işığın maşın olduğunu bilən kimi canı bir anlığa qızıxdı, canı-dildən, ləzzətlə əllərini bir-birinə sürtərək yerində atılıb-düşməyə başladı.

Heç əl etməyə ehtiyac da olmadı, sürücü maşını asta-asta sürərək yanındaca saxladı.

Əyalət qəzetinin redaktoru cəld avtomobilin qapısını açıb sürücünün yanında əyləşəndən sonra:

– Qonşu rayona gedirəm, – dedi.

– Olsun, olsun, elə mənim də yolum o tərəfədi, – maşın sahibi dilləndi.

Onun diqqətini ilk cəlb edən sürücünün səsinin qəribəliyi idi. Üzü tüklü, 28-30 yaşlı bu oğlanın səsi cavandan daha çox qoca adamın səsinə oxşayırdı. Sanki illərin yorğunuydu və bu andıra qalmış dünyanın hər üzünü görüb elədiyindən səsi o cür xırıltılı, soyuq idi.

Avtomobilin salonu istiydi və o şirin, xumarlandırıcı, adamın iliyini gizildədən isti canına yayıldıqca əyalət qəzetinin redaktoru ləzzətlə oturacağa yayxandı. Qar ara vermədən yağır, maşının silgəcləri aram-aram işləyir və silgəclərin hərəkətinə uyğun olaraq sürücü də bir ucdan söhbət eləyirdi.

Görünür, ondan fərqli olaraq sürücü çoxdanışanın birisiydi. Mövzu da ki nə çox: havacat, yağış, qar, yolların sürüşkənliyi, ən

azından çeşid-çeşid beynəlxalq hadisələr. O isə bədəni isindikcə xumarlanır, göz qapaqları biixtiyar yumulurdu.

Birdən-birə necə oldusa, söhbətin yönü dəyişdi və əyalət qəzetinin redaktoru yol yoldaşını maraqla dinləməyə, arabir onun verdiyi sualları həvəslə cavablandırmağa başladı. Əvvəlcə sürücü hansısa qara, böyük itdən söz açdı. Sən demə, həmin qara, böyük it lap adam kimi dil bilirmiş. Əlbəttə, itin sədaqətli heyvan olması heç də təzə məsələ deyil. Ancaq sürücü o böyük, qara itdən elə şövqlə danışırdı ki, istər-istəməz adamı maraqla dinləməyə məcbur eləyirdi.

– Hə, sizə onu da deyim ki, mənəm çox gözəl, qırmızı bir ilanım da var, – deyə maşın sahibi qəfildən mövzunu dəyişdi. – Yeri gəlmişkən, bir söz soruşum. Ümumiyyətlə, sizin ilanlara münasibətiniz necədir?

Əyalət qəzetinin redaktoru qəfil sualdan bir anlığa tutuldu. Bütün bədənini soyuq tər dalğası yalayıb keçdi. Söz yox, onun bu məsələyə münasibəti birmənalıydı. Dünyada qorxduğu bir şey vardısı, o da ilanıydı. Nəinki ilanının dirisini, hətta ölüsünü belə görəndə canına üşütmə düşürdü.

– Ağına da, qarasına da lənət! – o handan-hana cavab verdi.

– Amma adamlar var ki, ilandan da betər zəhərli, qorxulu məxluqlular, – deyə sürücü acıqla dilləndi.

– Bu, köhnə fəlsəfədi, belə şeyləri çox eşitmişik, – söhbətə birdəfəlik son qoymaq üçün əyalət qəzetinin redaktoru səsini qaldırdı.

– Yox, qardaş canı, köhnə-filan məsələ deyil, – görünür, maşın sahibi dediyini sübut eləməyincə əl çəkmək niyyətində deyildi. – Belə bir məsələ var: ilanının quyruğunu tapdalamasan, sənən işi olmaz. Siz elə bilirsiniz ki, ilanının ürəyi yoxdu? Var, ilanının da ürəyi var. Amma adamlar heç olmasa bircə dəfə o ürəyi duymağa cəhd eləyiblərimi?

Sual havadan asılı, cavabsız qaldı. Bir müddət beləcə keçdi. Sükutu yalnız maşının silgöclərinin ahəngdar hərəkətinin səsi pözürdü.

– Bax, mən həmin qırmızı ilanı evimdə saxlayıram, – sürücü yenidən dilləndi. – Onu da deyim ki, iki körpə uşağım var, ancaq o

ilan indiyə qədər uşaqlardan birini də olsun ürükməyib. Ona həyətdə daşlardan kiçik bir yuva da düzəltmişəm. Yeməyini, içməyini öz əllərimlə qabağına qoyuram. Evə gec döndüyüm vaxtlarda isə ya yoldaşım, ya da uşaqlar onu yedirib-çıxırırlar. Kimsəyə də toxunub eləmir. Sakitcə qalxır evin eyvanına, yeyir, içir, qarnını doyurandan sonra asta-asta sürünüb yuvasına qayıdır.

Sürücü o lənətə gəlmiş qırmızı ilandan elə həvəslə, şirin-şirin söhbət eləyirdi ki, sanki qoca, ya da xəstə ata-anasına qulluq eləməyindən danışırdı.

– Bəs o ilan nə yeyir, onun yeməyini hardan tapırsan? – əyalət qəzetinin redaktoru qəfildən soruşdu.

– At deyil, dəvə deyil, nə yeyəcək ki. Torpaq, adi torpaq. Alıram torpağı ovcuma, ovxalayıb, gilələyib tökürəm qabağına. Ya da bir badya süd. İki inəyim var, səhər-axşam on litrdən çox süd olur qarıda. Özü də necə süd: yağlı, zıqlı. Allahın nemətidi də. Bir ilanının da qarnını doyuzdura bilməsək, ta nə kişiyik. Yeyir, içir, şellənir özüyün. Bilir ki, bizdən ona xəstər dəyməz. Yəqin, gedib başqa ilanlara adamlardan danışır, deyir ki, adamları sancıb zəhərləməyin, onların hamısı pis deyil, içində yaxşılardan da var. Elələri ki, ilanları duyur, anlayır, başa düşür.

– Neçə ildi saxlayırsan onu?

– Körpəliyindən, – deyə sürücü cavab verdi.

– İndi doqquz yaşı var. Düz doqquz ildi qulluq eləyirəm ona. Balam kimi istəyirəm onu. Bir gün görməyəndə darıxmaqdan az qalır ürəyim partlasın. Elə bilirəm ki, doğmaca oğlumdu.

– Sən onun cinsini hardan bilirsən ki?

– Pah, necə yəni hardan bilirəm? Oğlandı da. Əməlli-başlı qırmızı, igid oğlan. Həm də qeyrətli oğuldu.

– Bəs o necə olur, onu hardan bilirsən? – sürücünün ağlından şübhələnməyə başlayan əyalət qəzetinin redaktoru istehzayla xəbər aldı.

– Qonşumuzda bir qız var, ona vurulub, ondan bilirəm.

Bu sözlərdən sonra sürücünün ağıldan kəm olmasına heç bir şübhəsi qalmayan əyalət qəzetinin redaktoru narahatlıqla dilləndi:

– Sən Allah, qardaş, yola bax, özün görürsən

ki, qar necə şiddətlə yağır. Elə elə ki, gedib mənzil başına sağ-salamat çıxaq.

– Narahat olmağa dəyməz. Ürəyinizi sıxmayın, sizi necə lazımdı sağ-salim aparıb evinizə çatdıracağam. Ancaq xahiş eləyirəm ki, sözümlü qəribçiliyə salmayasınız. O ilan, doğrudan da, qonşuluğumuzdakı qıza vurulub. Amma neyləyəsən ki, onu başa düşən, anlayan yoxdu. Sizə deyim ki, ilanlar sevəndə də ilan kimi sevirilər. Adamlardan da güclü, adamlardan da şiddətli. Axı sizə niyə elə gəlir ki, onlar sevə bilməz? Bayaq dedim axı ilanların da ürəyi var: sevən, sevimək istəyən ürəkləri.

– Yaxşı, tutaq ki, mən sənənlə razılaşdım. De görüm, ilanın qonşudakı qızı sevdiyini sən hardan bilirsən?

– Çox sadə yolla. O qıza indiyə qədər üç dəfə elçi düşüblər. Hər elçi gələn axşam da həmin ilan gecəni o qızla keçirib. Səhər oyanıb görüblər ki, ilan qızın yatağındadır. Ya döşəyin, ya yastığın altında, ya da yatağın harasında sakitcə qıvrılıb yatıb özüyçün. Ona görə də hər dəfə elçilərə yox deyiblər. Qohum-əqrəba başa düşüb ki, əgər qızı başqasına nişanlasalar, ilan onu sancıb öldürəcək. Sevir axı, qoymaz ki, istədiyi qız özgəsinin qisməti olsun.

Əyalət qəzetinin redaktoru tamam çaşıb qalmışdı: anlaya bilmirdi ki, sürücü onu məsxərəyə qoyub, yoxsa danışdıqları, həqiqətən də, ciddi söhbətdir. Bu məsələnin axırına çıxmaq üçün:

– Sən üvanını mənə ver. Sabahda-birisi gündə gəlib qoy o aşiq ilanı öz gözlərimlə görüm, – deyərək, asta-asta irəliləyən maşının pəncərəsindən bayırdakı quşbaşı qarı seyr eləməyə başladı.

Sürücü bu sözlərdən sanki birdən-birə vəcdə gəldi:

– Vallah, düz sözümdü, doğrusu, mən heç cür başa düşə bilmirəm ki, niyə insanlar ilanlara nifrət eləyirlər? Harda ilan görsələr, qorxub qaçır, öldürməyə çalışırlar. Bir şey ki, onların zəhəri də dərmandı. Yaxşı, yaxşı, başa düşürəm ki, siz bunları bilirsiniz. Ancaq onun da fərqi sizsinizmi ki, ilanların da xoş münasibətə, sevgiyə ehtiyacları var. İlanları duymaq, anlamaq, sevmək lazımdır. Sevin onları, xahiş edirəm, sevin onları...

Maşın sahibi bir ucdan danışdı və getdikcə səsi kəskin surətdə xırıldamağa başlayırdı. Gözlərini avtomobilin pəncərəsinin arxa tərəfindəki ağımtıl, yaralı qaranlığa zilləyən əyalət qəzetinin redaktoru qəfildən bayaq maşına oturarkən də sürücünün səsinin bu cür xırıldadığını xatırladı və asta-asta dönərək ona baxdı, ilan çalmış adam kimi quruyub qaldı: sürücü yerində yox idi, avtomobilin sükanı üstündə isə qıvrılmış qırmızı bir ilan var idi.

O, əvvəlcə heç nə anlamadı, soyumuş, buza dönmüş əlləriylə gözlərini ovuşdurdu. Çox ləng halda, ağır-ağır göz qapaqlarını qaldırıb bir daha sürücünün oturacağına boylandı. Heç bir şübhə ola bilməzdi: sürücü, həqiqətən də, yerində yox idi, fəqət sükanın üstündə qırmızı bir ilan qıvrılaraq başını ona tərəf tutub nəşə fısıldayırdı.

Qəfildən asta-asta hərəkət edən maşının qapısını açan əyalət qəzetinin redaktoru yerə tullandı və qarın içiyə “Kömək edin! Kömək edin!” deyərək qışqıraraq irəli qaçmağa başladı. Əyləclərin səmindən avtomobilin dayandığı hiss olundu. Arxaya baxmadan çığıra-çığıra irəliyə doğru qaçan əyalət qəzetinin redaktoru birdən üzə üstə yerə – qarın içinə yıxıldı.

Qar isə nəfəsini dərmədən, sevinə-sevinə, nəşə ilə yağdı...

Myriam LOUVIOT

Fransız yazıçısı Myriam Louviot 1976-cı ildə Saint-Dié-des-Vosgesdə anadan olub.

Starsburq Universitetində ədəbiyyat və incəsənət tarixi üzrə təhsil aldıqdan sonra 2003-cü ildə səyahət etmək üçün Fransanı tərk edib. Almaniya, Seneqal və İsveçrə arasındakı səfərlərindən sonra Berlində məskunlaşıb.

VİKTOR HÜQO MƏNİMLƏ YAŞAYIR

Validənlərimə ithaf edirəm

1

MƏNİM EVİM

Budur! Baxın! Bura mənimdir. Mənim evim. Mənim səltənətim. Yalnız mənim. Əzəldən və həmişə.

Mən bu evdə doğulmuşam. 1856-cı ildə. Artıq mənim 17 yaşı var. Eeeh, bəli, mən qocayam. Çox yaşlıyam.

Bəli, bəli, 17 yaşında olsam da, həqiqətən də, qocayam.

Mən insan deyiləm. Mən bir pişiyəm. Və 17 yaş bir pişik üçün qocalıq dövrüdür.

Qocalıq nədir?

Mən həyatda çox şeylər görmüşəm, çox şey bilirəm, çox mətləblərdən agaham – yaşlı olmaq da elə bax budur.

Əgər istəsəniz, bildiklərimi sizə də danışaram. Bu günə qədər gördüyüm, bildiyim hər şey – evim haqqında, həyatım haqqında və əlbəttə ki, xüsusilə də onun barəsində olub-keçənlərin hamısını sizə söyləyəyəm. Guerneseydə, mənim evimdə yaşayan o adamı deyirəm...

Sanki siz bir qədər təəccüb içindəsiniz... Oh, əlbəttə, bu, təbiidir, çünki mən fransızca danışaram. Həqiqətən də, fransızcam mükəmməldir, hətta aksentim belə yoxdur. Sizin buna heyrlənməyiniz normaldır. Axı hər necə olsa da, biz bir ingilis adasında – Guerneseydəyik. Və təbii, siz düşünürsünüz ki, burada yaşayan pişiklər ingiliscə danışmalıdırlar. Şübhəsiz, siz haqlısınız: buranın bütün pişikləri ingilis dilində danışır. Təkcə məndən başqa. Mən fransız dilində danışaram. Fransızca və əlbəttə ki, həm də pişik dilində. Bir azca it, quş və siçan dilində də qırıldadıram, amma boynuma alım ki, ləhcəm heç də yaxşı deyil və bəzən qrammatik səhvlər də edirəm. Bütün bunlara baxmayaraq, özümü ifadə edə bilirəm. Əsas məsələ də bu deyilmi?

Zatən, bütün hallarda itlər çox sarsaq heyvanlardır. Bu səbəbdən də onların dilini daha yaxşı öyrənmək üçün çox da həvəsli deyiləm. Quşlar və siçanlar isə itlərdən daha kübar və ağıllıdırlar, amma onlarla rastlaşanda da çox az söhbətləşirik.

Fransızcanı insan dostlarımdan öyrəndim. Heyvanların əyləncəsi və fransızlar! Qrupumuzun rəhbərinin adı Viktor Hüqodur. Bəli, doğru eşitdiniz, Viktor Hüqo – bütün ailəsiylə, xidmətçiləriylə, iti Senatla (sizi əmin edirəm ki, bu it axmağın yekəsidir) mənim evimdə yaşayır. Və həm də yaxınlarının ruhları, kabusları ilə birgə. Və bir də üstə gəlin onun çılğanlıqlarını. Bəli, Viktor Hüqo mənim evimdə yaşayır, lakin bu cür, onunla yaşamaq heç də həmişə asan məsələ deyil.

İcazənizlə, niyəsini izah edirəm...

2

EV

İl: 1800

Bu, həqiqi bir dəniz quldurunun evidir! Buranı bir gəmi kapitanı, əsl bir korsan tikmişdir...

Bu, çox-çox əvvəllər olub, üstündən xeyli vaxt keçib...

Günlərin birində o dəniz qulduru çıxıb gedib və bir də geri qayıtmayıb. Ev tərk edilib: sonra da heç kim burada yaşamaq istəməyib...

Nə üçün?

İl: 1850

Atam-anam bu evə köçür.

İl: 1856

Artıq əsrin 56 yaşı var. Bu il heyrətamiz bir ildir. Məhz elə ona görə ki, bu il dünyaya həddən ziyadə həssas bir varlıq doğar: bu mənəm.

Atam Joseph Léopold Sigisbert fəxr eləyir, anam Sophie isə mənə məftun olub, mənim heyranımdır.

Qardaşlarım Abel və Eugène çox qısqancdırlar. Onlar artıq başa düşüblər ki, buranın sahibi mənəm: gələcək rəhbər. Dahi. Qəhrəman. Pişiklər belə şeyləri öncədən hiss edərlər. Bu, onların təbiətindən irəli gəlir.

Amma həmin il elə o da gəldi. Mən bir aylıq idim. Körpə bir pişik balası olsam da, hər şeyi çox yaxşı xatırlayıram. Bütün bunları necə unutmaq olar ki?

Bəli, mən bir kralam. Körpə olsam da, bir kralam. Bu ev isə mənim krallığımdır.

Həmin 1856-cı ildə Viktor Hüqo mənim evimi alaraq yenidən qurdu. O hər şeyi dəyişdi. Kəsdi, doğradı, yenidən tikdi. Böyük taxta sandıqçalar, məxmər pərdələr və bir çox başqa əşyalar aldı. O həmçinin mebelləri də təzələdi. Nə varsa, dəyişdirdi, yenidən dizayn etdi. Divarlara rəsmlər çəkdi. Onun çəkdiyi rəsmlər çox qəribə idi: həmin tablolar da əjdahalar, əcinnələr, heyrətamiz bitkilər əks olunurdu...

O, divarlara və mebellərin üzərinə sirlil cümlələr yazdı: bunlar onun romanlarından və şeirlərindən sitatlar idi. Hər yerə də "V" və "H" hərflərini qeyd edirdi: bu onun adının və soyadının baş hərfləridi. Yəni Viktor Hüqo. Tam bir biabırçılıq!

Əvvəllər ailəmiz burada hüzur içində yaşayırdı. Ev tərk edilmişdi və bizi narahat edən heç kim, heç nə yox idi. Yalnız biz vardıq: mən, atam-anam, qardaşlarım... və bir də siçanlar. Əsl cənnət!

O gəldi və bizim canımızı sıxmağa başladı. Bu adam bir an belə sakit dura bilmir. Daima yeni fikirləri, ideyaları var. Mənim pirat evim qısa bir müddət ərzində Hauteville House – şəhərin bir nömrəli evinə – onun evinə, onun iş yerinə çevrildi. Bəli, hətta o bu evə ad da qoydu. Öncə istədi ki, buranı Azad Ev adlandırsın, amma sonra fikrini dəyişib Hauteville House adını seçdi.

O, MƏNİM EVİMİ zəbt eləyib, o, MƏNİM EVİMDə məskunlaşıb və özünü buranın ağası zənn edir. Məni, ata-anamı, ya da qardaşlarımı nə zaman görsə, bizə gülümsəyir. Bizi sığallamaq, oxşamaq istəyir. Bəzən bizim üçün bir qab süd də hazılayır.

Bir qab süd? Görəsən, onun məqsədi nədir? Biz ov deyilik, ovcuyuq. Buranın sahibi mənəm!

3

MÜHACİRƏT

Niyə mənim evim? Nə üçün Guernesey və nəyə görə məhz mənim evim?

Bu, bir az qəliz məsələdir. Fəqət yenə də sizin üçün izah edə bilərəm. Mən, həqiqətən də, bir pişiyəm, lakin bəşər tarixi və siyasətə çox maraqlanıram. Bu, doğrudan da, əyləncəli bir işdir. İnsanlar çox gülməli məxluqdur.

Viktor Hüqo fransızdır. O, əvvəllər Parisdə yaşayıb.

Siyasi mühacir olduğu üçün bizim Guerneseydə Viktor Hüqo qaçqın kimi sürgün həyatı yaşayır. O, III Napoleona müxalif olduğu üçün Fransadan bura qaçıb.

Bu qədər. Olub-keçənlər bundan ibarətdir.

Lois-Napoleon Bonaparte 1848-ci ildən bəri Fransa Respublikasının ilk Prezidentidir.

O, 10 dekabr 1848-ci ildə belə bir çıxış etdi: "Prezident. Bəli, bu, yaxşıdır, amma... bu mənim üçün yetərli deyil!".

1851-ci ilin 2 dekabrında isə yeni qərarını elan elədi: "Respublika dönəmi bitdi. Bu qərarı mən verdim və bu qərar qətidir!".

“İndi mən daha Prezident deyiləm. Artıq mən də əmim kimi imperatoram! Bundan sonra hamı mənə Fransanın İmpertoru III Napoleon deyə, müraciət etməlidir!” – bu bəyənəti isə o, 1852-ci ilin 2 dekabrında verdi.

Əhali bunu “dövlət çevrilişi” adlandırdı. Amma bu məsələdə hamı həmfikir deyildi. Qarışıqlıq düşdü, üsyanlar başladı. Polis çoxlu adam həbs etdi. Hətta xeyli ölənlər oldu.

Viktor Hüqo da bütün bu baş verənlərlə qəti razı deyildi, o da çox qəzəbli idi. Açıq-aşkar etirazını bildirirdi. Lakin hər şeyə rəğmən, həbs olunmaq da istəmirdi. Məhz buna görə də qaçaraq ölkəni tərk etdi. Öncə Belçikaya, Brüssellə yerləşdi. Burada “Kiçik Napoleon” adlı bir kitab yazdı. Həmin kitabda o, yeni imperatoru məsxərəyə qoyaraq ələ salır. Qeyd edir ki, III Napoleon oğru və cinəyatkardır.

Bundan sonra Viktor Hüqo Belçikanı da tərk etmək məcburiyyətində qalır. Əvvəlcə o, Jerseyə (Birləşmiş Krallıqda kiçik bir ada), ardınca isə bizə, mənim adama – Guerneseyə köçür. Daha sonra burada özünə ev alır. Mənim evimi.

Budur, artıq siz hər şeyi bilirsiniz.

4

ONUN AİLƏSİ

Vəssalam, artıq Viktor Hüqo mənimlə yaşayır, lakin o, tək deyil. Bəli, onun ailəsi də var. Xoşbəxtlikdən onun bütün ailə üzvləri mənim evimə köçməyib. Düzdür, onların hamısı ilə görüşməmişəm, ancaq onların hamısını yaxşı tanıyıram: çünki bütün divarlarda onların portretləri asılıb. Həm də mən evdəki söhbətləri dinləyir, gizlicə məktubları oxuyuram. Axı artıq sizə demişəm: mən çox şey bilirəm.

Təbii ki, həyat yoldaşı Adèle onunla birlikdə gəlib. O həm də Viktorun uşaqlıq dostudur. Onlar bir-birlərini çoxdan tanıyırlar. Oğlanları – Charles və François-Viktor da onlarla gəlib. Və bir də qızları Adèle. Hamısı da sənətcidir. Ana rəsm çəkir, qız musiqçidir, Charles və François-Viktor isə fotoqrafdırlar.

Bir də onlarla gələn xidmətçilər, aşpazlar, müxtəlif işçilər – peşə sahibləri var: Ambrosisine, Julie, Mariette, Tom... Bunlarla yanaşı, bir

də dəvət olunan, gəlib-gedən bütün qonaqları təsəvvür edin. Onların bəziləri Viktor Hüqonun dostu, “Üç müşketyor”, “Qraf Monte Kristo” romanlarının müəllifi Aleksandr Düma kimi çox məşhur adamlardır.

Əslində, onların çoxu heç də pis biri deyil, söhbətləri, əhvalatları məni, həqiqətən də, əyləndirir, amma nə yazıq ki, mən sakitliyi daha çox sevirəm. Ən əsası, onların pis bir vərdisi var... Bu adamlar mənim evimdə mənimlə önəmsiz, istənməyən bir qonaq kimi davranırlar. Bu məni çox əsəbləşdirir!

Bu hələ harasıdır, etiraf edirəm ki, insanlar heç də ən pisi deyil. Ən dəhşətli Senatdır! Senat itdir. İt! Üstəlik də, gülünc və sarsaq bir köpəkdir. Bütün itlər kimi, o da axmağın yəkəsidir... Viktor Hüqo ona məftundur. Mən isə nifrət edirəm ona! Bu mənasız, axmaq heyvan həyatımı cəhənnəmə çevirib: evimin hər tərəfini ağzının suyuyla murdarlayır, hürüşüylə sakitliyimi pozur, kirli pəncələri ilə bağcamda var-gəl edir...

Hüqo heyvanları sevir. İlk baxışdan görünən budur. Amma əslində, o, sahib olmağı, ağalılıq etməyi xoşlayır. İtlər onun koləsidir. İmperiyada senatın heç bir səlahiyyətə malik olmadığını lağa qoymaq niyyəti ilə itini Senat adlandırırıb... Arvadı və uşaqları da çox müti və itaətkardırlar. Hərdənbir etiraza, üsyan etməyə cəhd göstərirlər. Fəqət bu heç də asan məsələ deyil...

Bəzən onların ucbatından evdə addım atmağa imkan olmur, bu məni həddindən artıq narahat etsə də, mən yenə də onlara nifrət etmirəm (təbii ki, Senat isitisna olmaqla). Bu onların günahı deyil. Xeyr! Günahkar odur: Viktor Hüqo! Bu evi kim alıb? Hüqo! Bəs burada işləyən, fasiləsiz olaraq bu evdə nələrisə dəyişən kimdir? Hüqo! Hətta ehtiyac olmadığı təqdirdə belə, burada qalmaq istəyən, buranı tərk etmək istəməyən kimdir? Yenə də Hüqo! Əlbəttə, o öz ailəsini çox sevir, lakin onlar tez-tez qüssəli, kədərli olurlar. Mən onların necə mübahisə etdiklərini eşidir, necə ağladıqlarını, göz yaşını axıtdıqlarını görürəm...

Onun arvadı Adele tez-tez qəm dəryasına qərq olur. O, Viktor Hüqonu məşuqəsi Juliettə qısqanır. Üstəlik, dəhşətli dərəcədə Fransaya, Parisə dönməyi arzulayır. Mənim evim

qətiyyəən onun üçün maraqlı deyil, ancaq onun başqa bir seçimi də yoxdur...

Aradabir François-Viktor da əsəbiləşir. Qəzəblə atasına deyir: “Bu sən, bu da sənin evin, nə qədər istəyirsən, tək-tənha yaşa burada, biz getmək istəyirik!”. Lakin Viktor Hüqo kimsəni eşitmək istəmir, kimsəni vecinə almır.

Söz yox ki, əvvəl onun heç bir seçimi yox idi, çünki o, mühacir idi. Fəqət sonra isə...

İl: 1859

Mənim artıq üç yaşım var, enerji dolu gənc bir pişiyəm.

Budur, III Napoleon bəyan edir: “Bütün siyasi mühacirlər Fransaya qayıda bilirlər. Mən onları həbs etməyəcəyəm”.

Viktor Hüqo bu xəbəri ailəsinə çatdırır. Bunu eşidən Adele həddindən artıq xoşbəxtdir! Mən isə ondan da çox sevinirəm!

Lakin Viktor Hüqo eşşək kimi inadkar, xoruz kimi qürurludur: o bu qərarı rədd edərək bəyan edir: “Nə vaxt Fransaya azadlıq qayıtsa, mən də qayıdacağam!”.

Onlar gedəsi olurlar. Bədbəxt Adele! Və mən talesiz!

Bu hadisədən sonra mən onların çıxıb getməsi üçün əlimdən gələn hər şeyi etdim: ərzaqların üstünə işədim, mebelləri cızıq-cızıq etdim, gücüm çatan şeyləri aşırıb sındırdım, gecələr sübhə kimi miyoldadım...

Demək olar ki, istədiyimə nail oldum!

Qızı Adele 1863-cü ildə çıxıb getdi. O, Guerneseyi bir elə də sevmirdi, burada özünü yalqız, bədbəxt hiss edirdi. Təbii ki, Guernesey ehtiraslı gənc bir qızdansa pişiklər üçün daha mükəmməl bir yerdir.

O, yaraşlıqlı bir dənizçi ilə tanış olduqdan sonra ona qoşularaq çıxıb getdi. Əvvəlcə Kanadaya, sonra Karib dənizi, Barbados...

1864-cü ildə ana Adele əvvəlcə Brüsselə, sonra oradan da Parisə köçdü.

1865-ci ildə isə Charles arvadı Alislə birlikdə köçərək Parisə yerləşdi. Elə həmin il François-Victorun nişanlısı öldü və bundan sonra o da Parisə geri döndü. Yazıq François-Victor!

Viktor Hüqo isə hələ də burada idi. Sonda, 1870-ci ildə o da getdi. Mən nəhayət ki,

sakitçiliyimə qovuşduğumu zənn edirdim. Lakin əbəs yerə, çünki 1872-ci ildə o geri döndü. Bundan 1 il öncə Charles Parisdə vəfat edibmiş: bu zaman yazığının cəmi 44 yaşı varmış.

Bəli, Viktor Hautveille Housa gəlini Alice və nəvələri Georges və Jeanne ilə birlikdə qayıtdı. Senat – o heyvərə it hələ də mövcuddur. Dəhşətli bir mənzərə!

5

BABA OLMAQ SƏNƏTİ

Georges və Jeanne çox sevimlidirlər. Onlar 3 və 4 yaşındadırlar. Onlar hər yerdə – evdə, bağçada oynayır, divarların üzərində çizmə-qaralar edir, həmişə nəsə aşırıb sındırırlar. Bütün uşaqlar kimi, onlar da heyvanların dilini azacıq anlayırlar.

Onlar Senatla, quşlarla, hətta dələlərlə də söhbət edirlər. Ancaq mənimlə yox. Mən insanlarla danışmıram. Oh, mən uşaqları sevirəm! Amma onlar daima çığırıp-bağıraraq siçanların qorxub qaçmasına səbəb olurlar (Siçanlar da uşaqlarla danışmırlar, çünki onlardan qorxurlar).

Viktor Hüqo Georges və Jeanneni çox istəyir. O onlar üçün çoxlu hədiyyələr alır. Onlar üçün yazır, şəkillər çəkir, onlar üçün cürbəcür əhvalatlar uydurur. Qətiyyəən onlarla mübahisə eləmir, deyirmir, heç vaxt onları nəyəsə görə cəzalandırmır. Onlarla o, demək olar ki, çox sevimli, əyləncəli görünür... Təxminən yəni.

Viktor Hüqo, həqiqətən də, uşaqları sevir. Onlarla olarkən o, ağa yox, müti biridir... Bu, çox, lap çox gülməli bir işdir!

Viktor Hüqo uşaqları sevir və qətiyyəən onları kədərli görmək istəmir. O, hər il Guerneseyin kasıb uşaqları üçün Noel Bayramı təşkil edir. Böyük bir küknar ağacını bəzəyir, 40 uşaq üçün nəzərdə tutulan böyük bayram süfrəsi açır, onlara hədiyyələr verir. Və bütün bunları MƏNİM EVİMDə edir. Əsl bazar! – bunu mütləq qeyd eləməliyəm. Bu basırıqda bircə siçan belə tutmaq mümkün deyil; uşaqlardan möhkəm qorxduqları üçün siçanlar bütün günü xəlvətə çəkilib gizlənilirlər.

Bəli, Viktor Hüqo uşaqları sevir. Biz buna onun kitablarında da şahid oluruq. Məsələn, onun böyük romanı olan “Səfillər” Parisin

yoxsullarından bəhs edir. Siz Kozettanı tanıyırsınız? Bəs Qavroşu necə? Onlar fransız ədəbiyyatının, bəlkə də, ən məşhur obrazlarıdır...

6

ONUN SEVGİLİLƏRİ

Onun ailəsi var, uşaqları var və üstəgəl, məşuqələri də var!

Viktor Hüqo, yəqin ki, arvadını çox istəyir, amma o eyni zamanda bütün gözəl qadınları da sevir. Onun çoxlu məşuqələri var. Şübhəsiz, onların hamısı Hauteville Housa gəlməyib. Amma mən çox şey görürəm, eşidirəm. Bir çoxunu da təxmin edirəm. Məsələn, mühacirətdən qabaq onun həyatında yazıçı-tədqiqatçı Leonie Biard adlı bir qadın vardı. Bu gün, hal-hazırda Viktor Hüqonun 70 yaşı var, amma o hələ də gənc qızlardan və gözəl qadınlardan gözlərini çəkə bilmir... Misal üçün, bu ildən Hauteville Housda Blanche adlı gənc və gözəl bir qulluqçu qız işləməyə başlayıb. İnanın mənə: onun, həqiqətən də, o qulluqçu qızdan xoşu gəlir və onu görəndə heç cür gözlərini ayıra bilmir. Yazıq Adele!

Ah, Viktor Hüqonun sevgililəri! İstəsəm, bu barədə romanlar yaza bilərəm... Daha əsrarəngiz əhvalat hansıdır? Əlbəttə ki, Juliett Drouetlə olan eşq macərası.

Juliette-i yaxşı tanıyıram. O bizim lap yaxınlığımızda yaşayır. Mən onların məktublarını da oxumuşam. Onlar daima – hər gün, hər saat bir-birləri ilə yazışırlar: ən azı 20.000 məktub var! “Mənim Jujum”, “Mənim Totom”, “Mənim böyük eşqim”, “Mələyim”... Vərəqlər, məktublar... qalaq-qalaq. Hamısını bitdə-bitdə oxumuşam. Hər şeyi bilirəm. Viktor onunla 1833-cü ildə tanış olub. Onlar hələ Parisdəyəkən sevgili idilər. Polis hər yerdə Viktoru axtararkən məhz Juliette onu gizlətməmişdi.

Viktor Jerseyə köçəndə Juliette də onunla gəlmişdi.

Nə zaman ki Viktor Guerneseyə gəlmək qərarını verdi, Juliette də bura köçdü! Bir neçə il əvvəl isə hətta eyni küçəyə daşındı. Qonşuluqdakı həmin ev Hauteville Fairy adlanır. Viktor Hüqo oranı da bir qədər Hauteville House kimi dizayn edib. Arada bu iki sevgili

pəncərədən baxaraq bir-birinə əl edir. Juliette hər səhər Viktorun çardaqda yuyunmasına tamaşa edir. Viktor isə rəngbərəng paltarlarını zivədən asmaqla sanki Juliette-yə ismarış verir: “Hər şey qaydasındadır!”.

Hamı bu barədə hər şeyi bilir. Hətta Adele də. Təbii ki, qısqanclıq atəşində qovrulub yanır. Yazıq, bədbəxt Adele...

Söz yox ki, bu cür Juliette üçün də çox çətinidir. Şübhəsiz, o da qısqanır (Leonie, Blanche və bütün digərləri də həmçinin...). Juliette onu qarabaqara izləyir, çünki Viktor Hüqo onun həyatının mənası, yaşam səbəbidir. Hüqonun arvadı və uşaqları Fransaya qayıtdıqları zaman o heç bir yerə getmədi, burada qaldı. Hələ də buradadır, burada yaşayır. Amma buna baxmayaraq, ondan heç cür xəbər tuta bilmirəm. İndi o neyləyir, halı necədir – bu barədə heç nə bilmirəm.

Yazıq Juliette!

7

ONUN KABUSLARI

Düzünü deyim ki, Juliette məni çox da narahat eləmir: çünki o mənimlə yaşamır. Daha Adele, Charles, François-Victor və bacıları Adele də məni rahatsız etmirlər: çünki onların köçüb getməsinə nail ola bilmişəm.

Yalnız Senat qalıb – həmin o zəvzək köpək. Və bir də kabuslar, ruhlar.

Evim kabuslarla doludur. İllər keçir, canlılar ölüb gedir, onların ruhları isə qayıdıb gəlir...

Leopoldine (Viktor ona Didine deyirdi. Ümumiyyətlə, o, bütün qohumlarına ayama qoşur, ləqəb verirdi) Viktor Hüqonun böyük qızı idi. Onu çox sevirdi. 1843-cü ildə o, əriylə birlikdə Sena çayında qayıqda üzərkən qayıq çevrildi və onların ikisi də çayda bataraq boğuldular. Bu barədə xəbəri Viktor Juliette ilə tətildə olarkən qəzətdən oxudu. Bu, dəhşətli faciə idi, az qala dünya başına uçacaqdı. O, qızıyla – Leopoldine ilə nəfəs alırdı. Sonralar onun haqqında çoxlu gözəl şeirlər yazdı və “Düşüncələr” adlı bir kitab nəşr etdi. Mən o kitabdakı bütün şeirləri oxumuşam. O eczakar şeirlər sevgidən-eşqdən, sevincdən-nəşədən, xatirələrdən və bir də təbii ki, ölümdən bəhs edir. Sonra da “Düşüncələr”dən qazandığı

pullarla (bu kitab böyük tirajla satıldı) Viktor Hüqo özünə bir ev aldı.

Mənim evimi.

Hal-hazırda Leopoldinin ruhu burada – mənimlə yaşayır. Hərdən gecələr onun ruhu pilləkənlərlə addımlayaraq üçüncü mərtəbəyə qalxır. Oradan o, uzun-uzadı dənizə baxır. Bəzən isə o, ailəsiylə danışmağa, söhbət etməyə cəhd edir. Amma onlar onu eşitmirlər. Çünki insanlar ölümlərlə necə danışıla biləcəyini bilmirlər. Pişiklər isə bunu bacarır. Bəli. Aradabir mən Leopoldine ilə danışırım.

Hərdənbir Viktor Hüqo da onunla danışmağa cəhd edir. O, qızının çox da uzaqlarda olmadığına, hardasa buralarda – lap yaxında olduğuna sidq-ürəkdən inanır. Bir dəfə isə Jeseydə olarkən Charles ilə birlikdə də onunla – qızıyla əlaqə qurmağa da çalışmışdı...

Həqiqətən də, insanlar bəzən çox gülünc olurlar...

Eugene.

Əvvəllər mən bəzən Viktor Hüqonun böyük qardaşı Eugenenin ruhunu da görürdüm. O da şair idi. O da Adele aşiq olmuşdu. Amma Viktor Hüqo şeirləri ilə daha çox uğur qazandı və Adellə o evləndi. Eugene isə qüssədən və üzüntüdən çərləyərək öldü...

Aradabir onun ruhu evin içində gəzib-dolaşır, var-gəl edirdi. 1868-ci ildə Adele öləndən sonra mən onu bir daha buralarda görmədim. Bəlkə də, indi o, şəstlə nakam sevgisi gözəl Adele ilə birlikdə Parisin küçələrində gəzişir... Viktor öləndən sonra isə orada necə olacağını, nə baş verəcəyini heç mən özüm də bilmirəm...

Charles və Français-Viktor.

(Charlot və Totor).

Bu iki qardaş da ölümlərindən sonra tez-tez bura baş çəkilər. Bir dəfə onlar mənə dedi: "Kimsə zərrə qədər də şübhə edə bilməz ki, biz atamızı çox sevirik. Amma onunla keçinmək, qarşılıqlı anlaşmaq heç vəchlə mümkün deyil. Axı onun kimi bir ata ilə necə birlikdə yaşamaq olar?"

Birinci kiçik Georges.

Charlesin iki övladı vardı: Georges və Jeanne. Amma onlardan öncə də başqa bir kiçik Georges var idi. O, hələ körpə ikən

ölmüşdü... Bundan sarsılan Viktor Hüqo çox çarəsiz, əlacsız vəziyyətə düşmüşdü.

Bəzən körpə Georges atasının ruhu ilə ələ-ələ tutaraq gəlir. Onlar birlikdə atılıb-düşərək bağçada oynayan Jeanneni və ikinci Georgesini uzun-uzadı seyr edirlər...

Adele.

(Dede).

Zavallı Dede! O öz yaraşığı dənizçi sevgilisini həddən ziyadə çox sevirdi. Ona dəlil kimi aşiq idi, sanki sevgidən gözü kor olmuşdu, aqlını itirmişdi...

Hal-hazırda o, xəstəxanadadır. Yox, Adele ölməyib, amma onun ruhu da burada – mənim evimdə mənimlə birlikdə yaşayır. Bəli, onun cismi, bədəni orada – xəstəxanadadır, lakin ruhu isə mütəmadi olaraq bura – Hauteville Housa gəlir. Ara vermədən, elə heeey ağlayır... Bu, çox kədərli mənzərədir.

Bütün bu kabuslar, bu ruhlar Viktor Hüqonu hər yerdə müşayiət edir, onu qarabaqara izləyirlər: istər yuxudaykən, istər oyaqkən, istərsə də yazarkən...

8

DƏNİZƏ BAXARAQ YAZMAQ

Viktor Hüqo Hauteville Housda üzü dənizə baxaraq yazır. O, evin damında şüşədən bir otaq inşa etdirib. Buranı "Gözətçi qülləsi" və ya "Kristal saray" adlandırır. O həmişə ayaq üstə dayanaraq yazır. Eyni zamanda o, limanı, dənizi və daha uzaqları, uzaq, lap uzaq adaları da görə bilir. Orada – üfüqlərin arxasında Fransa var. Söz yox, o oradan Fransanı görə bilməsə də, dəqiq bilir ki, Fransa orada, bax, ordadır. Bəlkə də, onun yolunu gözləyir...

Viktor Hüqo hər gün yazır. Saysız-hesabsız şeirlər. Onun "Əsrlərin əfsanəsi", "Dəniz zəhmətkeşləri", "Küçələrin və meşələrin mahnıları" əsərləri burada yaranıb. Həmçinin romanlar da yazır: "Səfillər", "Gülən adam". Təbii ki, Julietteyə məktublar, həm də minlərlə məktub yazır. Və bir də məqalələr qələmə alır, məsələn, ölüm hökmü cəzasına qarşı. Viktor Hüqo hesab edir ki, ölüm hökmü dəhşətli bir şeydir. Və o canı-dildən inanır ki, insanlar bunu dəyişdirə, ləğv edə bilərlər...

Gecə mən onun qeydlərini bir daha oxudum. Heç də pis deyil. Onun maraqlı, özünəməxsus fikirləri və üslubu var. Amma mükəmməl deyil. Oh, yox! Bəzən mən kiçik düzəlişlər edirəm. Vaxt da olur ki, daha çox düzəliş etmək məcburiyyətində qalırım. Onun bundan xəbəri yoxdur, fərqi də varmır: o özünün bir dahi olduğunu güman edir. Bütün dünya eyni şeyi deyir: Viktor Hüqo dahidir. Amma dahi mənəm. “Səfillər” mənimdir! “Əsrlərin əfsanəsi” mənimdir! Hələ üstəlik, “Dəniz zəhmətkeşləri” də mənə aiddir!

Bilirəm, siz indi fikirləşirsiniz: “Yazan pişik? Belə bir şey mümkün deyil!”.

Doğrudur, Viktor Hüqo hələ mən anadan olmamışdan öncə artıq məşhur idi. Amma siz bir məqamı unudursunuz: Parisdə də Viktor Hüqonun bir pişiyi var idi. Onun adı Chanoine idi. Chanoine çox məşhur idi, bir ulduz idi! Hətta insanlar belə ona sayğı duyurdular. Böyük ustadın mətnlərində düzəliş və redaktələr edən, şübhəsiz ki, o idi...

Və əlbəttə ki, mən onun gündəliyini də mütəmadi olaraq oxuyuram. Bu məni çox əyləndirir. İnsanlar, həqiqətən də, çox qəribədirlər. Onlar siyasət, teatr, memarlıq kimi bir çox mənasız şeylərə maraq göstərirlər. Əsas və önəmli olanın – gecəyə aid xüsusi qoxunun, ətraflarındakı 1001 canlı həyatın, kabusların isə fərqi də belə deyillər.

Zavallı Hüqo hətta heç məni tanımır da. Mənə küsəyən, bir azacıq da ağılsız kiçicik bir varlıq kimi baxır. Arabir qarının önünə bir qab süd və ya bir azacıq yemək qoyur: “Balaca, zavallı pişik, yəqin ki, acdır”. Bəzən isə gecə qarını açaraq: “Yazıq pişik, bayır yaman soyuqdur!”, deyir.

Axmaq! Mənim nə onun verdiyi yeməyə, nə də ÖZ EVİMƏ daxil olmaq üçün onun yardımına ehtiyacım var. Hər şeyə rəğmə, mən mütəvazi, kübar biriyəm: onun verdiyi südü içir, ət dilimlərini yeyir, nəvaziş göstərməsinə, məni sığallamasına icazə verirəm. Başqalarını məmnun etməkdən xoşum gəlir. Bu, mənim təbiətimdə var.

Lap əvvəl düşünürdüm ki, o məni görən kimi hər şeyi başa düşəcək. Tanıyacaq, mənim kim olduğumu biləcək. Amma hanı, o məni anlamadı, yox. Bunu haradan bilirəm? Axı sizə

demişəm: mən onun gündəliyini oxumuşam. Orada o mənim barəmdə bircə kəlmə də qeyd eləməyib. Qətiyyə! Hətta heç olmasa, hansısa bir səhifənin kənarında şəklimi belə cızma-qara etməyib. Onların hamısından – arvadından, məşuqələrindən, uşaqlarından, onların da uşaqlarından, o cümlədən, özündən də bəhs edir. Üstəgəl, sənət dostlarından, hətta siyasətdəki düşmənlərindən və təbii ki, yenə də özündən söz açır. Həmçinin öz aşpazı, katibi, kasıb qonşuların uşaqları və əlbəttə, yenə də özü haqqında sicilləmələr yazır. İşə bir baxın, hətta Senatı belə unutmur! Bəs mən? Mənim – yəni bu evin sahibi, bu ərazinin ağası haqqında isə bircə kəlmə olsun belə qeyd edibmi? Yox, qətiyyə! O, laqeydin, axmağın yekəsidir: əlyazmalarındakı dəyişikliklərin fərqi də belə varmır!

İşdi-şayəd, əgər gələcəkdə tarixçilər mənim varlığımı kəşf edə bilsələr, bu tarixçədə hansı rola malik olduğumu, onun əhəmiyyətini anlayacaqlar. Biləcəklər ki, mən nələr eləmişəm. Və böyük fransız yazıçısının, əslində, kim olduğunu biləcəklər: bu, bir pişikdir. Yəni mən.

Epiloq

Hüqo eqosu.

Viktor Hüqo burada mənimlə – mənim evimdə yaşayır və bu heç də asan məsələ deyil. O özünü buranın kralı hesab eləyir. O əmindir ki, bütün zamanların ən böyük yazıçısıdır. Amma mənim kim olduğumu bilmir. Ondan ötrü mən sadəcə bir pişiyəm. Hərdənbir o mənə “Minou” deyər, səslənir. İşə bax, Minou! Siz Allah, fikir verirsiniz?

Halbuki... Evin hər tərəfinə, hər yerinə öz adını və ya adının-soyadının baş hərflərini qeyd eləyəndə mənim adımı da yazır. Bəli, mənim adım da Viktor Hüqodur. Təbii ki, pişik dilində bu, tamamilə fərqli səslənir. Əlbəttə, siz bunu anlaya bilməzsiniz. İnsanların danışdığı dildə mənim kimi bir pişiyin adı Viktor Hüqodur. Bəli, bu ancaq və sadəcə Viktor Hüqo ola bilər. Hüqo – bu mənəm.

Fransız dilindən tərcümə edən:

Samir SƏDAQƏTOĞLU.

Tərcümə tarixi:
20-26 yanvar 2022-ci il,
İsveçrə.

Nilufər ŞIXLI

Rusiya, Moskva

QUM SAATI

Həyat – bir qum saati,
ömür – qum dənələri...
Kimin iradəsilə
bu şüşə kainatın
içindən zərrə-zərrə,
ürkək-ürkək
ələnir?..

Göylərin göy qübbəsi,
yerin öz oxu kimi –
tale də bir həqiqət.
Bəzən yüzündən biri,
bəzən də çoxu kimi
ya xoşbəxtik,
ya bədbəxt.

Kimin əlindədirsə,
qoymaz bir də çevirək
vaxtımız azalanda;
mövsümlər yer dəyişməz
baharlar güz olanda.
Nə yenidən yazılmaz
qədər

biz istəyəntək;
əfsus, nə də bir daha
zaman qayıtmaz geri.
Bu həyatın içindən
qəlbimizi üzərək
axar qum dənələri...

Sənli arzularım mənimlə yaşdı,
Bilirəm, bilirəm, hardasa varsan!
Hardasa kiməsə başın qarışıb,
Tələssən, ömrümə gəlib çatarsan.

Saralar sevgimin ağ vərəqləri,
Yazanı dönməsə günün birində.
Üzmüşəm özümü nə vaxtdan bəri
Həyatın çıxılmaz pillələrində.

Heç nə verə bilməz vətən yerini,
Bu çənli yollarda harayıma çat!
Gəl, oxu məhəbbət şeirlərini,
Bəxtimdən yorulub yatsam da, oyat!

Gəlməsən... gəlməsən, sönüb içimdə,
Ögey qismətimi qınayacağam.
Hansı yaşda olsan, hansı biçimdə –
Səni görən kimi tanıyacağam!

Şuşada yağış var, Şuşada yağış...
Nur üzlü şəhidə göz yaşı tökür.
Doğulub alqışdan, duadan yağış,
Kürüyüb həsrəti, savaşı tökür.

Yuyulur şəhərdən illərin kiri...
Torpaqlar tərtəmiz qayıdır bizə.
Bu yerlər – ərլərin baş qoyan yeri!
Biz artıq dönmüşük öz elimizə!

Qarabağ bizimdir! – hayqırır hamı,
Müqəddəs payızdan güc toplayır qış.
Göylər də vəsf edir bu izdihamı:
Şuşada bayram var, Şuşada yağış!..

ZƏFƏR MÖVSÜMÜ – PAYIZ!

Səni sevməyirdim, bağışla məni!
Yanıb çuşmaq da gözəlmiş bəzən.
Elə bir xoşbəxtlik sardı bəxtini –
Zəfər mövsümüsən bundan belə sən!

Vüsal yolu oldu həsrət yolları,
Əsgərim haqq üçün vuruşdu yenə!
Sağ ol, əsirgədin yağışı, qarı,
Xəzəllər döşədin səngərlərinə...

Biz də oyaq qaldıq o gecələri,
İgid qartallara duaçı olduq.
Birləşdik – qaranlıq çəkildi geri!
Savaş sınağında əlaçı olduq!

ÇÖRƏK APARAN OĞLAN

Sənin gülümsər üzün,
O sevincək gözlərin
Yadımızdadır hər an –
Bahar qaranquşutək
Bizə müjdə gətirdin,
Alınmaz qalamıza
Çörək aparan oğlan!

Nə vaxtdır intizarla,
O qürurla andığın
Şuşa adlı qıbləyə
Bağlanmışdı ürəklər.
Yaralı könümüzün
Don vurmuş həsrətini
İsidi apardığın
Yurd ətirli çörəklər.

HƏYAT HƏNDƏSƏSİ

Bütün şəhidlərimizə ithaf edirəm!

Bir vətəndə,
Bir şəhərdə,
Bir məhlədə doğulduğum,
Dəcəlliyi ucbatından
Hər gün saçını yolduğum.
Hörüyümü dartdı deyə,
Arxasınca daş atdığım,
Bəlkə, özüm də bilmədən
Acı, şirin xatirələr yaşatdığım;
Dərsdən evə qayıdanda
“Sinfimizin qızlarına baxma” deyə,

Oğlanlarla hey dalaşan,
Gah qızarıb köks ötürən,
Gah da ki həddini aşan
Əski dostum!

Məktəbdə də biz yanaşı otururduq,
Yadımdadır...
Yoxlamadan çox qorxurduq –
Sevmirdik heç həndəsəni.
Evə gələn müəllimlər
Hər gün məni öyrədirdi,
Mən də səni.
Yollar boyu çantamı sən daşıyırdın...
İllər keçdi,
Köçüb getdik,
Heç bilmədim mənsiz necə yaşayırdın...
Dərslərini doğru-dürüst edirdinmi
Mən gedəli?
Gəzirdinmi məhəllədə
Əvvəlkitək dəli-dəli?

İllər sonra
Cəbhə boyu xəbərlərdə gördüm səni –
Qürur duydu, bilirsənmi?
Bir vaxt bizi qoruyantək
Qoruyurdun bu vətəni!
Heyrətləndim!
Necə də tez yaşa doldun?!
Sən nə zaman əsgər oldun?
İndi daha
Əllərinə çanta deyil, tüfəng vardı.
Geyiminlə duruşunda
Qərribə bir ahəng vardı...
Qarabağdan duyulurdu indi səsin.
Savaşın haqq savaşıydı,
Fənnin – həyat həndəsəsi.

Sonra isə...
Sonra səni ekranlarda –
Xiyabanda gördüm, dostum.
Bir mərmərə həkk olmuşdun.
Çiçəklərlə bəzənmişdi dörd bir yanın.
İnanmadım
Belə soyuq olduğuna bu dünyanın.
Bu soyuqluq şaxta kimi
Vurdu məktəb illərini.
Göz yaşları arasından baxdım, baxdım...
Mələklərmi oxşayırdı
Mərmər üstə dalğalanan tellərini?!

ALA İNƏK

*A*la inək gözümü dünyaya açdığım gündən qarımızda idi. Nə zaman-dan bizim yaşayışımızın bir parçası olduğunu xatırlamırdım. Ancaq qısır olmadan hər il doğar və qarımızı doldurardı danalarla. Hələ onun süd-qatığının bizim yemək qaynağımız olduğunu demirəm.

Bu şəkildə Ala inək hamımızın sevimlisi olmuşdu. Axşamçağı və gün doğarkən anam gözəl şərqu ilə Ala inəyimizi sağar, mən də onun yavru buzovunun başına ip salıb tutardım gözünün önündə.

Ala inək balasını yalayar, əsas da buzovun boynunun tüklərini sanki dili ilə darayardı. Yavru buzov məst olardı anasının onun boynunu yalamasından. Mən də alışmışdım bu gözəlliyə.

Anamın əlində badya şərqi söyləyib inək sağması, Ala inəyin yavrusunu yalaması, günbatan çağı və gündoğan çağının yaratdığı əsrarəngizlik. Sağım bitdikdən sonra buraxardım buzovu, təpilərdi anasının qıçının arasına və başlardı əmməyə. İndi isə əlçatmaz bir xəyal kimi gəlir mənə o xoşbəxt həyatım.

Bir yaz günü idi. Hər tərəf yamyaşıl, Zəmilər, sarıbaş şüvərənlər yavaşca əsən küləyin təsirindən dalğalanırdı.

Yenə də anam Ala inəyi sağdı. Buzov anasını əmib həm də həsrət gedərdi. Buzovu anasından ayırıb öz yerinə apardım. Ala inək də başqa mallarla bir yerdə örüşə aparıldı. Bir neçə yavru buzovları özümüzə çalışdığımız tarlaya apardıq.

Orada yumşaq, tər otlardan dərib atırdıq buzovların qabağına, yeyirdilər. Buzovlarımın bəzən də boynuna sarılıb üzlərindən öpürdüm.

Anam da mənə "Oğlum, sən ki buzovları belə çox sevirən, indi gör mən səni necə, nə qədər sevirəm. İn şa Allah, bir gün öz uşağın olanda mənim dediklərimi anlarsan",

Güntay GƏNCALP

Finlandiya, Nokia

– deyirdi. Qonşuların tarlasına girməsinlər deyə, buzovlarımızı ayaqlarından iplə bir ucu yerə basdırılmış dəmir mıxa düyünləmişdik. Günorta çağı idi. Adətən, günorta çağında evdən gətirdiyimiz yeməyimizi yeyib, sərin su və ayran içdikdən sonra kaldarlardan düzəltdiyimiz kölgəciyin altında uzanıb 10-15 dəqiqə gözümüzü yumub yorğunluğumuzu çıxarar, sonra yenidən tarlada çalışmağa başlardıq.

O yuxuların dadı, ləzzəti başqa idi. İndi artıq ozamankı kimi yatmaqdan ləzzət ala bilmirəm.

Anamla bərabər kölgəciyin altında uzanmışdıq ki, buzovların bağırtısına diksinib yuxudan oyandıq. Qurd!.. Qurd buzovlarımıza hücum çəkmişdi. Düzdü, bizi görər-görməz qaçdı, ancaq Ala inəyin balasını boğazından yaralamışdı.

Qaçaraq buzova yaxınlaşdıq. Boğazından qan fışqırırdı. Anam "Orağı gətir, başını kəsək, artıq bu diri qalmaz." – dedi. Anam əlləri əsə-əsə buzovun başını kəsdi. Ağlayaraq durumu seyr edirdim. Buzov dostum çabalayaraq can verdi. İçim yanırdı sanki.

Başqa buzovları önümüzə alıb və Ala inəyin yavrusunun cəmdəyini də eşşəyin üstünə yükləyib axşam evə getdik. Anam gəlinimizə:

“Buzovu qurd parçaladı. Ətindən yemək bişir”
– dedi.

Gün batmışdı artıq.

Bütün inəklər örüşdən gəlmişdi, həyətimizdə sağılırdılar. Ala inək çox narahat görünürdü.

Quyruğunu tez-tez tərpedib, qulaqlarını gözləri baxan tərəflərə yönəldib yavrusunu görmək istəyirdi. Anam başqa inəkləri sağdı. Bu dəfə Ala inəyi ən sona saxlamışdı. Ala inək bu dəfə balası gözünün önündə olmadan sağılacaqdı. Ancaq imkan vermədi. Ayaqlarını yerə çırpıb mələyirdi. Axşam inəyi sağa bilmədi anam. Ala inək sabaha qədər mələdi. Gecə anam buzovun dərşini soyub içinə saman doldurdu. Sonra da dərşinin boş yerlərini tikdi. Sabah yenidən Ala inəyi sağmaq istərkən içi samanla dolmuş balasının dərşini qoyduq Ala inəyin önünə.

Dəri hələ qurumadığı üçün o, balasının qoxusunu ala bilirdi.

Ala inək başladı balasının içi samanla dolmuş dərşini yalamağa. Anamın gözlərindən yaş axırdı. Anam gözəl səsi ilə yas bayatıları söyləyərək inəyi sağmağa başladı:

*Əzizim üzgün ağlar,
Qaş-gözü süzgün ağlar,
Balası ölmüş ana
Bir gülsə, yüz gün ağlar.*

Ala inəyin gözlərindən yaş sel kimi axırdı. Bir tərəfdən Ala inəyin göz yaşları, bir tərəfdən də anamın həzin şərşisi ruhumu elə sarmışdı ki, hönkür-hönkür ağlamağa başladım.

Anam mənim ağlamağımı duyanda səşini kəsdi. Ancaq anamın göz yaşlarının sağdığı südün içinə damcıladığını görürdüm. Anam Ala inəyi sağdıqdan sonra gəlib mənim boynuma sarıldı. “Ağlama, bala, nə edə bilərik? Yavaş-yavaş unudulacaq. Çox üzülmə!” – dedi.

Bacılarım və gəlinlərimiz buzovun ətindən yemək hazırlamışdılar. Ancaq kimsə yemədi. Ala inəyin kədəri bağırmızı yarmışdı. Onun balasının ətini necə yeyə bilərdik. Kədər evimizi bürümüşdü.

Bizim qarımızı bərəkətlə dolduran Ala inəyin dərşini necə bu tezlikdə unutmaq olardı? Anam üzünü gəlinlərimizə tutub:

“Buzovun ətini yeyə bilməyəcəyik. Qalib xarab olar.

Günahdı. Sabah aparın verin qonum-qonşulara. Savabdır”, – dedi.

Gecə idi. Qəm içində yatmışdıq. Ancaq nə yuxu. Yuxum gəlmirdi. Anam əlini uzadıb saçlarımı oxşayaraq “Mənuş (Güntay), gəl yarımda yat bu gecə, sarıl boynuma, yavrum. Ağlama, keçər gedər.” – dedi.

Sanki anam içimdən keçənləri bilmışdı. O gecə doğrudan da, anamın boynuna sarılıb yatmaq istəyirdim.

Anama: “Ana, kürəyimi qaşı! Əllərinlə kürəyimi qaşı, rahatlaşırım onda” – dedim. Anamın əlləri kürəyimdə gəzişdikcə ruhum bilinməz uzaqlıqlarda uçurdu. Ağrı-acı içində yuxu alıb aparmışdı bizi.

Yuxumda gördüm ki, Ala inək dil açıb. Ala inək dil açmış, mənimlə danışırdı. Kəndimizin üst tərəfindəki örüşdə Ala inək sağ böyrü üstündə uzanmış, ölürdü.

Ancaq danışa-danışa ölürdü. Gözlərini qırpmırdı. İri gözlərindən yaş axaraq mənə: “Mənim balamı hara apardın? Onu məndən niyə ayırdın? Mən artıq onsuz yaşaya bilmərəm. O, mənim son yavrum idi. Son doğuşum. Yavrum... yavrum...” – deyirdi.

Yuxudan oyandım. Əllərim titrəyirdi. Yanımda anam hələ yuxuda idi. Bir az kənardə atam xoruldayırdı.

Həyətə çıxdım. Hava gözəl, göydə sonsuz ulduzlar parıldayırdılar. Ala inəyimizin yanına getdim. Başqa inəklərdə olan rahatlıq Ala inəkdə yox idi. Ala inəyi bir az tumarladım.

Boynunu çevirib mənə baxırdı. Belə kədərli və bədbəxt baxışların qarşısında dözmək nə qədər də çətinmiş. Təkrar geri dönüb anamın yanında uzandım. Gün doğmuşdu. Təkrar Ala inəyi dərşinin içinə saman doldurulmuş yavrusunu gözlərinin önünə qoyaraq sağmağa başladı anam. İnəkləri sağıldıqdan sonra hamısını örüşə aparacaqdım. Ala inək yeriyyə bilmirdi. Arxada qalmışdı. Digər inəklər kəndin heyvanlarına qatılıb uzaqlara otlamağa getdilər. Ala inək geri qalmışdı.

Fikirleşdim ki, indi yuxumda gördüyüm kimi dil açıb danışacaq. Ancaq danışmadı. Gözləri mənə zillənmiş şəkildə can verdi.

Şəhriyar İBRAHİMOV

Fransa, *Lannion şəhəri*

SINIQ ARZULAR ÜSTƏ...

Demə, bütün qapılar çıxır ayrılıqlara,
Sevgilər dönüb olur xatirələr heykəli.
Hər gün bir az dərd yağır sinəmdəki dağlara –
Daha dayanmaq olmur yoxluğuna söykənib...

Qarışır bir-birinə bədənimin ağrısı,
Xərclədim... puça çıxdı ümidlərdən sonuncu.
Sənsiz üzü gülmədi taleyimin, doğrusu,
Ömürdən gün kəsirmiş ayrılığın qılıncı...

Bu soyuq ürəyimdən köçüb getdi durnalar,
Getdi baxışlarımın bahar çağı... xəzandır...
Bir ölüm acliğına döndü səndən sonralar,
Sənsiz bu topal ömür uzandıqca uzandı...

Sınıq arzular üstə ayaqyalın yeridim,
Aldı könlüm hər gecə gözlərimdə dəstəmaz...
Tən yarısı yeyilmiş alma kimi çürüdüm,
Həsrətin səpələndi saçlarıma... qar-bəyaz...

Eşqin çarmıxa çəkdi açıldıqca qollarım,
Könül özgə həvəslər sorağına düşmədi.
Özümdən qürurluymuş, demə, mənim yollarım,
Bircə dəfə yıxılıb ayağına düşmədi...

TİTRƏK DODAQLARDA ƏSMƏR BİR KƏDƏR...

Yanlış həyətlərə apardı qatarlar.
Yanlış limanlara yan aldı gəmilərimiz.
Kövrək baxışlar artırdı darıxmaqları.
Yollar ayaqlarda, gülüşlər dodaqlarda köhnəldi.
Titrək dodaqlarda əsmər bir kədər dolandı.
Təklitemiz dağıldı bütün şəhərə.
Və sən getdin. Yarısı yeyilmiş alma kimi
çürüməyə başladım.
Çatladı dodaqlarım baharın ortasında...
Daha sənsizliklə zaman keçmir. Ah, o saatın
əqrəbləri indi necə də təlaşsızdır...
Göy qurşağını itirmiş səmayam, küləyini itirmiş
hava, nə zaman uğuldayacaqsan, kim bilir?..
Nə zaman cücərəcək göz yaşım ilə suvardığım
ümid toxumları?..
Və bütün ömrüm yolunu gözlədiyim
zamanlarla doludur indi...
Alsalar meşədə yağmurdan sonra islanan
yarpaq ətirli saçlarının qoxusunu burnumdan,
bəlkə, unudaram səni...
Yaş damlları dara çəkilən məhkumtək asılır
kirpiklərimdən...
Baxışlarım indi qürub günəşini xatırladır daha
çox...
Ayaq izlərinin asfalt küçəmizdəki dəfnini seyr
edirəm durmadan...
Gəlsən, evdəki bütün dağınıqlıq pozulardı
halbuki...
Bilirsənmi, hələ də ən müqəddəs yerindən ən
itaətsiz yerinə qədər sevirəm...
Təbəssüm əleyhdarı xatirələrləyəm indi...
Və indi daha çox ehtiyacı var, barmaqlarımın
toxunulmağa, saçlarıma, tumarlanmağa...
Bir də darıxmaqdan çox darıxılmaqçun
darıxıram...

ŞAİR ÖMRÜ ŞEİR – ŞEİR ƏRİYİR...

Məhəbbətin hər cıdırı daş-kəsək,
Bütün yollar xəzəl ilə örtülü.
Sinəm üstə ürək yanır ocaqtək,
Hər telimdə sığal yeri mürgülü...
Hər otaqda giley dolu daş səbir,
Gülən rəsmi gözlərimi ağladır.
Baxışların buz divarı isidir,
Yenə məni uşaq kimi aldadır...

Hər xatirə gülümsəyən bir xəyal.
Sızıldayır o küçənin səkisi.

Bu sevginin sevinc payı darısqal,
Ağır imiş həsrətinin çəkisi...

Məktubların saralıbdır bənizi,
Xəzəl kimi ovuq-ovuq arzular.
O küçədə bir məzarlıq əl izi,
O küçədə dəfn olunan ümid var...

Hansı evdə gözlərinə göz gəlib?!
Hansı yollar ayağına sərilir?!
Bəlkə, çoxdan ürəyinə yaz gəlib,
Dodağından busə-busə dərilir...

Gözü yolda, pəncərələr darıxır,
Burda kədər ayaq aqıb yeriyir.
Heca-heca, sətir-sətir sınıxır,
Şair ömrü şeir-şeir əriyir...

BİR DƏ BAXARSAŃ Kİ, PAYIZDI ÖMRÜN

Bir də baxarsan ki, payızdı ömrün,
Solub çiçəkləri ömür bağının.
Yox ucu-bucağı darıxmağının,
Bahara heç ömrün yetməz, bəlkə də,
Dodağında gülüş bitməz, bəlkə də.
Bir də baxarsan ki, tozdu yolların.
Bir də görərsən ki, donur qolların.
Qıfıl boğazından bir tikə getmir,
Hələ qulağından səksəkə getmir,
Gözlərin qarıdan umar bir ümid,
Qonar xəyalına xumar bir ümid.
Bir də baxarsan ki, payızdı ömrün..

Dolar göz yaşıyla sərxoş qədəhlər,
Bir də oyanarsan, dörd yanın kədər.
Xatirə – yelkənsiz yol alan qayıq,
Sağın intizardır, solun ayrılıq.
Ömür quruş-quruş xərclənib, bitib,
Səadət xəzəltək ovulub, itib,
Ürəyin soyuyub, baxışın donub,
Könlünə sapsarı darıxmaq qonub,
Bir də baxarsan ki, payızdı ömrün...

Doğma adamların yad baxışından,
O tənha evinin tək qalışından.
Köynək qırışından, üz qırışından
Gileyin çoxalar, əllərin əsər,
Yolunu bir kövrək qocalıq kəsər.
Geyinməz dodağın bir isti gülüş,
Qonar otağına miskin görünüş.
Düşər bənizinə həsrət bəmbəyaz,
Bəlkə, gəlməyəcək görüşünə yaz?!

Təqvimdən seyrələr illər günbəgün.
Bir də baxarsan ki, payızdı ömrün....

BİR YARPAQ ŞEİR...

Yıxılar budaqdan yolun üstünə,
Bir yarpaq ömrü də qalar yarıda.
Xəfif payız yeli durar qəsdinə,
Küsdürər özündən durnaları da...

Oyanar nisgilli xatirələrim,
O yarpaq bahara qayıtmaz daha.
Payızda kövrələn düşüncələrim
Bir şair ömrünü ovutmaz daha...

Xəlvətdə alışıb-yanar ürəyim
Tənha bir daxmanın sobası kimi.
Bir soyuq baxışdan sınaq ürəyim,
Dağlar qaranquş yuvası kimi...

Tökülər çiynimə bəyaz tellərim
Çılpaq budaqlara düşən qar kimi.
Hərdən xatirənin soyuq yelləri
Gələr bir əsimlik gilavar kimi...

Ürəyim çırpınar qızıl qəfəsdə,
Sinəmdə şeirlər aşırıb-daşarlar.
Xəzəllər xışıldar sarı sim üstə,
Gözümdə buludlar topalaşarlar...

Bir yarpaq altından boylanar çiçək,
Gözləri mürgülü, baxışı xumar.
Təbiət aşiqi bu payız ürək
Bir yarpaq şeirdən təsəlli umar...

ATAQ ARXASINCA SU EŞQİMİZİN...

Yuxuma gəlirsən gecəyarısı,
Gətirir xəyalın dada yuxumu.
Səhər də xatirən batır gözümə,
Burax həm yaxamı, həm də yuxumu...

Sən qara gözləsən, mən qarabəxtəm.
Qazı əllərindən izimi! Qazı!!
Biryolluq qürbətə gir yatağına,
Ta məni düşünmə, ölür bu yazıq...

Çiynimdə qəm dolu bir ömür yükü,
Ümidlər xəzəltək yox olur, ay qız.
Ruhum həsrətinə göz yaşı tökür,
Yoxluğun içimdə çoxalır, ay qız...

Bir sevda can verir, toxunma, boş ver,
Dəfn et tabutunu bu eşqimizin.
Süz mənə, süz, mənə gözündən yaş ver,
Ataq arxasınca su eşqimizin...

Şahnaz KAMAL

Rusiya, Sankt-Peterburq

HƏR ŞEY YAXŞI OLACAQ

Gündüz çox işləyib yorulsa da, gözüne yuxu getmirdi. Yatağında o yan-bu yana çevrilirdi. Bir saatdan artıq idi beləcə davam edirdi. Daha dözə bilmədi, yerindən durub xalatını geyindi. Yatağın yanına atdığı qalın corabları ayağına keçirib aynabəndə çıxdı.

Evdə hamı yatırdı. Hamı deyəndə, bir əri idi, bir də kiçik oğlu. Böyük oğlu Bakıda bankda işləyirdi. Yatanları oyatmamaq üçün aynabəndin qapısını yavaşca açıb çölə çıxdı. Pilləkənin başında, artırma dedikləri yerdə durub gecənin qaranlığına bürünmüş kəndə, təmiz, ulduzlu göy üzünə baxdı. Qeyri-ixtiyari pıçıldamağa başladı:

– Ya bu gecənin yiyəsi, ya yeri-göyü yaradan, sən uşaqları pənahında saxla. Sağ-salamat qayıtsınlar. Məni qohum-qonşu içində utandırma, xəcalətli etmə.

Sentyabrın sonundan müharibə başlamışdı. Müharibə! Adımı dilə gətirmək belə dəhşətlidir! Əvvəlcə hamı dedi, əvvəlkilər kimi üç-dörd gün çəkər, sonra yenə sakitləşər. Amma bu dəfə elə olmadı. Əsl müharibə oldu! Kənddən hərbi xidmətdə xeyli gənc vardı. Əksəriyyəti də müharibənin getdiyi bölgədə-Qarabağda idilər. Atışma təzə başlananda ata-analarına zəng edib hal-əhval tutmuşdular. Ancaq sonra o zənglərin də arası kəsilmişdi. Uşaqların ana-atalarının üzünə baxılası deyildi. Üz-gözləri payızda ağacda qalıb soyuqdan büzüşmüş alma kimi qırış-qırış idi. Fikir, nigaranlıq onları yumub-yumalamış, qırış-qırış etmişdi. Düzdür, kənd onları tək qoymurdu, axşam-

sabah oturmaq bəhanəsi ilə gəlir, söhbət edib başlarını qatır, ürək-dirək verirdilər. Ancaq bu, yanan evə qaranquşun tökdüyü su misalı idi. Üzlərinə ülgüc dəyməyən balalarının odun ağzında, ölümlə nəfəs-nəfəsə olduğunu düşünmək valideynləri gündə min dəfə öldürüb-dirildirdi.

Sonra əsgərlikdən təzə gələnləri də hərbi xidmətə çağırmağa başladılar. Çoxu getdi. Gedib bu problemi bitirməliydilər. Otuz ilə yaxındır adı atəşkəs olsa da, şəhidlər gəlməkdə davam edir. Nə torpaq alınır, nə yurd şenlənir. Eləcə şəhid xəbərləri, nakam qalmış ömürlər, gözüyaşlı analar.

Atəşkəs dövründə onların da kəndlərinə şəhid gəlmişdi.

Çıskinli bir payız günü kəndə səs yayıldı ki, Fərhadı vurublar. Kəndə əvvəlcə ölü bir sükut çökdü. Bu sükutu Fərhadın anasının qışqırtısı pozdu. O kənd bu vaxta qədər çox naləyə şahid olmuşdu, amma beləsini eşitməmişdi. Gülyazın naləsinə bütün kənd səs vermişdi. Həmişə göz yaşlarını siqaret tüstüsünün arxasında gizlətməyə çalışan kişilər də bu dəfə açıqda ağlayırdılar. Bu dəfə tüstü göz yaşlarını gizlətməyə yetmirdi, gücü çatmırdı. Hamı aşkarda ağlayırdı, Leyladan başqa. O, evlərinin arxasındakı ot tayasının içində düzəltdiyi koğuşa girib hönkürürdü. Əslində, o, aşkarda da ağlasa, heç kim heç nə unamayacaqdı. Amma ona elə gəlirdi, onun göz yaşlarını görəndə hər kəs Leylanın Fərhadı sevdiyini biləcəkdə. Ona elə gəlirdi, onun göz yaşları, hönkürməyi başqalarınınkına heç bənzəmir, fərqlidir.

Leyla koğuşda nə qədər ağladığını bil-mədi. Ağlayır, yorulanda Fərhadın əsgərliyə getmədən öncə ona yazıb ötürdüyü məktuba baxıb yenidən hönkürürdü.

Onlar eyni məktəbdə oxuyurdular. Fərhad Leyladan iki sinif yuxarı, Leylanın qardaşı Elşadla oxuyurdu. Onlar həm də dost idilər. Fərhad tez-tez onlara gəlirdi. Bir evli kimi olmuşdular. Uşaq vaxtı bəzən Leyla da onlarla birlikdə oynayırdı. Oğlanlar futbol oynayanda onu qarşıya qoyardılar. Qarı dediyin də iki çay daşının arasındakı məsafə olardı. Bir dəfə Leylanı yenə qarışı qoymuşdular. Fərhadın zərblə vurduğu top Leylanın üzünə çırpıldı. Leyla yıxıldı. Burnu qanadı. Oğlanlar bərk qorxmışdular. Fərhad köynəyini çıxarıb Leylanın burnunun qanını saxlamağa çalışırdı. Elşad su dalınca evə qaçdı. Fərhad bir əli ilə Leylanın burnunun qanını saxlayır, o biri ilə üz-gözünün yaşını silməyə çalışırdı. Bərk qorxmışdu.

- Ağlama, bax, ağlama. İndicə qan kəsəcək. Buranamı deydi top? Gətir, öpüm, qurtarsın – deyib, Leylanın üzünün top dəyən yerindən öpdü. Leylanın səsi xırpadan kəsildi. Bədəmindən qəribə bir gizilti keçdi.

Fərhad sevindi:

- Oh, şükür, kiridin. Bizim Sevil də belədir. Yıxılıb-eliyəndə gəlir, öpürəm, kiriyir.

Sevil Fərhadın balaca bacısı idi.

O hadisədən sonra Leyla oğlanlarla oynamadı. Onlar elə bildilər, sonuncu top zərbəsi Leylanı bərk ağrıtdığı üçün daha oynamır. Amma əslində, məsələ başqa cür idi. O gündən Leyla Fərhadı bir başqa gözlə baxmağa, onunla ayrı cür davranmağa başlamışdı. Onunla üz-üzə, göz-gözə gəlməkdən çəkinər, əvvəlki kimi cırnatmaz, sataşmazdı. Fərhad o top zərbəsinə görə Leylanın onu hələ də bağışlamadığını düşünürdü. Əslində isə, Leyla Fərhadı aşıq olmuşdu. Bəlkə də, onu çoxdan sevirmiş, amma hiss etməmiş, o top zərbəsilə, bir öpüşlə ayılmışdı.

Ta Fərhad məktəbi bitirənə qədər onların münasibəti beləcə davam etdi. Leyla bu sirri hamıdan gizlədirdi.

O ili Fərhad imtahan versə də, ali məktəbə qəbul oluna bilmədi. Amma deyəsən, çox pisikməmişdi.

- Hamı ali təhsil almaz ki. Gedib əsgərliyimi çəkəcəm, sonra da MAXE olacağam. Odur e, əmim oğlu Röyal üç min manat verdi, MAXE

düzəldi, indi ayda 1200 manat maaş alır. Kreditini də bağladı, evə kömək də edir.

Görünür, Fərhadın qərarı qəti idi.

Payızda əsgər getdi. O biri payız nəşi gəldi-şəhid olmuşdu!

Fərhadın tabutunu gətirən əsgərlər onun canavar kimi döyüşdüyündən ağızdolusu da-nışırıdılar. Prezidentin əmri ilə ona igidliyinə görə medal da verilmişdi.

O gün kəndin balaca oğlan uşaqlarının ürəyində bir əsgər, hərbiçi olmaq arzusu doğdu. Fərhadın şəhid olması onları qorxutmamış, əksinə, daha da həvəsləndirmişdi. Bir az böyüklər həmin gecə özlərinin də əsgər gedib, hərbiçi olub şəhid düşdüyünü xəyal edib, yorğanı başına çəkib için-için ağlamışdılar da. Anaları hıçqırıq səsi eşitsələr də, oğlanlarının Fərhadı görə ağladıklarını zənn edib üstünü vurmamışdılar.

O ili kənddə heç kim Novruz bayramını qeyd etmədi.

O payızdan sonra qəbiristanlığa, dünyadan köçmüş əzizlərinin qəbrini ziyarət etməyə gedənlər mütləq Fərhadın qəbrinə də yaxınlaşar, silib-təmizləyər, "həmdi-surə" oxuyardılar. Fərhad kəndin balası olmuşdu.

Nailə indi, bu payız gecəsi Fərhadı, o günləri xatırlayanda yenə kövrəldi, "həmdi-sürə" oxuyub, salavat çevirdi – Allah Fərhadı da, bütün şəhidlərimizə də rəhmət eləsin!

Nailənin gözünə yuxu getməməsinin bir səbəbi vardı-vidanı sızlayırdı. Kiçik oğlu hərbi xidməti iki il idi başa vurub gəlmişdi. Adam tapıb, pul verib Bakıya saldırmışdılar. Uşağın yeri rahat idi deyə, il yarımın necə keçdiyini hiss etməmişdi. İndi yenidən təlimə çağırırdılar, müharibəyə çağırırdılar.

Müharibəyə getmək gözüyumulu ölümə getmək idi, uşağı öz əlinlə ölümün ağışına atmaq idi.

Əri yenə imkanlarını, əlaqələrini işə saldı. Həkim tapıb uşağın çox ciddi xəstəliyi olması, müharibəyə yararsız olduğu haqqında kağız aldı.

Nailə elə bilirdi, o kağızı alandan sonra gözünə yuxu gedəcək, rahat yata biləcək. Amma əksi oldu. İndi nə gecələr gözünü yuma, nə gündüzlər kəndə çıxı bilirdi. Yolda-izdə balaları cəbhədə, odun ağızında olan anaları görəndə imkan olsa, yolunu dəyişər, olmasa, göz-gözə gəlməkdən çəkinib sürətlə yanlarından keçərdi. Heç kim üzə vürməyə da,

bütün kənd onların saxta sənəd hazırladıb, rüşvət verib uşaqlarını saxlatdıqlarını bilirdi. Əvvəllər belə şey olardı və camaat da buna o qədər kəskin reaksiya verməzdi. Amma indi vəziyyət başqa idi, müharibə idi.

– Traktorçu Telmanın oğlu könüllü müharibəyə gedib. Elə müharibə başlanandan “voenkomat”ın qapısını yağır eləmişdi. Onlar qapıdan qovurdu, bu, bacadan girirdi. Daha əlacları kəsilib, bezib aparıblar. Özü də düz ön cəbhəyə gedib. – bunu “bir hovur oturmağa gələn” qonşu Məleykə danışırdı. Nailə anlayammadı, Məleykə onu sancmaq üçün bunları danışırdı, ya indi kəndin müharibədən savayı sözü-söhbəti olmadığı üçün.

– Sağ-salamat qayıtsın, – dedi.

– Amin! Bütün gedənlər salamat ev-eşiklərinə dönsün. Faiqin oğlundan on gün idi xəbər yox idi. Ərli-arvadlı ikisi də büzüşüb-büzüşüb acı almaya dönmüşdülər. Dünən uşaq zəng edib ki, Zəngiləndayam.

Məleykə sanki sözü qəsdlə uzadırdı. Kənddən azı on beş nəfər indi cəbhədəydi. Hərəsi haqqında bu qədər danışsa, Nailə öləcəkdi, hirsindənmi, xəcalətindənmi ya nədənsə öləcəkdi. Nailə nə də bir bəhanə gətirib Məleykəni evinə yollayammırdı. Məleykəsə, qəsdə durmuş kimi, əhvalatı əhvalata calayırdı.

– Eşitmisənmi, qonşu kəndə şəhid gəlib. Deyirlər, yazıq tikə-parça olub. Yanında nəsə partayıbmış. Allah erməninin tifağını dağıtsın, cavan-cavan balalarımız getdi.

Məleykə gedəndən sonra Nailə arxa otağa çəkilib hönkür-hönkür ağlamışdı. Nə balasını əli ilə aparıb hərbi komissarlığa təhvil verməyə ürəyi gəlirdi, nə belə dözə bilirdi.

Pilləkənin başında nə qədər durub ağladığını, alqış-dua etdiyini bilmədi. Aynabəndin qapısının səsinə diksinib geri çevrildi. Əri idi.

– Niyə yatmırsan? Bu soyuqda nə gəzirsən burda?

– Vallah, mən öləcəm.

– Hə, bu gedişlə, tezliklə xəstələnib öləcən, virus dünyanı başına alıb, sən lüt-ətcə gecənin soyuğunda çöldə gəzirsən.

– Yox, mən xəcalətimdən öləcəm. Kəndə çıxammıram.

Əri onun nəyə işarə etdiyini başa düşdü:

– Nağaraq indi, öz əlimizlə ölüməmi yollayacaq? – sakit səslə dedi.

– O gedənlərin ata-anası yoxdumu? Gözü yollarda qalan balaları yoxdumu?

– Var e, indi nə edək, deyirsən? Gedək hərbi komissarlığa deyək ki, o “spravka” saxta idi, uşaq sağlamdı, alın aparın?

– Mənim canıma azar qayıraq. Ölsəm, bundan rahat olar. Bu kənddə o cəbhədə olanlara mənə qədər dua edən yoxdu. İnan, analarından da çox mənə dua edirəm ki, hamısı sağ-salamat qayıtsın, mən kiminsə qabağında gözükölgəli qalмайım.

– Nə gözükölgəli?! Sənlik burda nə var?! Yeri, yeri, içəri get, gömgöy kəsilmisən.

Ülvi onların kiçik oğlu idi. Böyükləri Ramildən yeddi il sonra doğulmuşdu. Arada xeyli uşaqları tələf olmuşdu deyə, Ülvinə pambıq içində saxlayırdılar. O doğulandan sonra Ramil də yaddan çıxmışdı. Ramil heç sonralar da yada düşmədi. Sanki onun məktəbi bitirməsindən, universitetə qəbul olunmasından, təhsilini başa vurub hərbi xidmətə getməsindən heç valideynlərinin xəbəri olmadı. Bir də ayıldılar ki, Ramil əsgərlikdən qayıdıb, Bakıda özünə iş tapıb, işləyir.

Sanki iki uşağın diqqət, sevgi payı Ülviyə yönəlmişdi. Bəy balası kimi yaşayırdı. Ali məktəbə hazırlıq üçün müəllim tutulsa, dərslər alsada, heç keçid balını da toplayammadı. Əsgər getməli oldu. Atası xeyli rüşvət verib Bakıya saldırdı ki, uşaq əziyyət çəkməsin. Əsgərlikdən gələndən bəri də kəndin arasında köhnə “mersedes”ində gəzir, kefinə düşəndə, hərdən atasına iş-gücdə kömək edirdi.

Belə uşaq gedib müharibədə nə edəcək?! – Nailə belə fikirlərin altında əzilirdi. – Çatan kimi bircə gülləylə öldürəcəklər.

Bir yandan bu fikirlər, bir yandan da payızın soyuğu onu titrədirdi.

– Gedim, yerimə uzanım, xəstələnib özümü ağ günə çıxardacam, – dedi öz-özünə.

Səhər Bakıda işləyən oğlanları Ramil zəng etdi:

– Mən iyulda könüllü hərbi xidmətə yazılmışdım. Aparmırdılar, əl çəkmədim, məcbur elədim. İndi gedirəm. Hardasa beş dəqiqəyə avtobus tərpənir. Qəti dalımcə ağlamayın. İmkan olduqca zəng edəcəyəm. Sağ-salamat gələcəyəm. Hər şey yaxşı olacaq.

Səfa RƏŞİD

İspaniya, Santander

Piyada keçidlərinə insan şəkli çəkin!
Uşaq şəkli çəkin, əli çantalı...
Qoca şəkli çəkin, əli əsalı...
Qadın şəkli çəkin, tale yüklü yorğun
düşüncəsilə...
Çırpın qapıları sərxoş yaramazlıqların üzünə,
Uçurun içinizdəki qatillik piramidasını,
Piyada keçidlərinə qorxusuz qaytarın
insanları!

Günlər ümidlə açılmaqdan yoruldu...
buludlar topa-topa ötdü pəncərəmizdən...
Yağışlar payız olub yudu yiyəsiz qalmış bağlı
darvazaları,
Meşələr yaz geydi, payız soyundu...
Uşaq bağçasında güllər çiçəklədi vərəqlərdə,
günəş doğdu körpə barmaqlar arasında...
Bir il də bitdi, əzizim, bir il də bitdi...

İndi səni hamıdan soruşuram...
Günəşə deyirəm, onun açılan sabahlarına
şəfəqlərini dağıt,
dənizə deyirəm, dalğalarınla yaxınlaşan
kədərini qov,
küləyə deyirəm, pəncərədən otağa dolan
yalnızlığı qapıdan ötür, dəymə o xoşniyyətə,
ciyində saçlarını darıxdıran qadına toxunum.

Çox uzundu gecələrin həmləsi,
Yorularsan, gözlərini qan çəkər.
Dayanarsan, aynaların önündə
Darıxarsan, bəxt üzünü yan çəkər.

Kibrit-kibrit alırsan içində,
Bir ümmanlıq suda sönməz həsrətin.
Ayrı salıb taleyinin köçündən
Dəyişdirdin ünvanını qismətin.

Qırıq-qırıq saçlarında dən olar
Həsrət boyda ayrılığın ağrısı.
Taleyinin bir üzündə payız var,
Bir üzündə ürəyinin oğrusu.

Gecə-gecə uzaqlaşdım,
Səhər-səhər küsdüm səndən.
Küçə-küçə çıxıb getdim,
Şəhər-şəhər küsdüm səndən.

Heç nə qalmadı yadımda,
Ömür dondu saatımda.
O bal kimi həyatından,
Zəhər-zəhər küsdüm səndən.

Qəm kölgəli payızıma,
Uyuşmadın avazıma,

Yarışmısan boğazıma,
Qəhər-qəhər küsdüm səndən.

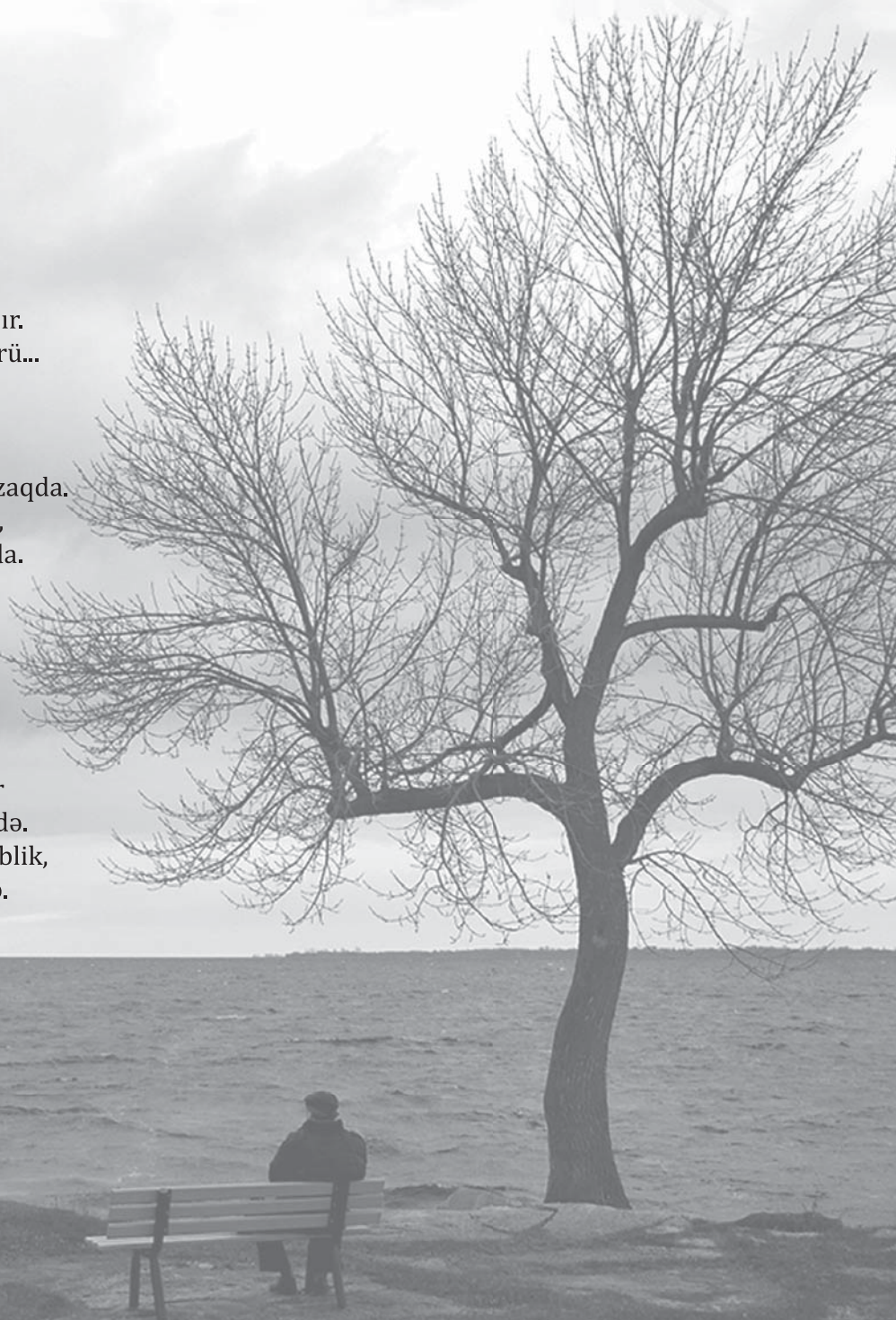
Çatdım ömrün harasına?!
Qəlbin ruhla davasına
Bil, şeytanın havasına
Hədər, hədər küsdüm səndən.

Bir ömür istədim Tanrıdan
Ödənişim, – qürbətdə payız.
Bir qadın sevdim,
Sevgisindən qorxdum...
Bir məlhəm tapdım,
Ağrsından solduğum...
Divarların tanış səsinə
həyat davam edir.
Yağışlar yağır, şeirlər pıçıldaşır.
Payızlaşır bir otaqda şair ömrü...

Payız idi, bağçamızın gülləri
Soldurmuşdu yarpaqların sazaqda.
Tənhalığın payızında üşüyüb,
Darıxırdım, darıxırdım uzaqda.

Xilaf çıxdı vədəsinə arzular,
Nə doğrusu, nə yalanı bilindi.
Neçə ümid əllərimi buraxdı,
Neçə arzu ünvanını itirdi.

Sızıldadı yetim qalan ümidlər
Qəribliyin dumanında, çənində.
Eh, nə yaman ip çəkəndi qərblilik,
Çırpınarsan tənhalığın əlində.

ƏLİŞ ƏVƏZ

Rusiya,

Moskva

MƏN MƏNDƏN ÇIXIB GETMİŞƏM

Mən məndən çıxıb getmişəm,
Hara?
Bilmirəm.
Sən də bilməzsən.
Mən səndən çıxıb getmişəm,
İstəsəm də,
İstəsən də, yanıma gəlməzsən.

Hara gəldim?
Gedirəm hara?
“Hara?” sualının cavabı –
Mənzili harda?
Hardasa öləcəm məndən xəbərsiz,
Axtarsan, taparsan yoxluqlarda.

Mən məndən çıxıb getmişəm,
Sevdiyim gözlər,
Qoxladığım tellər –
Yarımçıq sevda qalıb.
Yolum bəri düşsə, ver, gətirim,
Xatirə dəftərim evdə qalıb.

SÖZÜ KƏSİLMİŞ ADAM

Həm yol içində, həm evdə
Əl çəkmir ötsəm də gəndən.
Bu nə həvədir, nə sevda,
Nə istəyir bu söz məndən?!

Qoymur yatam, ya dincələm,
Ömrümün çoxunu alıb.
Verib əlimə bir qələm,
Gözümdən yuxunu alıb.

Bəlkə, tarixin ilkində
Sözə yazılmış adamam,
Axirətdə son məkanı
Sözdə qazılmış adamam?!

Dərd artdıqca nəf edirəm,
Sözə düzüb mif edirəm,
Tüstüsündə kef edirəm,
Sözdən asılmış adamam.

Dünya iblisin qolunda,
Qan iyi var sağ-solunda.
Tikə-tikə haqq yolunda
Sözü kəsilmiş adamam.

“COVID” ÇARPAYISINDAN REPORTAJ

Uzanmışam
“Covid” çarpayısında.
Pəncərədən
Təkcə göy üzü görünür...
Qollarım – dua

Allahın yanında.
Şəfqət bacısının
Ağ kombinezonu
Mələk qanadı sanki.

Ürəyim

Harasa tələsir –
Taleyimin vaxt sayğacı.

Palatam – türmə,
Qarıdan çıxmağa

Nə gücüm var,

Nə də icazəm.

Ayaqlarım

Geriyə baxmadan

Qaçıb getmək istəyir,

Gözlərimlə

Pəncərəni örtmək istəyəm

Buludun çəkilib getməsini...

Günəşin üzünü

Necə də gözəlmiş!

NƏ VAR Kİ

Xəbərin olmur bu səfərdən,
Dünyaya gəlməyə nə var ki?
Ölümsüz olan tək Allahdır,
Hikməti bilməyə nə var ki?

Dünyaya bağlayan olmasa,
Xətrini saxlayan olmasa,
Arxanca ağlayan olmasa,
Ölümə gülməyə nə var ki?

Əlişin yolları dumandı:

Geriyə qayıtmaq gümandı.

Qürbətdə ölüm də yamandı,

Vətəndə ölməyə nə var ki?

SALAM, XUDAFƏRİN KÖRPÜSÜ!

Salam, Xudafərin körpüsü, salam,

Vətənimin qədim ruhu, nəfəsi!

Sən mənim dilimdə ən əziz kəlam,

Sən dünənimin bugünümə səsi.

Qələbən mübarək, Xudafərim!

Qoymadın arzumun gülləri solsun.

Göylərə ucalsın qoy "Afərin!"im,

Uğurun Qarabağ müjdəsi olsun!

Koroğlu şütüdü öz Qıratında,

Sarsıtdı yağını çəkdiyi nərə.

Ürəyim dilləndi köksüm altında:

Ürəyim qurban o qorxmaz əsgər!

Rəvac tapdı iblis yazan nağıllar,

Analar bələndi öz göz yaşına.

Sənə qurban getdi igid oğullar,

Baş əydim şəhidin məzar daşına!

Faktım, sübutumsan haqqı söyləyəm,

Mənim bugünümün sabah yolusan,

Sən Odlar Yurdu bütöv eyləyəm

Ulu tariximin tək cə qolusan!

Qürurdan döyünür ürəyim, canım,

Sevinir ürəkdən Araz çayı da.

Sevinir, şadlanır Azərbaycanım –

Qəlbimin bu tayı da, o tayı da!

Xoş gəldin, xoş gəldin, ey ulu babam,

Qırdın qərinənin tilsim bağını,

Yoluna gül səpib hər elim, obam,

Qucaqlayıb öpdüm azadlığını!

Məlihə ƏZİZPUR

Türkiyə,

İzmir

SÖYÜD AĞACI

Əvimizin önündə, tam pəncərənin altındaydı o qurumuş söyüd ağacı. Kiçik, incə bir ağaç idi, budaqları və yarpaqları var idi, amma qurpuruşdu. Hər axşam məhəllənin qadınları ağacın altında toplaşib oturardılar. Surə xanım, Bala Ağdəs, Pakizə xanım, Məşə xanım, Gözəl Fəriba və Lal Hacıyə. Qadınlar söhbət edərkən o qədər ciddi olurdular, sanki dünyanın ən önəmli mövzusu üzərində dartsırdılar. Pakizə xanım oğlu Qadirdən danışırdı:

– Maşallah, Qadir usta bir başmaqçı olub. Bir az pul yığsa, evləndirərəm. Vaxtı keçir da yavaş-yavaş. Amma heyvan uşağın fətqi var. O demir, amma mən görürəm da, şalvarından çox bəlli olur.

Pakizə xanımın qızı Ruqiyyə, babasının ani ölümündən sonra psixi xəstəliyə tutulmuş

və onların həyatını gerçək bir cəhənnəmə çevirmişdi.

Surə xanımın qızları Məhnaz ilə Şəhnaz, məhəllədəki bütün gənc oğlanları aldadıb, əllərindəki pullarını aldıqdan sonra onları əliboş buraxdıqlarını hər kəs bilsə də, yenə Surə xanım özünü onda qoymayıb Məhnaz ilə Şəhnazı öyürdü və onların necə etibarlı və zəngin elçiləri olduğunu söyləyirdi. Qadınlar isə bir-birinin üzünə baxıb susurdu. Bala Ağdəs ilk oğluna hamilə olduğunun sevincini yaşayırdı. Qayınanasının iynəli sözləri və danlağından qurtaracağı üçün Allaha şükür edirdi.

Məşə xanımgilə kənddən bollu sovqat gəlmişdi. Anasının göndərdiyi qovurma ət, sarı yağ, qurut, girdəkan və ərik qaxının ailəsi üçün iki-üç ay yetərli olduğunu söyləyirdi.

Gözəl Fəribanın geydiyi ipək köynək, örtüyü ağ çadra və taxdığı qızıl bilərzik və üzüklər qadınları qısqandıracaq qədər ona yaraşırdı. O, ərinin yeni işindən razıydı və gələn ay Xəzər dənizinə gedəcəkləri, dönüş başda

da Ərdəbilə gedib Səreyində gəzəcəklərini söylərkən qadınlar həsrətlə onu dinləyirdilər. Lal Hacıyə isə çadrasını özünəməxsus tərzdə örtüb, çadra başından sürüşməsin deyə, qulağının arxasına taxıb söyləmələri başa düşməyə çalışırdı.

Uşaqlar məhəllədə oynayırdı. Hacı Əkbər aldığı meyvələri göstərişli bir tərzdə evlərinə aparırdı.

Hər axşam məhəllədə bir-birinə bənzər əhvalatlar yaşanırdı. Yenə də qadınlar o ağacın altına toplaşib söhbət edirdilər və ara-sıra dedi-qodulara dalırdılar. Sonunda ərləri və uşaqları üçün axşam yeməyi hazırlamağa tələsirdilər.

Günortaya yaxın, bələdiyyə işçiləri məhəlləyə asfalt çəkməyə başladılar. Axşamüstü küçə dümdüz olmuşdu. Sabahı gün o söyüd ağacı da kəsilmişdi və küçə artıq keçmiş görüntüyə sahib deyildi.

Surə xanımın qızı Şəhnaz bir dul kişiylə qaçmışdı. Lal Hacıyənin əri ölmüşdü. Gözəl Fəribagil başqa məhəlləyə daşınmışdı. Pakizə xəstələnib yatağa düşmüşdü və başqa qadınlar hərəsi öz həyatına dalmışdı. Sanki o qurumuş söyüd ağacı kəsilincə hər kəsin həyatından da nələrə kəsilmişdi. Hacı Əkbər ikinci arvadını almışdı və yenə də əlindəki meyvə paketləri ilə, göstərişli bir tərzdə evlərinə doğru gedirdi.

LAL HACİYƏ

Bozarmış çadrasını belinə bağlayıb, yep-yekə başmaqları ilə küçənin divarına söykənib avara-sərgərdan baxışlarını gəlib-gedənin üzünə sərir.

Önündən keçərkən gülümsəyib salam verirəm. Maraqla iki addım irəli gəlib səsinin bütün tutqunluğu ilə "Hələm... Şefin?!" deyə, qarşımda dayanır. Yenidən kefini sorub getmək istəyirəm. Arxamca bağırır deyir: "Bahbı... Ahəbə öydü". Yanlış duyduğumu sanıram. Geri dönüb qarşısında dayanıram. "Necə oldu?"

deyə, ondan soruram. Əlini əlinin üstünə çırpıb vaysınaraq təkrarlayır: "Ahəbə öydü".

Onun sözündən heyrətlənirəm, həm də gülməyim gəlir. Ona zarafatla deyirəm:

– "Hacıyə! Bəs mənə sığmamı havaxt alacaqsan? Toya gedəcəyəm ha!"

Mənə qaş-qabaq edərkən başını çevirib, başmaqlarını sürütləyə-sürütləyə gedir. Yolun davamını tutub gedirəm. Onunla zarafat etdiyim üçün uzulurəm. Axı o özü mənə gördüyü zamanlar ərinin ölməsi üçün dua etməmi istəyərdi, mənə deyirdim: "O ölsə, mənə muştuluq olaraq nə verəcəksən?"

O, iki əlini göyə qaldırır, ərinə qarşıyıb mənə sığa alacağına and içərdi.

Ərinin ölməsindən bir həftədir sovuşur. Hacıyə, onun tiryək-siqara qoxulu köynəyini bağına basıb küçə başında ağla yarkən uşaqcasına bağırır: "Allaaa... Bəişlə mənə... Bilmədim... Bilmədim... Allaaa..."

Qonşular onu sakitləşdirməyə çalışırlar, mənə boğazımdakı qəhəri yastığımla boğmağa.

Məhəmməd AZƏROĞLU

Minsk, Belarus

Bütün sevdalar öldü,
Hamı getdi bircə-bircə.
Dən gəzə-gəzə can verir
Qar üstündə qalan sərçə.

Hayana qaçasan indi,
Axı kimə sığınasan?!
Bilmirsən ürəyin, yoxsa
Ömrün halına yanasan.

Hər şeydən bezib gəlmişəm,
Yorulub gəlmişəm, Allah.
Gələnlər bulanıq gəlir,
Durulub gəlmişəm, Allah.

Qovur məni bu dünyadan,
Külək qovur, yağış qovur...
Nə durmusan bu göylərdə? -
Durma, gəl mənə yiyə dur!

Akif Səməd, başımızın
Daşı hardadı, hardadı?
Gözümüzün Allah deyən
Yaşı hardadı, hardadı?

Yağsın alov üstümüzə,
Yetişməyin tüstümüzə!..
Hamı bilir, könlü təzə
Naşı hardadı, hardadı?...

Mənəm, odu o sən deyən –
Tamahından daşı yeyən...
Tanrının bizdən gəlməyən
Xoşu hardadı, hardadı?

Dilimə gəlin dağ basın,
Əlimə gəlin dağ basın,
Gətirin, ruhum ağlasın,
Nəşim hardadı, hardadı?..

Dünyanın boz üzündəyəm,
Hardan tapacaqsan məni?..
Hardan ki küsübdü Allah,
Ordan tapacaqsan məni...

Tənhalıq əzizdi mənə,
Anamdan belə əzizdi...
Bir həsrətə qoşulmuşam,
Sonamdan belə əzizdi...

Özüməm özümə yanan,
Unutmuşam onu, bunu...
Özüm ovula-ovula
Ovutmuşam onu, bunu...

Bəlkə, dirilib qayıdam,
Sən bircə yol boğsan məni...
Ana, əgər yarıtmasam,
Bir də doğacaqsan məni?

Bilirsənmi, ayrılığın
Dahası, sonrası olmur...
Beş günlük acısı olur,
Bir ömürlük yası olmur...

Ən müqəddəs sevdalar da
Unudulur xəyal kimi...
...Ən zümlü ayrılıqlar
Bəzən çəkir xoşbəxtliyə...

Bir iz kimi...bir yol kimi...
saçlarında bir vaxt itən
əllərimtək itirmişəm...
İtirmişəm səni, qadın,
Külək-külək itirmişəm...
Unutdum səni...

Bağışla....
İçimdəki dəli atəş
külə döndü
bircə anlıq yağışla...

Yağışdan islanmış skamyaların
tənhalığı var bir də...
Baxışı uzanar, qanı qaralar...
Ayağına sarmaşan
Alov dolu sarmaşığı
Saraldıqca saralar...

Çinar üstünə tökər yarpaqlarını
təsəlli kimi...
Sevişər skamyanın sinəsində
bir cüt yarpaq...
Öpüşər... sevişər... qoxlaşarlar...
Sevinər skamya....

Otlar baxar aşağıdan yuxarı,
qarışqalar cərgə-cərgə yol alar...
Su dəydikcə skamyanın üzünə
alnı, üzü qırıqlanar... qocalar...
Qocalar skamyalar....

Neçə qız qarıtmışığı
bu skamyalarda...
Hamısı onların ahıdı –
tutur skamyaları...

Şalalə ƏBİL

İsveç, Stokholm

HƏSİR ŞLYAPA

Üstündən uzun illər keçəcəkdi, amma mən həmişə həmin gün başıma gələnləri həyatımın ilk cəsarətli etirazı kimi xatırlayacaqdım.

Hər şey günün ən qızmar vaxtı olan günorta saatlarında, qəsəbədə yerləşən poçtdan telefonçu Ananın bizə zəng edib əsgərlikdə olan əziz-xələf qardaşımdan (altı bacının bircəciyi) məktub gəldiyini xəbər eləməsi ilə başlamışdı. Xəbərə hamı sevinmişdi, ən çox da anam.

Bir neçə kəndi birləşdirən və bizim evdən dörd-beş kilometr uzaqlıqda yerləşən bu qəsəbənin adına Köhnəbazar deyilərdi.

Bizə gələn məktubları çox vaxt gedib özümüz gətirərdik poçtdan. Bu poçt dediyimiz də kiçik, yertəni, qarşısında balaca bağçası olan köhnə bir tikili idi.

Həm poçtalyon, həm də telefonçu işləyən Ananı bir kəlmə ilə təsvir elə, desələr, “uzun” sözü yetərdi, çünki onda hər şey uzundu, boyu, üzü, paltarları, əlləri, barmaqları, hətta başına bağladığı yaylığın boğazının altında düyünlədiyi ucları belə. Hecaları uzadaraq laqeyd, yorğun, asta səsə danışardı və telefonlara cavab

verdiyi zaman “Alo” əvəzinə “A-laaaa” deməsini bütün həyatım boyu başqa birisindən heç vaxt eşitmədim.

Günortanın belə istisində bayırda az adam görünərdi. Görüləcək işlər ya nahara qədər, ya da axşam gün əyləndən sonraya, bu da olmayanda ertəsi günə saxlanılardı. Günün ən qızmar saatlarını isə evdə olardıq. Otaqlarımızdan biri həmişə qismən sərin olduğu üçün ora doluşardıq. Hərə bir balıq götürüb özünü yeganə sərin olan yerə, döşəməyə sərərdi. Çox vaxtı ya kitab oxuyar, ya yatar, ya da domino, kart kimi oyunlar oynayırdıq.

Poçtalyon Ana yaxşı bilirdi ki, bu məktub ailəmiz üçün çox dəyərlidi və onu da yaxşı bilirdi ki, məktub bu gün yox, məsələn, sabah götürülərdisə, muştuluq pulunun ona çatma şansı daha az olardı.

Evdə məktubu poçtdan gətirməyin müzakirəsi gedirdi. Kim gedəcəkdi? Atam bir neçə günlük başqa rayona ezamiyyətə göndərilmişdi. Ən böyük bacım nişanlı idi. Ondən kiçiyi Bakıda xalamın yanında yaşayırdı. Xalam onu özünün işlədiyi fabrikdə işə düzəltmişdi. Daha sonrakı iki bacım artıq yetkin qızlar sayıldıqları üçün qəsəbəyə getmələri uyğun deyildi. Məndən kiçik bacımsa hələ gedib qəsəbədən məktub gətirəcək qədər böyüməmişdi. Bu işə daha uyğun məni görmüşdülər. On ikini tamam eləsəm də, arıq, cılız olduğum üçün yaşımı heç göstərmirdim.

Anam getməyimi həm istəyir, həm də istəmirdi. Rusiyanın uzaq şimal şəhərlərinin birində əsgərlikdə olan oğlunun məktubunu oxumaq sevincini yaşamaq, nigarançılıqdan qurtarmaq üçün getməyimi istəsə də, göydən yerə od ələndiyi bir vaxtda məni belə uzun bir yola göndərməyə də ürəyi gəlmirdi.

Sonda getməyimə qərar verilmişdi. Anamın sevinməyini istəməmiş kimi, tək qardaşımı sevmirmiş kimi səhv anlaşılmaq məni qorxutduğu üçün ürəyimcə olmayan bu qərara qarşı gedə bilməmişdim.

Yeganə bayırlıq donumu başıma atıb yola düşmüşdüm.

Hər doqqaz, hər qapı mənə görə sanki bir şeyi təmsil edirdi, məsələn, Sabirin darvazası qabağındakı iki qovaq ağacını, Səmayənin qapısı arxasından daima eşidilən qorxunc, aramsız hürən itin səsinə, Nurəddinin doqqazı isə kənddə “vurağan” kimi tanınan camışını.

Bu camış yamanlığına görə ad çıxarmışdı. Əgər yaxınlıqdadırsa, mütləq cumurdu adamın

üstünə, yox, əgər əli çatmayan yerdədirsə, ya da tənbel vaxtına düşübsə, ən azından başını aşağı əyib sağa-sola çevirərək buynuzlarını yellərdədi. Yəni “bu dəfəlik səni bağışlayıram, amma biləsən ki, buralardayam”. Ondən canını qurtarmağın iki yolu vardı: birincisi, qaçıb uzaqlaşacaqdın, ikincisi, yerdən daşdan-kəsəkdən bir şey götürüb üstünə gedəcəkdin, hansı ki, bunu etməyə heç vaxt cəsəratim olmamışdı. O camışı görən kimi dabanıma tükürüb qaçardım.

Yolun elə başlanğıcında havanın həddindən artıq isti olduğunu hiss etmişdim, güvənəcəyim tək şey bütün yol boyu uzanan o qədər də enli olmayan arx idi. Suyə baxanda bir az toxtayırdım. Amma arxın hər yerindən su götürmək olmurdu, bəzi yerlərdə tikanlı kol-kos imkan vermirdi, bəzilərində isə arxın yatağı çox dərin olduğu üçün adamın əli suya çatmırdı.

Yolda adam adına bir ins-cins görünmürdü, kölgə adına da Sabirin evinin qabağındakı o iki qovaqdan başqa heç nə yox idi. Yanaqlarım istidən pörtlənmiş, başım qaynar qazana dönmüşdü. Özümü yaxşı hiss eləmədiyimi, nəyin bahasına olursa-olsun, su içmək və üzgözümə, başıma su səpmək lazım olduğunu anlamışdım. Arxın çox da dərin olmadığına bələdçiliyim vardı, qız uşaqları olduğumuz üçün qadağa qoyulsa da, doqqazımızın başından axıb gedən arxa çırmalanıb girdiyimiz və əvəzində layıqlı tənbehimizi aldığımız vaxtlar olmuşdu. Amma bunu arxın hər tərəfi üçün demək olmazdı. Kənd camaatı doqqazlarının başından keçən arxı əyilib su götürə bilmək üçün yararlı eləmişdi. Görünür, bundan tək adamlar deyil, mal-qara da yararlanmağı xoşlayırmış. Rahatlıqla əlimin suya çatacağı bütün yerlər tərslikdən istiyə dözə bilməyib, özlərini arxa vurub sərinlədən camışlarla dolu idi və bu qara rəngli, iri buynuzlu heyvanların məni çox elə xoşlamadıqlarını, suya yaxınlaşmağımın isə heç də ürəklərindən olmayacağını düşünmüşdüm. Cəsəratlənib suya yaxınlaşanda Nurəddinin camışını tanıyıb tez geri çəkilmışdım, camış da bu istidə sudan çıxıb məni qovalamaqdan vaz keçmiş, suda da olsa, yenə buynuzlarını yellərdərək sanki “səni bu istiyə bağışlayıram” demək istəmişdi.

Buralardan əlimi üzüb, kolları çubuqla “kış-kış” deyə-deyə tərpedib (güya orada yatan ilanları qovurdum) suya çatmaqçün əlverişli olmayan, amma camışların qəzəbli baxışlarından uzaq bir yerdə, ovcumun içində

əzik-üzük və tərdən islanmış pulu kolların birinin dibinə qoyub suya əyilmişdim. Daha doğrusu, ona çatmağa çalışanda sürüşüb arxa düşmüşdüm. Suyun axarı, yöndəmsiz bir şəkildə yıxılmağım, üzməyi bilməməyim, qorxu və həyəcan dərinliyi sinəmə qədər olan suda ayaq üstə dayanmağımə imkan verməmiş, qarnıma yangımı yatıracağından daha artıq su getmişdi (Uzun illərdən sonra kəndə gedəndə maşını saxlatmış və həmin yerə baxmaq istəmişdim. Arxmı balacalaşmış, mənmi böyümüşdüm, bilmirəm, amma ora mənə üstündən hoppanıb keçə biləcəyim qədər kiçik görünmüşdü). Bütün gücümlə arxın kənarlarında bitən, suya əyilmiş kol-kosdan yapışib yuxarı dartınmışdım.

Çarpışmam uzun sürməmiş, az sonra arxın başında dayanıb yaraların verdiyi ağrıları, qorxu və utanc hissini üstələyən, gözümdən yaş çıxarmayacaq qədər güclü bir qəzəblə əllərimə batmış tikanları çıxarmağa, bədənimə yapışmış paltarımın ətkələrini bürmələyib suyunu sıxmağa, üst-başımı səhmana salmağa çalışmış və sonra da kolun dibinə qoyduğum pulu götürüb yola düzəlmişdim. Qəsəbəyə yetişəndə əyin-başım artıq qurumuşdu. Ayağımdakı sandallarsa nəm olduğu üçün yolun tozunu üstünə yığmışdı.

Poçtun kiçik taxta artırmasından içəri girmişdim.

İçəridə otaq uzununu taxtadan enli və hündür arakəsmə vardı və bu arakəsmədən o tayda oturmuş işçilərin ancaq başları görünürdü. Ora həmişə sirli və maraqlı gəlmişdi mənə, görəsən, orada nə var, necə görünür.

Ana məni görmüş, həmin arakəsmənin balaca taxta qapısını açıb əlində məktub yanıma gəlmiş, bir an gözləmiş, sonra da məktubu mənə uzatmışdı.

Poçtdan çıxan kimi qəsəbədən keçən enli asfalt yolun o tayında sıra ilə düzölmüş dükənlərin ən birincisinə, Hamletin dükənina girmişdim. Baş tərənin bədəninə axmaması üçün əl dəsmalını boğazına bağlamış Hamlet istidən kələyi kəsilmiş halda sərinləşdiricinin qabağında bir stula yayxanmışdı.

Barmağımı rəflərin birində qoyulmuş həsir şlyapaya uzatmış, ovcumun içində az qala canını tapşırmış pulu piştaxtanın üstünə qoymuşdum. Hamlet gah pula, gah da istidən pörtmüş üzümə baxıb bir şey deməmişdi. Mən də şlyapanı götürüb dükandan çıxmış və başıma qoyub yola düzəlmişdim.

Günay SƏMA ŞİRVAN

Rusiya, Voronej

Qızmar yayında belə üşüdüyüm
soyuq,
sopsoyuq bir şəhərdəyəm.

Gözləri muncuq,
boz, kirli qarğaları
xırıldayan səsiylə gülür
buğda ömrümü gəmirən qarışqa günlərimə.
Sahil körpüsünün
daş sipərlərinə çırpılan xırçın sular
güzgü tutur ötən günlərimə.
Amma söküb çıxarmışam həsrətin ürəyini –
daha nə dəqiqələri gözləyirəm,
nə saniyələri.
Daha kədər də dördəlli yapışammır
boğazımdan.

İyul gecələrinin kəpənəkləritək,
məni atəş deyil, qaranlıq çəkdi,
odlandı qanadlarım.
Şəhərin qozbel səfilləri
pul adlı sevgi dilənir
varlı monastırın önündə.
Yasaq edilmiş dil kimiyyə
bu qərriban dəstəsinin mühasirəsində.
Danq-danq-danq...
Kilsə zəngləri aramsız baraban döyəcləyir:
“inna Lillahi ve inna İləyhi raciun”
İlk dəfə şəhərin soyuqluğunu hiss etmirəm.

Bir şəklim var –
orda sənə gülümsəyirəm:
saçlarım gecədən uzun,
saçlarım gecədən qara,
üzümdə iz qoyub üzün.
Bir şəklim var –
orda səni düşünürəm:
Yanağım hicran tapdağı,

* – Şübhəsiz, biz Allahdan gəldik və ona dönəcəyik.

gözlərim ağlamış şoran torpağı.
Bir şəklim var –
“Səni sevmək vidalara yazılı olmaq”, – deyir.
Libasın ağılığı isə
qismətin qaralığını maskalamaq üçündür.
Bir şəklim var,
yanımda iki körpə –
Sirat körpüsü.
Daha bir şəklim...
Daha bir şəklim yox.

Gecə yenə
baş-başaydıq Tanrıyla...
Mən nəhrimdə dalğalandım,
O, mərhəməti ilə dərdimə yandı...

“Qadın torpaq kimidir –
İşıqsız, susuz, qidasız qalar.
Qaranlıqdan
Günəş ummaq kimidir
Qidasız, sevgisiz qalmaq...
Gücüm çatsa,
Yağmurları könüllərdən,
Buludları göy üzündən,
Çarəsizliyi ümidlərdən
alardım” – pıçıldadıqca dodaqlarım
Ətəyini kəsirdi Tanrı.

Yol vermə
Yorğun həyatın girdabında çabalamağa...
Yağışında islanım,
Küləyində üşüyüm...
Qanıma əllərində buraxma...
...Göz yaşını silirdi Tanrı.

DƏRGİDƏ
KİTAB

Təvəkgül BOYSUNAR

Payızda gedən qonaq

*J*ş otağımız universitetin dördüncü mərtəbəsindəydi, yəni yerdən bir xeyli yuxarıda idi. Aylardan da avqust ayı idi, yəni hər kəs məzuniyyətdəydi və o otağa mən-dən başqa girib-çıxan olmurdu, ona görə də hərgünkü kimi açarı qapının kilidinə salıb halsız-halsız, yuxulu-yuxulu içəri girəndə, içəri girib otağın bir küncündə yatan qara rəngli iti görəndə istər-istəməz möhkəm qorxdum.

Onun dördüncü mərtəbəyə qalxan yorucu pillələrdən keçib otağa qapıdan girməyi mənə inandırıcı görsənmədiyinə görə ağıma gəldi ki, içəriyə elə pəncərədən girib. Çünki pəncərə açıq idi və külək yarıyacan endirilmiş jalüzü tərpedirdi.

Amma hündürlüyü nəzərə alanda itin içəriyə pəncərədən daxil olmağı da ağılabatan görsənmirdi.

Sarı rəngli taxta döşəmənin üstündə uzanmışdı. Çənəsini ön pəncələrinə yaxın qoyub əyri-üyrü şəkildə yatırdı. Otaqdan çıxıb qapını kilidlədim, komendantın otağına yollandım ki, onu vəziyyətdən xəbərdar edim və itdən tez bir zamanda yaxam qurtarsın. Bomboş və səssiz pilləkənlərlə aşağı düşdüm. Komendantın otağı bağlı idi. Həyəət çıxdım, həmişə ağacların yan-yörəsində dolaşan bağbanları axtardım, amma onlardan da əsər-əlamət yox idi və ilana bənzəyən yaşıl rəngli bir şlanq ağacın haçasından asılıb bağçanı təkbaşına suvarırdı.

İtin bayaqkı görkəmi gözlərimin önündən getmirdi, sanki hansısa qüvvə məni təzədən otağa çəkirdi.

Ətrafa bir az da göz gəzdirəndən sonra qayıtdım. Qapını açıb içəri girdim. O, ayaq üstə idi, təcəcüllə və çəşmiş halda mənə baxdı. Sonra qorxusundanmı, yoxsa qəzəbindənmi hürməyə başladı. Otağı ağına alan səs

qapıdan çıxıb boş dəhliz boyunca yayıldı. Qorxumdan mən də səslə bir yerdə çölə çıxıb qapını bağladım. Səs kəsildi. Bir az dayanıb gözlədim. Təzədən qapını azca açıb içəri nəzər saldım. İt qapının arasından nazik bir dilim kimi görsənən bədənimə yenə bayaqkı baxışla baxdı. Nə edəcəyimi bilməyib bir müddət bu cür qaldım. O, arabilir başını başqa tərəflərə döndərüb maraqla baxır və kiçik addımlar ata-ata həmişə oturduğum iş masama yaxınlaşırdı. Bir müddət sonra baxmaqdan yoruldu və özümdə cəsarət tapıb içəri girdim. İt yenə diqqətlə mənə baxdı. Bu dəfə hürmədi. As-ta-asta masama tərəf getməyə çalışdım və qapının yanındakı stullardan birini qabağıma tutdum ki, üstümə cumsa, özümü qoruya bilim. Addımlarımı atıb mənzilbaşına yaxınlaşdıqca it mənim hərəkətimi izləyirdi və onun görünüşü getdikcə daha qorxusuz görsənirdi. Hətta masama iki addım qalmış təzədən bayaqkı yerinə qayıtdı, yerdə uzanıb sanki qəmgin, heysiz adamlar kimi baxa-baxa çənəsini döşəməyə söykədi.

Mən çantamı stolun üstünə qoydum. Ağımdan keçdi ki, yenə komendantı çağırmaq üçün aşağı düşüm. Düşdüm də, amma heç kəsi tapa bilməyib təzədən otağa qayıtdım. İçəri girəndə it yenə yatmışdı.

Telefonuma gələn zəng tərcümə etdiyim mətni sifarişçiyə göndərməli olduğumu xəbərlətdi. Tez kompüterini açıb mətni bir də gözdən keçirdim və göndərmək istədiyim faylı elektron ünvanıma yerləşdirdikdən sonra tünd-göy rəngli "göndər" xanasına üçkünc oxla toxunub mətni yollayanda təzədən it yadıma düşdü. Başımı döndərüb baxdım. Oyanmışdı və çənəsini söykədiyi döşəməyə fikirli-fikirli baxırdı. Bəlkə də, xəstə idi.

Təxminən otuz dəqiqə ərzində onu otaqdan çıxarmaq üçün təkbaşına mübarizə apardım. Əvvəlcə stullardan birini əlimə götürüb, özümə sipər etdim, sonra həmin stulun ayağıyla onu dümsükləyib otaqdan çıxarmağa cəhd göstərdim. O isə yerindən ayağa durmaq belə istəmirdi. Onu çətinliklə ayağa durğuzduqdan sonra bir neçə addım atıb uzaqlaşdı və bir az aralıda təzədən yerə uzanıb mənə baxdı. Özünü zorla yuxudan oyandırılan və fürsət tapdığı andaca yatağına qayıdıb yatmağa çalışan tənbel uşaqlar kimi aparırdı. Zərərsiz olduğuna artıq daha çox inanmağa başlayırdım, buna görə də onu açıq qapıdan dəhlizə çıxarmaq üçün növbəti uğursuz cəhdlərimi də etdikdən sonra hər şeydən vaz keçib masamın arxasında oturdum və fləşkartımı kompüterə taxıb işimə başladım.

Təxminən bir saata yaxın ayağa durmadan gərgin çalışdım. İt uzandığı yerdən arabir mənə baxır, gah da mürgülü adamlar kimi yerində qurcalanırdı.

İşim yaxşı alınır, sürətlə irəliləyib mətnin axırlarına yaxınlaşırdım, ona görə də fasilə verib komendantı çağırmaq üçün aşağı düşmək istəmirdim.

Növbəti bir saati da uğurla işlədim.

Arabir otaqda gəzişirdim. İt yerində uzanıb mənə baxır, laqeyd-laqeyd hərəkətimi izləyirdi. Bir azdan ayağa qalxıb, kitab şkaflarına tərəf getdi, tənbel-tənbel addımlayıb şkafların böyür-başını iylədi.

Artıq acmağa başlamışdım. Evdən gətirdiyim yeməkləri çantamdan çıxarıb masamın üstünə düzdüm. Yeməyi pəncərənin yanındakı elektrik piletəsində qızdırdım və yerimə oturub başlamaq istəyirdim ki, it yavaş-yavaş mənə tərəf gəldi. Oturduğum stulun ayağına yaxınlaşıb dayandı, mənə baxdı. Ac olduğunu həmin vaxt başa düşdüm və ürəkdən olmasa da, qarabaşağın üstündəki iki ət tikəsindən birini döşəmənin üstünə atdım. Başını döndərüb ətə yaxınlaşdırdı. Yedi. Doymadığı üçün bir az sonra qatığa batırdığım çörək parçasını da ona atdım. Onu da yedi, aralanıb

printer qoyulmuş masanın ayağında yerə uzandı, çənəsini döşəməyə söykədi.

Yeməkdən sonra gəzişmək üçün həyəətə çıxdım. Dalbadal bir neçə isti gündən sonra havalar sərinləşmişdi. Gəzə-gəzə həyəti də tərək edib maşın yolunun qırağıyla yol işığına qədər getdim. Sağa dönüb üzüyuxarı qalxdım. Piyada keçidinə yaxınlaşıb dayananda gözlərinə eynək taxmış sürücü sürətini azaldıb başıyla “keç” deyərək işarə elədi, amma mən təşəkkür edib keçmək niyyətində olmadığımı bildirdim.

Bir neçə dəqiqə sonra universitetə qayıtdım. İt həyəətə çıxmışdı. Bir xeyli sevindim. Onun çıxma biləcəyini zənn edib otağın qapısını açıq qoymaqla ağıllı iş görmüşdüm. Binaya yaxınlaşarkən ona tamaşa elədim. Günün altında asta-asta gəzir, arabir başını aşağı əyib isti daş döşəməni iyləyirdi.

İki saat sonra ayaqyoluna getmək üçün birinci mərtəbəyə düşəndə gözlərimlə pəncərədən onu axtardım. Ağacların birinin kölgəsində uzanmışdı. Səhər həyəti təkbaşına suvaran ilanabənzər şlanq isə yerə düşmüşdü və daha içindən su gəlmirdi.

Saat altıya yaxın işdən çıxdım. Çıxanda pəncərələri diqqətlə örttdüm, işıqları söndürdüm, kompüterimi cərəyandan ayırdım və qapını da diqqətlə kilidlədikdən sonra həyəətə endim. Otağa artıq heç cür girə bilməzdi.

Amma növbəti gün işə gələndə it yenə də otaqda idi. Dünənki kimi uzansa da, yatmamışdı.

Məni görcək yerində qurcalandı.

Həmin günorta da yeməyimdən bir azını ona verdim. Nahar fasiləsində isə o yenə aşağı düşmüşdü.

Axşam işdən çıxanda bu dəfə də hər yanı diqqətlə yoxladım, qapı-pəncərəni möhkəmmöhkəm bağladım. Amma xeyri olmadı, sabahkı gün səhər-səhər qapını açanda o yenə də otaqda idi.

Növbəti iki gün nahar yeməyinə onun üçün də pay gətirdim.

O biri həftə də hər şey eynilə təkrarlandı və mən içində olduğum durumdan çox da

şikayətçi olmadığım üçün arabir dəhlizdə görüb salamladığım komendanta bu barədə heç nə demədim.

Avqustun ortalarına yaxın bütün sifarişləri bitirdim və bir müddət heç bir sifariş gəlmədi. Hər gün iş otağına gəlib bir az internetdəki xəbərlərə nəzər saldım, bir az telefonumda şahmat oynadım, bir az da kitab oxudum və bütün bu vaxt ərzində həmin it otaqda mənimlə birgə oldu: gah yatdı, gah durdu, gah kitab şkaflarının yan-yörəsində dolandı və hərgünkü kimi günorta fasiləsindən sonra otaqdan yoxa çıxıb bir də növbəti günün səhəri peyda oldu.

Avqustun axırlarına yaxın ilk dəfə ona əlimlə toxunub sığaladım. Hiss elədim ki, xoşuna gəlir.

Bəzən elə oldu ki, dəhlizə birlikdə çıxdıq, pilləkənlərdən birgə düşdük.

Avqustun son həftəsində arabir universitetin dəhlizində müxtəlif şöbələrin məzuniyyətdən qayıdan tək-tük işçiləri gözə dəydi. Bir dəfə günorta fasiləsindən sonra universitetin qapısından içəriyə itlə birlikdə girdim. Ödəniş aparatının qarşısındakı iki qızın yanından keçib getdik. Amma xoşbəxtlikdən onlar itə görə heç bir narahatlıq keçirmədilər.

Sonra sentyabr gəldi.

Dəhlizlər və otaqlar tələbələrle dolub daşdı.

Sonra havalər soyumağa başladı.

Sentyabrın ilk yağışları elə yağdı ki, elə bil payız getməkdə olan yayın arxasınca su atırdı.

Sonra göylər ard-arda bir neçə gün də yağış tökdü.

Hər səhər hamıdan əvvəl iş gələndə iti yenə də otağında görməyə, hal-əhval tutmağa, onu sığallamağa davam edirdim. Amma o da hər şeyi başa düşürdü, otaqda çox qalmır, o biri işçilərə görünmədən aşağı düşüb binadan çıxırdı.

Və bir səhər, yarpaqların tökülməyə başladığı sərin günlərin sərin bir səhərində işə gələndə həyətdəki ağaclardan birinin yan-yörəsində çoxlu adam gördüm. Çoxlu tələbələr, işçilər, müəllimlər gördüm.

İtin cansız bədəni ağacın altında qalmışdı. Üstünə bir neçə sarı yarpaq tökülmüşdü. Yan-yörəsində də çoxlu yarpaqlar var idi. Deyəsən, qabağa qaçıb iti ayılmağa çalışdım. Onu silkələdim. Ətrafda tanış tələbələr, tanış müəllimlər var idi, hadisəyə şahid olan bəzi adamların sonradan dediyinə görə, onu silkələyə-silkələyə bir az da ağlayırmışam.

Halbuki hər səhər otağıma soxulan o çağırılmamış qonaqdan yana ağlayacağımı heç vaxt təsəvvür eləməzdim.

...Yarpaqlar elə o cür də tökülə-tökülə bir müddət sonra ağacları tamam çılpaq qoydular.

Kibritsiz *şamlar*

Yolun sonundakı aptekin yaşıl rəngli işıqları uzaqdan görsənəndə gecə saat on ikiyə qalırdı və axtardığım dərmanı ala biləcəyim sonuncu aptek bu olduğuna görə ürəyimdə Allaha dua eləyə-eləyə küçənin axırına yaxınlaşmışdım. Amma duam təkə həmin dərmanın tapılması ilə bağlı deyildi, həm də ona görə dua edirdim ki, satıcılar qız və ya qadın olmasın. Çünki almaq istədiyim dərmanlar həkimin üç gün öncə mənə yazdığı və istifadə tərzini elmi dillə izah etdiyi şamlar idi. Elə sırf bu mənasız utancaqlığıma görə iki saat əvvəl yolumun üstündəki balaca bir aptekə girsəm də, satıcının təxminən otuz yaşlarında gözəl bir qadın olduğunu görüb heç nə demədən çıxmış, küçə boyunca bütün aptekləri dolaşmış, axtardığım şamı tapa bilməyəndən sonra isə ələcsiz-ələcsiz təzədən o aptekə qayıtmış və cəsarətimi birtəhər toplayaraq qadına reseptdəki ilk dərmanın adını göstərəndə qadın:

– Qurtarıb o dərman, elə bir az əvvəl qurtardı, – deyər cavab vermişdi.

İndi yaxınlaşmaqda olduğum aptekin yerini isə təzə köçdüyüm kirayə evin sahibəsindən soruşmuşdum. Axırınıcı fürsətim idi. Bu gecə ağrısız yatacağıma bəslədiyim son ümidimin işığı da indi yolun axırındakı həmin aptekin yaşıl işıqları ilə bircə yanırdı və nədənsə bu dəfə inanırdım ki, həm axtardığım dərmanı tapacam, həm də satıcılar qız və ya qadın olmayacaq.

Amma qapıya yaxınlaşanda və aptekin şüşə qapısından içəriyə ehtiyatla göz atanda qarasaçlı, ağ xələtli satıcı qızı gördüm və gümanımda yanıldığımı başa düşdüm.

Çox fikirləşmədən içəri girdim ki, yenə də hansısa gərəksiz bir utancaqlıq məni yolumdan döndərməsin. İstidən az qala təri axan küçənin yorğun toz-torpağından ayaqlarımı üzüb aptekə daxil olan kimi sərin hava üzümə necə vurdusa, bir anlıq bütün narahatlıqlarım da sanki məni tərk elədi. Çünki bu vaxt həm də içəridə başqa bir piştaxtanın olduğunu gördüm və ümid elədim ki, indi orda, qoruyucu şüşənin arxasında bir kişi görsənəcək.

Bayaq qapıdan gördüyüm qızın piştaxtası qarşısında kök bir qadın dayanıb reseptini qıza göstərirdi və qız da kompüterin klaviaturasını elə taqıldadırdı ki, sanki qadının dərmanını klaviaturanın qara düymələri arasından tapmaq istəyirdi.

Qızın yanında, şüşənin o biri üzündə başqa kimsə də var idi və həmin şəxs qıza nə deyirdisə, klaviaturanın düymələrini döyəcləyən qızın zəif gülüş səsi də eşidilirdi.

Qapının ağzında çox ləngimədən boş piştaxtaya tərəf asta-asta addımladım. Bu vaxt ağ xələtli, uzunsaçlı başqa bir satıcı qız aptekin görünməyən tərəfindən peyda olub bayaqdan boş qalmış piştaxtaya tərəf kölgə kimi hərəkət etdi. Üzünə yaraşan kosmetikası onu uzaqdan elə gözəl göstərirdi ki, qızı gördüyüm andaca dayanıb kök qadının yanında növbə tutdum. Çünki kök qadına xidmət göstərən qız o biri qədər gözəl deyildi və dərmanı ondan almaq mənim üçün daha asan olacaqdı.

Amma tərslikdən ikinci qız şüşə arxasında yerini tutan kimi mənə tərəf səslənərək:

– Bura boşdur, müəllim, yaxınlaşa bilərsiniz, – dedi.

Daha heç nəyi düşünmədən, hər şeyi axarına buraxaraq bacardığım qədər də ləng addımlarla piştaxtaya sarı getdim.

Qızla qarşı-qarşıya dayananda qatlanmış resepti şalvarımın arxa cibindən çıxardım, mavi rəngli kağızı açaraq qıza tərəf uzadıb birinci dərmanı göstərdim və:

– Xanım, bu dərman varmı? – deyər soruşdum.

Qız kağızı uzun dırnaqlı barmaqları ilə aldı, amma resepti oxumazdan əvvəl digər satıcıya səslənərək:

– Nilufər, söndür də onu, – deyib guya hansısa tərsliyə heyifsilənirmiş kimi başını yelləyə-yelləyə gülümsədi.

“Nilufər” – deyər müraciət etdiyi qızın gülürək verdiyi cavab aptekin içində fırlanıb mənə də çatdı:

– Ay qız, söndürəmmirəm mən, gəl özün söndür, əlimdə işim var.

Satıcıların səsindən başqa aptekdə gəzən başqa bir səs də, telefonda qoyulmuş filmin obrazları arasında keçən məhrəm bir dialoqun səsi idi və çox ehtimal ki, qızları güldürən də bu idi.

Satıcı qız üzümə baxıb:

– Müəllim, bir dəqiqə, üzr istəyirəm, – dedi və mavi rəngli reseptimi piştaxtanın üstündə qoyub ağ xələtinin ətəyini yellədə-yellədə bayaq gəldiyi istiqamətə yollandı.

Reseptin piştaxta üstündəki cansız və hərəkətsiz duruşuna baxıb gözlədim.

Qız filmdəki baş qəhrəmanların səsini kəsdi. Aptekin içində eşidilən yeganə səs satıcı qızların pıçıltıyla bir-birinə dedikləri anlaşılmaz cümlələr və anlaşılan gülüşləri oldu. Bu vaxt o biri piştaxtadakı kök qadın apteki tərək etdi və aptekin şüşə qapısı astaca örtülərək sanki qadının arxasınca getmək istəyirmiş kimi küçəyə çıxdı, sonra isə təzədən öz xəttinə qayıdıb sakitcə durdu.

Bayaq mənə xidmət göstərən satıcı qız da öz piştaxtasına üzündə gülüş qayıtdı. Resepti əlinə götürüb yazılanları gözdən keçirsə də, hiss elədim ki, fikrini hələ də oxuduğu dərmanın adına yönləndirə bilməyib. Buna görə də onun baxışları reseptin açıq- mavi rənginin üstündə lazım olduğundan bir az çox qaldı və bir neçə saniyə sonra o, nəhayət ki, kağızı piştaxtanın üstünə qoyub klaviaturanın düymələrini çıqqılatdı.

Çıqqıltı səsləri çox davam etmədi və qız, üzündəki gülüşü əvəz edən ciddiliyi ilə piştaxtadan aralanıb dərmanımı saysız-hesabsız dərmanların arasında axtarmağa başladı, amma bir az sonra əliboş qayıdıb təzədən kompüterin düymələrindən çıqqıltı səsləri qopartdı.

Mən:

– Yoxdu? – deyə soruşdum. O isə:

– Olmalıdı, bir dəqiqə, – deyib, baxışlarını kompüter ekranında gəzdirməyə davam elədi.

Bu vaxt o biri satıcı qız da şüşə arxasında peyda oldu, əlində tutduğu telefonu, dərmanımı axtaran qıza göstərdi və qız təbəssümlə:

– Görmüşəm onu. Bir dəqiqə... Mane olmaa, – deyə dilləndi.

Gözlərini yenidən reseptə və ardınca da kompüter ekranına yönəldəndən sonra isə aralanmaq istəyən qızı çağırdı:

Nilufər, bizdə var idi axı bu dərman?

O biri qız:

– Baxım, – deyib resepti əlinə aldı.

Amma dərmanın adını oxuyan kimi özünü saxlaya bilmədən pıqqıltı ilə gülməyə başladı. Elə bil ki, reseptdəki əyri-üyrü hərflərin nazik ucları kağızın mavi səthindən çıxıb, uzana-uzana qıza tərəf getmiş və onu qıdıqlamağa başlamışdı. Özünə mane olmağa cəhd edib bir anlıq susa bildi, amma qəfildən o biri qız da eynən onun kimi pıqqıltılı gülüşlə sükutunu pozanda təzədən gülməyə başladı. Hər iki qızın bir-birinə qarışan gülüş səsləri şüşə arxasında düzülmiş dördkünc dərman qutularının da dar aralıqından keçərək bütün apteki ağzına aldı, şüşənin bu tərəfində pərt olmuş vəziyyətdə dayanıb onlara baxan mənim yanımdan etinasızca ötdükdən sonra isə qarıya çırpılıb təzədən aptekin içində dolaşmağa davam elədi.

Hərəkətsiz halda, diqqətlə onları izləməkdən başqa əlimdən heç nə gəlmədi.

Sonra onlar özlərinə mane olmaq üçün növbəti cəhdlərini edib:

Bir dəqiqə, baxaq – deyərək piştaxtanı tərək etdilər.

Aptekin boşluğu onların davam edən gülüşlərini mənə çatdırmaqda yenə də sədaqətli oldu və getdikləri yerdən asta gülüş səsləri aptekdəki yeganə müştəri olan mənə yetişdi. Sonra səslər kəsildi və gülməkdən gözləri yaşarmış qız əlindəki dərmanla bir yerdə piştaxtasına qayıdıb:

On doqquz manat, əlli qəpik, – dedi.

Cibimdəki iyirmiliyi piştaxtanın üstünə qoydum və avtomat mərmisinə bənzəyən şamları pulun qalığı ilə birlikdə götürdüm.

Apteki tərək etmək üçün qarıya tərəf gedəndə qızların yenidən eşidilən gülüş səsləri sanki üstümə cuman it kimi arxamca düşüb gəldi, amma mən şüşə qapının o biri üzündəki

isti küçəyə çıxanda aramızdakı maneə və qət etdiyim məsafə onları tezliklə eşidilməz etdi.

Gecəyarısı isti otağımda yuxudan ayılıb nəfəs ala bilmədiyimi hiss elədim, bədənimin azalmış ağrılarıyla birgə həyəət çıxıb tualetə getdim, üzümə su vurub təzədən yerimə uzandım, yata bilmədim, yenidən ayağa durdum, yarısından çoxu ağarmış saçlarıma, ülgüclə qırılmış üzümün qırıqlarına otaqdakı aynada bir az tamaşa elədim və bütün bunları edərkən qızların mənə necə güldüyünü xatırladım.

Qarşıdakı üç gündə həmin aptekin həndəvərindən bircə dəfə də ötmədim, amma üç gün sonranın axşamçağısında açıq havadakı kafelərin birində ard-arda beş bakal pivə içəndən sonra qızların gülüşü təzədən yadıma düşdü və ağılıma gələn bir fikir içkinin beynimə vurduğu dumanın içində yavaş-yavaş aydınlığa çıxıb görünməyə başladı. Mən az qala əllərimlə həmin dumanı dağıtmağa çalışdım, amma adamdan əl çəkməyən milçək kimi bayaq ağılıma gələn fikir də kafedəki yorğun simalı adamların ətrafında dövrə vurub bir qədər gəzişdikdən sonra təzədən mənə sarı uçub birdəfəlik beynimə batdı və mən qərara gəldim ki, yarıyacan içdiyim altıncı bakalımı sona çatdıran kimi kafedən çıxıb birbaşa həmin aptekə gedim.

Elə də elədim. Arxamda qoyub uzaqlaşdığım kafenin yerləşdiyi küçənin axırından sağa döndüm, yolumu qısa eləmək üçün adamların bir neçə saat əvvəl hay-küylə alver etdiyi, indi isə yayın istisində, yarıqaranlıq işıqların altında boş qalmış açıq bazarın içindən keçdim və bir həftə öncə yanib külə dönmüş gözəllik salonunun qara divarları yanından sola burulub aptekin yerləşdiyi küçəyə ilk addımımı atdım.

Gecə saatları olduğu üçün aptekin oğünkü kimi boş olacağına ümid edirdim. Amma elə olmadı. İçəridəki iki müştərinin çölə çıxmasını küçədə gözlədim və gözləyərkən ehtiyatlı olmağa çalışdım ki, satıcı qızlar məni görə bilməsin.

Altı bakal pivə beynimi sakitləşdirici dumanın içində sanki öz dizinə qoyub arabir xəfifcə yellədi. Özümü rahat hiss edirdim, ona görə də müştərilər apteki tərək edən kimi siqaretimdən son qullabları aldım və heç bir tərəddüd keçirmədən içəri girdim.

Satıcı qızlar içəri girən müştərinin kimliyini bilmədən öz piştaxtaları arxasında nəyləsə məşğul idilər. Keçən dəfə dərman aldığım piştaxtaya yaxınlaşdım və qızla göz-gözə gələn kimi:

Axşamınız xeyir, – dedim.

Axşamınız xeyir, buyurun, – qız cavab verdi.
– Buyuracam, darıxmayın, – deyə dilləndim və başımı o biri piştaxtaya tərəf döndərib:

– Xanım, siz də, zəhmət olmasa, gəlin bu kassaya, – dedim.

Ağxələt... içindəki qızla bir yerdə qarşısında durduğum piştaxtaya gəldi və o biri qız kimi mənimlə üzbəüz dayandı.

O gün aldığım dərmanın adını xüsusi intonasiya və kifayət qədər aydın eşidilən səslə dörd hecaya bölüb ucadan səsləndirdim. Qızlardan biri dərmanımı gətirməyə gedərkən mən gözəlliyi nisbətən az olan qıza baxaraq:

– Sizi, bilirsiniz, niyə o kassadan bura çağırırdım? – deyə dilləndim.

Qız təəccüblə üzümə baxdı, amma heç nə demədi.

– İndi bilərsiz, niyə çağırırdım, – deyə növbəti cümləmi səsləndirdim və üzümdən təbəssümü əskik etmədim ki, sərxoş simam çox da qorxunc görsənməsin.

Bir neçə saniyə sonra o biri qız arxasınca getdiyi dərmanı piştaxtadakı dağınıq kağızların üstünə qoydu. O gün dediyi qiyməti yenə dedi və bu vaxt mən növbəti cümləmi dilə gətirdim:

– Çox gözəl. Şamları bildik. Kibrit də verə bilərsiz, zəhmət olmasa?

– Nə? – qız gözəl üzünü sualının yaratdığı təəccübə uyğun şəkildə turşudaraq soruşdu.

– Kibrit, – deyə səsimi ucaldaraq cavab verdim və sonra eyni sözü həmin uca səslə ard-arda iki dəfə də təkrar elədim:

“Kibrit”

“Kibrit”

Bu səfər ikinci qız dilləndi:

– Kibrit bizdə satılmır, müəllim, küçənin aşağısında market var, ordan ala bilərsiniz.

– Necə yəni satılmır, bəs mən bu şamları nəylə yandıracam?

– Bunları yandırmırlar, müəllim. Həkiminizlə əlaqə saxlasanız, sizə izah edəcək istifadə şəklini. Üstündə də yazılmalıdı.

– Yox, o gec olacaq. Bu gecə mənim romantik görüşüm var, bu şamları qoyacam stolun üstünə. Bəs nəylə yandırım? Sizdə tibbi kibrit olmalıdı, bir baxsanız, taparsız, bəlkə, hə? – ikisinin də üzünə diqqətlə və gülümsəyərək baxdım.

Ardınca üzumdəki bütün gülümsəmələri qəfildən silib ciddi və acıqlı sifətlə soruşdum:

– O gün bu dərmanı alanda niyə gülürdüz mənə?

Təəccüb və narahatlıqla üzümə baxdılar:

– Müəllim, yanlış anlamırsınız. Biz, əslində, başqa şeyə gülürdük.

– Nəyə gülürdüz?

Onlardan heç bir cavab gəlməmiş, sualı növbəti dəfə səsləndirdim:

– Hə? Başqa şey nə idi, gülürdüz? Baxdığınız kinoda sevişmə səhnəsi var idi? Sevişirdilər?

Gözucu bir-birlərinə baxdılar və heç nə demədilər.

Sözümə davam elədim:

– Rahid müəllimin xəbəri var sizdən? Hə? Sizi kim götürüb işə? Kimdi buranın müdiri? Sizdə günah yoxdu e, əslində. Sizi işə götürənə qulaqburması vermək lazımdı. Tələsməyiiiinn! Bu dəqiqə, – deyə üzümdən əsəb və zəhər yağdıra-yağdıra dedim, ardınca telefonu cibimdən çıxarıb nömrə siyahısında barmağımın ucuyla “R” hərfini axtarmağa başladım və bir neçə saniyəlik axtarışdan sonra telefonu qulağıma tutub onların susqun, təlaşlı üzlərinə baxanda qarşımdakı qızların, doğrudan da, narahatlıq keçirdiklərini hiss elədim. Halbuki indi qulağıma tutduğum telefonla heç kəsə zəng etməmişdim, bayaq vəzifəli şəxs kimi təqdim etdiyim “Rahid” isə

təsədüfən ağılıma gələn xəyali bir adamın adı idi.

Amma qızları təşviş içində görmək bir anlıq necə xoşuma gəldisə, telefonu qulağımdan çəkməyə tələsmədim.

– Rahid müəllim, salam, axşamınız xeyir, – deyə bir neçə saniyə sonra telefonun o biri üzündəki kimsəsiz boşluğa səsləndim,

– Aha, o məsələdən yana zəng elədim, – üzümə təbəssüm qondurub sanki kimisə dinləyirmişəm kimi telefondan gələn səssizliyə qulaq asdım və bir neçə saniyə sonra, – Hə, əla, əla, amma tələsməyin, istəyirsiniz hələ. Mən sizə xəbər verərəm, – dedim və ənənəvi sözlərlə sağollaşıb gözümü qızların üzünə dikdim.

İnanırdı ki görsənmədiyimi, dediyim sözlərinə süni səsləndiyini hiss elədiyimə görə onlara düşünmək üçün fürsət vermədən danışmağa davam elədim.

– Adamların xəstəliyinə güləndə nə keçir əlinizə? Hə? Elə bilirsiniz, həmişə belə cavan qalassız? Hə? Qalmayassız cavan. Baxın mənim üzumdəki qırıqlara. Baxın, – əlimi sərt hərəkətlə üzümə tərəf apardım və barmaqlarımı dırmıgın dişləri kimi aralı tutub yanaqlarıma çəkdim. Üzumdəki tüklər torpaqdan qopmayan otlar sayaq, qırıqlar isə qurumuş torpağın çatları kimi, beşdişli dırmıgın arasından keçib tərpnəmədən yerində qaldı.

Qızların maraqla məni izlədiklərini görüb danışmağa davam elədim:

– Hə? Gördüz? Siz də belə olarsınız bax. Qırıqlar basacaq üzünüzü. Üzünüzdəki gözəlliyi qovacaq qırıqlar. Gözəlliyiniz üzünüzdən töküləcək yerə, əl uzadıb tuta da bilməyəssiz. İllər ki gələcək ha üst-üstə, gəlib üzünüzü tutacaqlar e qırıqlarınan bir yerdə, onda görəssiz bax. Onda görəssiz, gülmək necə olur. Günləriniz olacaq ki, gülə bilməyəssiz, gülməyə heç nəyiniz olmayacaq, üzünüzdəki qırıqlar məftil kimi tutub saxlayacaq gülüşlərinizi, gülməyə qoymayacaq sizi. O qırıqlar birinci dəfə, bilirsiniz, nə vaxtlar çıxmağa başlayacaq üzünüzdə? O ki ərə gedəssiz ha, elə biləssiz ki, xoşbəxtsiz, amma görəssiz, yox

e arzuladığınız şey bu deyilmiş, görəssiz ki, hər şey necə mənasız imiş, boş imiş, sonra bir gün yavaş-yavaş şübhələnməyə başlayassız e ərlərinizdən, sonra gecələr olacaq e, gözləyəssiz ərlərinizi, əlinizi çənənizə qoyub gözləyəssiz, divanda yan yatıb gözləyəssiz, otaqda dik gəzib gözləyəssiz, bax onda yavaş-yavaş üzünüzdə bitməyə başlayacaq qırıqlar. Xəyanət eləyəcək ərləriniz sizə. O qədər gözləyəssiz ki, gözləriniz sizi qoyub küçələrə düşmək istəyəcək. Əriniz bəs deyilmiş kimi, öz bədəniniz də başlayacaq sizə xəyanət eləməyə, kökələssiz, yaşlanassız, döşləriniz sallanac...

Son sözü yarımçıq deyəndən sonra bir anlıq duruxdum, amma tez söhbətin əvvəlinə qayıtdım ki, onlar sözümü kəsməsinlər.

– Mən xəstəyəm deyə, gülməlisiz mənə? Hə? Xəstəyəm deyə...

– Müəllim, siz səhv başa düşmüşüz. Allah şəfa versin sizə. Biz, sadəcə...

– Allah şəfa- zad verməyəcək, Allah heç nə verməyəcək, – səsimi ucaldaraq dedim.

Və sonra necə oldusa, bayaqdan ağıma gəlməyən şeyləri dilimə gətirməyə başladım:

– Kirayə qaldığım ev gecələr, bilirsiz, necə isti olur? Dözəmmirəm. Nəfəsim kəsilir. Yata bilmirəm. Burda köhnə zavodun arxasındadı evim. Mənə elə gəlir ki, bu, mənim axırıncı kirayəmdi. Bu kirayədən sonra köçəcəyim yer qəbirdi, qəbir. Nolsun ki, hələ tezdi, hələ cavanam. Kimə zəng vurursuz? Lazım deyil, çıxıram. Amma mən öləndə ikiniz də gələrsiz yasıma, yaxşı? Onda sizi bağışlayacam. Həyatə girib keçərsiniz üçüncü evə. Bu ağ xələtinizlə gələrsiz, yaxşı? Kişilər tabutumu aparanda camaatın arasından keçib siz də girərsiz tabutun altına. Bu ağ xələtinizlə. Oldumu? Əks halda sizi bağışlamayacam.

Bir neçə saniyə sonra üzümdə gülüşlə, ürəyimdə rahatlıqla, başımda sərxoşluqla aptekdən çıxanda orta yaşlı bir cütlük mübahisə edə-edə aptekə yaxınlaşırdı.

Gecə yenə də isti oldu.

Yuxuda birinci evliliyimin toy gününü, qohumları, qonaqları və o qonaqlar arasında ikinci həyat yoldaşımın oğlumu gördüm.

Səhər üzü erkən oyandım. Badam ağacının altında oturub başımdakı ağrını ovuşdura-ovuşdura həyatımı fikirləşdim. Dünənki gecəni və qızlara dediyim sözləri yada saldım...

Ömür

Mənim yetmiş dörd, arvadımın isə altmış səkkiz yaşı var. Ömrümüzün axırlarını yaşayırıq. Bunu ikimiz də hiss eləyirik. Bir ay əvvəl rayondakı xəstəxanadan qayıdıb evə gələndə arvadım dişlərinin çətinliklə kəsdiyi lavaşı birtəhər qoparıb çeynəyə-çeynəyə:

– Deyəsən, axırımız çatır, hə? – dedi.

O məndən daha çox xəstədi. Ağrısı tutanda nə eləyəcəyimi bilmirəm. Qızımğilin evi bizdən elə də uzaqda deyil. Arada nəvələrdən kimsə gəlib bizdə qalır. Başqa vaxtlarda evdə ancaq ikimiz olur. Səhərlər oyanıb mal-heyvanı yerbəyer eləyəndən sonra bir yerdə şirinçay içirik. Axşamlar isə qaranlıq düşəndən sonra oğlumun keçən payız aldığı televizora bir az baxıb, yatırırıq.

Arvadımın ayaqları şişir. Bir az iynə-dərman eləyəndən sonra keçib gedir, sonra yenə elə olur. Böyrəkləri salamat deyil. Mənim təzyiqim hərdən çox qalxır. Həkimlərin dediyinə görə, ürəyimə gedən damarlarda da nəşə nasazlıq var.

İkimiz də bu kənddə doğulmuşuq, ömrü boyu burda yaşamışıq.

Keçən ay oğlum Bakıdan gəlmişdi. Bizi aparmaq istədi. Getmədik. İndi burdan bir gecə uzaqda qalsam, mənə elə gəlir ki,

nəfəsim kəsilər. İki il əvvəl yazda bizi Bakıya apardılar, həkim müalicəmizi yazandan sonra qayıdıb gəlmək istədik. Dedilər, bir az da qalın. Qayıdanda gördüm ki, köhnə hamamımızın yanındakı cəviz ağacı qurumağa başlayıb. Məndən əvvəl arvad gördü. Dizlərinə döyüb haray çəkəndə elə bildim, eyvan uçub. Çünki eyvandakı dirəklər çoxdan çürümüşdü. Amma həyətdə girib gördüm ki, yox, cəvizə nəşə olub, yarpaqları qaralmağa başlayıb. Hər gün səhər dibinə su tökdüm. Bir az peyin verdim. Amma xeyri olmadı. Otuz il əvvəl xəstələnib yatağa düşən, əriyə-əriyə arıqlayıb ölən oğlumuz kimi cəviz də bir-iki həftəyə tamam solub getdi. Quruyub heyif oldu.

...Yağış yağanda eyvandakı şiferlər damır. Bu yaz hələ havalər tam açılmayıb. Həyətdə bir az göyərti əkmışıq. Lobyə, kartof, badımcan əkmışıq.

...Dünən Yaqub gəlmişdi. Nəvəm. Əsgərlik vaxtı çatıb, deyirlər. Nəşə sənəd gətirməliymiş. Bizlə görüşdü, söhbətləşdik, nənəsi “axşama toyuq bişirmişəm”, – dedi, saxlamaq istədi, amma hiss eləyirdik ki, darıxır. Çıxıb getdi. Yenə ikimiz qaldıq. Axşam mal-heyvanı yerbəyer elədik, yeməyə oturanda yenə yağış başladı. İldırım çaxdı. Dərmanlarımızı atdıq, bir az televizora baxıb yatdıq.

...Həkim ürəyimdə xəstəlik olduğunu deyən gündən bəri gecələr rəhmətlik dədəmi yuxuda görürəm. Dədəmi deyirəm, yəni atamı. Görürəm, yenə namaz qılır, başına ağ, nazik bir papaq keçirib. Əyilir, qalxır, dilində asta səsle nəsə deyir. Sonra başını sağa-sola çevirəndə çiyinə baxmaq yerinə mənə baxır. Mən onun baxmağından qorxuram. Hiss eləyirəm ki, ölmək vaxtım çatır. Sonra yuxudan ayılıram. Əynimə nəsə geyinib həyəətə çıxıram, tualetə gedib qayıdıram, təzədən yerimə girirəm.

Hərdən ölməyimizi fikirləşirəm. Arvadım birinci öləcək, yoxsa mən? Mən ölsəm, o, yəqin, bir müddət qızıgildə qalacaq. Belə olanda fikirləşirəm ki, kaş tez ölək, canımız qurtarsın. O, birinci ölsə... Bilmirəm.

Uşaqlara tapşırmışıq ki, bizi oğlumuzun yanında basdırsınlar.

Bu Novruz qəbrinə getdik. Arvad yenə ağladı. Dedi ki, Allah bizi öldürsün, biz elədik sənənin ölməyini. Onsuz da səndən sonra ömrümüzü çürütmüşük, dedi, yaşamamışıq, dedi. Dedi ki, kaş elə daş olardım mən, adam olmazdım, nə səni doğardım, nə sənənin ölməyini görərdim. Sonra hardan ağlına gəldisə, qayıdıb dedi ki, cəviz də qurudu, hamamın yanındakı cəviz.

Onun ölməyindən otuz il keçib. Əvvəllər tez-tez fikirləşirdim ki, bəlkə, vaxtında xəstəxanaya yatırıtsaq, nəsə eləyə bilərdik. Amma indi o ağrı mənə ürəyimdə keyləşib, əvvəlki kimi təsirlənmirəm o yadıma düşəndə.

...Hava günəşlidi bu gün. Arvad çay qoyub. Eyvanda oturmuşuq. Bir az əvvəl qapının səsinə eşidəndə sevindik, elə bildik, kimsə gəlir, amma heç kəs deyilməmiş.

Bir azdan axşam düşəcək. Həyəətə çıxıb hinin qapısını düzəltməliyəm, tövlədəki lampanı dəyişməliyəm, sonra mal-heyvanı yerbəyer eləməliyəm. Arvad mətbəxdədi. Mən qənddanın ağzını örtüb həyəətə çıxıram.

Arvad səhərlərin birində xəstələndi. Əvvəl elə bildik, həmişəki, adi xəstəliklərdəndi. Baş ağrıyırdı, qrip olmuşdu, öskürüdü. Günortaya yaxın qızdırması da qalxdı. Xəbər tutan kimi qızım gəldi, özüylə dava-dərman gətirdi, anasına banka saldı, bir az yanında oturub gözlədi, tez-tez qızdırmasını ölçdü, sonra evdəki görülməmiş işləri gördü, axşam saat on birdə də çıxıb getdi. Əslində, onun getməyini istəməirdim, çünki ürəyimə elə pis şeylər dammışdı ki, gecə arvadın yanında tək qalmaqdan qorxurdum. Amma tək qalmalı

oldum. Gecə boyunca öskürdü. Ona qulaq asdım. Qısamüddətlik yuxulayanda mən də yatmağa çalışdım. Qızdırmasını salmaq üçün dərman verdim, amma xeyri olmadı. Sabahı gün qız da bizlə qaldı. Anasına keşik çəkdi, dərmanlarını verdi, qızdırmasını salmağa çalışdı. Beş gün sonra oğlumgil Bakıdan gəldilər. Səhər hamısı içəri girəndə üzlərinə maska taxmışdılar. Arvada da maska taxdılar. Üzündə maskası ilə heysiz halda, gözlərini bir nöqtəyə zilləyib gün boyunca yerində yatdı. Sonra mən də maska taxası oldum. Axşama yaxın onu içəridəki otağa keçirdilər. Yanına getməməyimi tapşurdular. Səhəri gün həkimlər gəldi. Pəncərədən həyətdəki maşına baxıb ürəyimə daman şeyin qorxusunu daha çox hiss elədim. Evdəki müalicələrin xeyri olmadığı üçün iki gün sonra onu xərəyə qoyub rayondan gələn Təcili Tibbi Yardım maşınına mindirdilər, xəstəxanaya apardılar. Yerindən qaldırılıb xərəyə qoyulandan sonra evdən çıxarılanda halsız olsa da, başını döndərərək mənə baxdı. Həmin gecə yuxuda həmişə atamın namaz qıldığı yerdə onun namaz qıldığını gördüm. Başını bağlamışdı, amma ağ saçları yaylığının altından çıxıb görsənirdi. Başını sağa-sola döndərəndə çiyinlərinə baxmaq əvəzinə, o da atam kimi mənə baxdı.

Yuxudan ayıldım, səhərə qədər yatamadım. Səhər dedilər, vəziyyəti ağırdı. İki gün eyni vəziyyətdə qaldı. Üçüncü gün axşama yaxın dedilər ki, arvad keçinib.

Yasa az adam gəldi. Onu otuz il əvvəl ölən oğlumuzun yanında dəfn elədik.

Səkkiz gün sonra oğlum Bakıya gedəndə məni də aparmaq istədi. Getmədim. Qızım gildə də qalmadım. Hər gecə bu evdə tək qaldım. Yemək-içməyimi qızım gətirdi, evin işlərini qızım gördü.

İndi hər gecə yerimə girəndə ən çox onu istəyirəm ki, yuxu görməyim. Əvvəllər ancaq atamı görürdüm, sonra onun yerində arvadımı gördüm, amma indi hər gecə atamı da, arvadımı da, otuz il əvvəl ölən oğlum da yan-yanam namaz qılan görürəm, onların hamısı başlarını döndərərək çiyinlərinə baxmaq əvəzinə, mənə

baxırlar. Bir gecə onların yanında iki nəfər tanımadığım adam da var idi. İkisi də cavan qız idi, üzdən arvadıma oxşayırdılar. Gün boyunca həmin yuxunu fikirləşdim. Axşam ağlıma gəldi ki, onlar, bəlkə də, körpə olanda ölən uşaqlarımızdı. Aralarında beş yaş fərqləri var idi. İndi böyümüşdülər. Analarına oxşayırdılar. Uzun müddət yuxularımda onların beşi bir yerdə namaz qıldı, beşi də başlarını sağa-sola döndərəndə çiyinlərinə baxmaq əvəzinə mənə baxdılar.

Arada bu yuxulardan da, evdə tək qalmaqdan da, hər gün qaş qaraldığı vaxt hiss elədiyim qorxulardan da canımı birdəfəlik qurtarmaq üçün ölmək istəyirəm.

Elə bil ki, yaşamaq qaçmaq kimi bir şey imiş, mən yetmiş ildi, dayanmadan qaçmışam. Amma indi elə yorulmuşam ki, sakitcə bir addım da atmağa heyim qalmayıb. İndi qaçmaq yox, dayanmaq, durmaq istəyirəm. Yıxılmaq istəyirəm. Ölmək istəyirəm.

Baxşış

Heç bir işçiyə pul verməməli olduğumu bildirdim. Bura elə yer idi ki, belə bir şey nə işçilərin, nə də xidmətdən yararlananların ağına gələn idi. Ona görə də işim bitəndən sonra sənədlərimi stolun üstündən götürəndə özümü xəbərsiz kimi göstərərək və nə baş verəcəyinin marağı ilə qarşımdakı ağ köynəkli oğlandan soruşdum:

– Qardaş, borcum nə qədərdir sizə?

– Borcunuz yoxdur, müəllim, bunun üçün ödəniş edilmir.

Üzümə təbəssüm qonduraraq:

– Nə danışırırsız, elə şey olar? Siz bu qədər işimi gördünüz mənim, – dedim və onun növbəti etirazlarını dinləmədən pul qabımdan beş manat çıxarıb stolun üstünə qoydum.

Oğlan həyəcanlı halda ayağa qalxıb beşliyi masanın üstündən götürdü və təzədən mənə uzatdı.

Həyatda nə üçün yaşadığımı bilmirdim, içim qəm-qüssə və mənasızlıqlarla elə dolu idi ki, əcaib hərəkətlər etmək, insanların təəccüblü reaksiyalarını görmək, hər kəs tərəfindən alçaldılmaq istəyirdim. Ona görə də oğlan beş manatı mənə uzadanda qəfildən ağıma başqa bir fikir də gəldi və mən çox tərəddüd eləmədən; taksiyə minərkən xırdaladığım iyirmiliyin manatlarını pul qabımdan çıxartdım, bayaqdan bəri ağköynəkli işçi ilə apardığımız söhbətlərə kənardan göz qoyan adamların qabağındaca həmin manatlıqları hər birinin arxasında bir işçi oturan masaların üstünə düzə-düzə zəlin yarisinə qədər getdim. Kənardan hamının gözü mənim üzərimdə idi, onlar nə etməli olduqlarını bilmədən bir-birinin üzünə baxır, bəziləri ayağa qalxıb mənə sarı gəlir, mənə dayandırmağa çalışır, kimisi isə daha yüksək bir vəzifəni vəziyyətdən xəbərdar etmək üçün təlaşlı halda harasa qaçırdı. Manatlıqları düz iyirmi masanın üstünə düzərək zəlin axırına qədər getdim.

İçimdəki qəm-qüssə və sıxıntı dumanı sanki parçalanaraq pərən-pərən oldu, masa arxasındakı işçilərin mənə yönələn təəccüblü baxışları, ayaq üstdəki bütün müştərilərin və nəzarətçilərin əlləri qoynunda, sakitcə

dayanıb mənə izləməkləri, xidmət göstərilən adamların hər dəfə mənə manat qoyduqca başlarını qaldırıb üzümə baxmaqları əhvalımı necə yaxşılaşdırdısa, heç kimin buna müdaxilə etməməsi üçün tezbazar çıxışa tərəf addımladım. Çünki artıq bəzi işçilərin masa üzərindəki manatlıqları yığmağa başladığını görürdüm və mənə elə gəlirdi ki, əgər onlar həmin pulları mənə qaytara bilsələr, içimdəki sıxıntılar təzədən mənə narahat etməyə başlayacaq. Ona görə də addımlarımı elə sürətlə atırdım ki, elə bil ayaqqabılarımın üstündəcə uçurdum. Qapıdan çıxmağa az qalmış əlində qeyd kağızı tutan bir qız xidmətdən razı qalıb-qalmadığını soruşdu. Ona dedim ki, hər şey çox yaxşı oldu və diqqətlə üzünə baxanda gözlərinin, burnunun, dodaqlarının necə gözəl olduğunu gördüm. Boyunun balacılığına fikir verəndə onu öpmək istəsəm, nə qədər aşağı əyilməli olacağımı xəyal etdim. Manatlarımı gətirən oğlanların arxamca qaçaraq çatmaqda olduqlarını görəndə isə qızın yanından uzaqlaşmaq məcburiyyətində qaldım və binanı tərk edib açıq havaya çıxdım. Yaxındakı dayanacağa qədər dayanmadan qaçdım. Ağ köynəkli oğlanlar da əllərindəki manatlarla dalımcə düşdülər. Amma mən dayanacağa çatmaq avtobusa mindim və oğlanlar avtobusun şüşəsi arxasından onlara baxan mənə təəssüf hissi ilə uzaqdan tamaşa etməklə kifayətlənməli oldular. Sonra əllərindəki manatlıqlar ovuclarından çıxaraq havada uçmağa başladı; uça-uça avtobusdan çöldə qalan dünyanın göylərinə qalxıb quşlara qoşuldular.

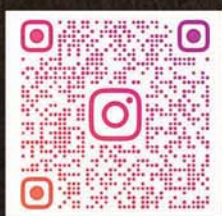

Leyla MURADOVA
Rusiya

Dərgidə
Sərgi

ISSN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 1 AZN

[ulduz_ayliq_edehiyyat_derqisi](#)